
ANTONI FERRANDO

LA GRAMÀTICA VALENCIANA DE MANUEL SANCHIS GUARNER

1. INTERÉS HISTÒRICO-FILOLÒGIC

El 1932, els intel·lectuals més prestigiosos i les associacions culturals més representatives del País Valencià acordaren adoptar les anomenades Normes de Castelló, formulació valenciana de la normativa ortogràfica de l'Institut d'Estudis Catalans. Entre els signants figurava el nom de Manuel Sanchis Guarner, que a penes havia complit els 21 anys.

El clima democràtic creat per la proclamació de la II República espanyola afavorí una acceptació ràpida i prou generalitzada de les esmentades Normes, fomentades pels sectors més joves i dinàmics del valencianisme cultural. L'acord de 1932 es limitava, però, a l'ortografia. A pesar dels lloables esforços de depuració idiomàtica realitzats per un minoritari grup de lletraferits valencians, en els anys subsegüents persistiren les vacil·lacions en un bon nombre de qüestions gramaticals bàsiques i, no menys important, continuaren les reticències a acceptar la catalanitat del valencià. El mateix Sanchis Guarner se'n feia ressò a *La llengua dels Valencians* (1933):

És necessari que els filòlegs, no diletants com fins ara, sinó professionals, no empren els documents i els dialectes valencians per a la demostració de llur tesi catalanista o anticatalanista, sinó que els estudien pel seu valor intrínsec i amb les conclusions que d'ells dedueixquen elaborar la futura Gramàtica Valenciana [...]. Emperò, com per a l'estudi de la lingüística valenciana es requereix temps, car els estudis precedents són molt estimables, però les circumstàncies no els ha permés ésser complets, la Gramàtica Valenciana definitiva trigarà encara uns anys a elaborar-se.

De la bondat sociològicament transformadora de la filologia en un context com el valencià, Sanchis n'estava plenament convençut: només calia persuadir els lectors amb arguments sòlids, no amb simples receptes gramaticals ni amb interpretacions interessades, sobre tal o tal altra qüestió. Sanchis no tenia vocació de gramàtic; però, en escriure aquelles ratlles, impel·lit per una apassionada consciència cívica, probablement acariciava ja la idea d'elaborar la gramàtica valenciana que trobava a faltar.

Aquell mateix any, Sanchis va poder consultar el rigorós treball sobre la morfologia verbal valenciana publicat per Josep Giner: *La conjugació dels verbs en valencià*. El 1934 apareixia el seu *Análisis fonético del valenciano literario*, fet en col·laboració amb Tomás Navarro Tomás, on per primera vegada era explicat satisfactòriament el funcionament dels sons sibilants i palatals fricatius i africats en valencià, que tants de maldecaps havia ocasionat als gramàtics anteriors i als redactors de les Normes de Castelló. I, amb una finalitat divulgativa, Carles Salvador començava a publicar una sèrie d'opuscles gramaticals, l'*Ortografia Valenciana amb exercicis pràctics* (1934), la *Morfologia Valenciana amb exercicis pràctics* (1935) i *Qüestions de llenguatge* (1936), els quals, com que eren una mera adaptació regional dels manuals de Jeroni Marvà, distaven molt de satisfer els esperits més exigents i de donar resposta a molts problemes específicament valencians.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

No sabem ni les múltiples ocupacions de Sanchis, primer com a col·laborador de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* i després com a oficial de l'exèrcit republicà, li van deixar prou de temps per a redactar alguna part d'aquell ambiciós projecte de *Gramàtica valenciana*, però ens consta, per confessió personal de l'autor, que el tenia molt avançat quan isqué de la presó valenciana de Montolivet, el gener de 1943, i que l'acabà de redactar encara aquell mateix any. Almenys, així ho va declarar en una carta a Francesc Soriano, datada l'1 d'abril de 1948, en què li recordava que ja feia més d'un any que li havia lliurat l'original de la *Gramàtica* per a la impremta. Encara que Sanchis degué introduir-hi alguns retocs després de 1943, el fet evident és que aquests no són posteriors a principis de 1947. La dada és interessant, perquè, com veurem, permet explicar el desfasament que s'observa entre les seues propostes normativitzadores, inspirades en els usos gramaticals majoritaris de l'època republicana, i els models literaris predominants a les darreries de la dècada dels quaranta —quan s'imprimí el manual—, generalment de perspectiva més unitària i exigent, fins i tot en textos populistes com la revista fallera *Pensat i Fet*.

Sanchis Guarnier inicià les gestions per a publicar la seua *Gramàtica* a finals del 1946 o principis del 1947, però les previsions de despeses d'edició d'un llibre tipogràficament complicat i les dificultats econòmiques del reduït món cultural valencià n'ajornaren la publicació gairebé tres anys. En efecte, vist el fracàs de Francesc Soriano per a dur l'edició a bon port, Sanchis en transferí l'original a l'Editorial Torre. Miquel Adlert, un dels dos promotors d'aquesta editorial, aconseguí que Joan Garcia Riga, llibreter alcoià establert a València, n'avancés les despeses. Xavier Casp,

l'altre promotor, gestionà l'aprovació de la censura, que es va obtenir el 14 de gener de 1949. Un any després aproximadament, el llibre ja era al carrer, i l'1 de març era presentat en una sessió extraordinària dels cursos de Lo Rat Penat, l'única institució valenciana on havia estat autoritzat l'ensenyament de la llengua després de la victòria franquista. L'endemà, Enric Soler i Godes, en una nota anònima, saludava des de *Las Provincias* l'oportunitat de la publicació, «obra seria hecha por un filólogo profesional».

Però l'aparició de la *Gramàtica* de Sanchis era molt més que això. I, no cal dir-ho, prou més que una «gramàtica para el estudio del dialecto valenciano, sin otro interés que el puramente didáctico. Nada censurable», segons l'informe de la censura. Es tracta de la primera –i fins ara l'única– descripció sistemàtica i científicament rigorosa dels parlars valencians, concebuda amb una finalitat normativitzadora i emmarcada en una concepció del fet lingüístic que integra eficaçment la història interna i externa de la llengua, la dialectologia, la tradició literària i la cultura popular. Des del punt de vista de la història de la filologia catalana, el llibre de Sanchis és el primer tractat gramatical valencià que incorpora teoritzacions lingüístiques. Representa, per tant, com afirma encertadament el prologuista, Francesc de Borja Moll, «l'entrada de la ciència lingüística dins el domini valencià» i, en conseqüència, «la superació del dilettantisme –carregat de mèrits per la seua laboriositat, però desorientat i desorientador– i la implantació de la tècnica, del mètode científic del professional ben format».

En efecte, la *Gramàtica* de Sanchis es pot considerar la materialització d'aquell consell que Pompeu Fabra havia donat, el 1918, als escriptors valencians i baleàrics i que el nostre autor adopta com a lema del seu llibre:

Nosaltres, catalans, no desitjaríem altra cosa sinó que emprenguéssiu una obra de forta depuració del vostre idioma, encara que no us preocupéssiu gens d'acostar-lo al nostre català; que tractéssiu de descastellanitzar el valencià i de redreçar-lo i enriquir-lo, procurant acostar-lo al valencià dels vostres grans escriptors medievals.

Tot i que aquestes paraules de Fabra semblen destinades exclusivament a evitar les susceptibilitats «perifèriques» –ja que altrament contradirien el sentit global de la seua proposta de normativització–, Sanchis Guarner les invoca per raons sociològiques similars, atés que un dels seus objectius bàsics és aconseguir dels valencians, els seus destinataris immediats, l'acceptació de la codificació unitària de la llengua com a eina de normalització cultural. Ara bé, vist que «la unitat absoluta de la llengua de Catalunya, València i Mallorca, és més bé un punt d'arribada que no pas un punt de partida», considera necessari integrar «dins una Gramàtica valenciana, certes particularitats idiomàtiques regionals» (§ 10), que permeten reconciliar el màxim possible la llengua viva i la tradició literària (§ 32). Aquest propòsit, que Sanchis havia desenvolupat el 1948 en l'article «Els escriptors i la Gramàtica» (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 1), el fa

explícit el prologuista, que precisament acaba les seues paraules recomanant «als escriptors valencians que prenguen per norma les directrius que hi són contingudes, amb la seguretat que seguint-les trobaran el camí vertader per al conreu literari de la llengua pròpia». L'adaptació del fabrisme a la varietat regional era una necessitat sentida pels escriptors valencians lingüísticament més conscienciats i pels ensenyants de la llengua. El 1949, Josep Giner se'n feia ressò, a l'article «Regles de lectura valenciana», en aquests termes:

Volem fer observar que l'existència d'una ortografia una i d'una gramàtica normativa general, no és cap motiu per a no deixar de sentir-se la necessitat que hi haja una gramàtica regional a cadascuna de les grans regions lingüístiques: valenciana, mallorquina, rossellonesa (*sic*), barcelonina, etc., gramàtica regional que, sense contradir cap de les normes de la gramàtica general i de la unitat ortogràfica, pose a l'abast del lector regional les explicacions gramaticals de la manera més pràctica i eficient possible, en benefici de la unitat literària. No es tracta de propugnar una gramàtica valenciana o una gramàtica mallorquina o rossellonesa (*sic*) amb l'esperit casolà i separatista d'un Nebot Pérez o d'un Faisset (*sic*). És, més aviat, de fer una cosa semblant a València i Mallorca com és l'excel·lent *Gramàtica catalana* d'Emili Vallés per als barcelonins, on explica magníficament els problemes de la vocal neutra, de la *ll* atona que es representa per *o*, de les *-r* finals mudes, etc., problemes inexistents en valencià, on en canvi existeixen moltes altres qüestions a explicar de les quals les gramàtiques catalanes no en diuen res. En aquesta direcció cal posar com a modelica i eficaçíssima i excel·lent la gramàtica mallorquina de Moll (*Rudiments de gramàtica catalana per a ús dels escriptors mallorquins*). En tal sentit la gramàtica valenciana del nostre estimat amic i company Manuel Sanchis Guarner (que duia un títol massa llarguerut i per raons comercials i altres he aconsellat de reduir al simple de *Gramàtica valenciana*), d'inminent (*sic*) aparició, serà una obra capital que marcarà una fita en la nostra història gramatical i en la nostra llengua a València. El lector hi trobarà la nostra comuna matèria gramatical exposada del punt de mira del lector valencià i no ens escau sinó remetre-nos-hi.

Admesa la reforma ortogràfica de Fabra, l'obra gramatical de Sanchis Guarner s'ha d'entendre, doncs, com una complementació regional de caràcter morfosintàctic i lèxic de la codificació fabrista.

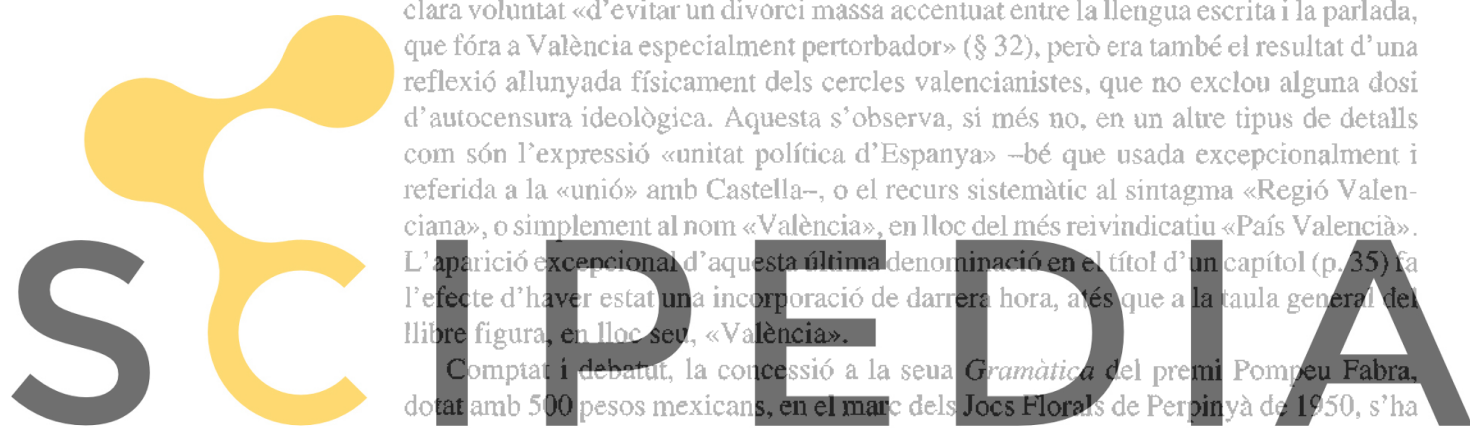
Els càlids elogis de Moll i de Giner a la *Gramàtica valenciana* de Sanchis Guarner contrasten amb el silenci o les reserves amb què fou rebuda la seua publicació per part d'alguns cercles barcelonins (vegeu, però, l'Apèndix, doc. núm. 8) i amb les reticències amicals de Joan Fuster, partidari d'una codificació unitarista (vegeu l'Apèndix, docs. núms. 2, 4 i 5), i fins i tot amb alguna discrepància puntual del mateix Giner, per a qui certes propostes significaven «un retrocés pernicios que no podem acceptar» (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 6). I no els faltava alguna raó, als discrepants. Com ja ha estat

insinuat, Sanchis havia partit de la vacil·lant situació gramatical dels anys republicans i, en el moment de ser publicada, algunes concessions, com les formes *atres*, *nosatres*, que ell mateix havia abandonat feia temps en tota mena d'escrits (vegeu l'Apèndix, docs. 1 i 3), semblaven definitivament superades. Hi havia, en aquesta actitud, una clara voluntat «d'evitar un divorci massa accentuat entre la llengua escrita i la parlada, que fóra a València especialment pertorbador» (§ 32), però era també el resultat d'una reflexió allunyada físicament dels cercles valencianistes, que no exclou alguna dosi d'autocensura ideològica. Aquesta s'observa, si més no, en un altre tipus de detalls com són l'expressió «unitat política d'Espanya» –bé que usada excepcionalment i referida a la «unió» amb Castella–, o el recurs sistemàtic al sintagma «Regió Valenciana», o simplement al nom «València», en lloc del més reivindicatiu «País Valencià». L'aparició excepcional d'aquesta última denominació en el títol d'un capítol (p. 35) fa l'efecte d'haver estat una incorporació de darrera hora, atès que a la taula general del llibre figura, en lloc seu, «València».

Comptat i debatut, la concessió a la seua *Gramàtica* del premi Pompeu Fabra, dotat amb 500 pesos mexicans, en el marc dels Jocs Florals de Perpinyà de 1950, s'ha d'interpretar com el reconeixement principati de la inspiració fabrista i la vàlua filològica de l'obra.

Sanchis Guarner concebé el seu llibre no com un manual preceptiu destinat a l'ensenyament de la llengua, sinó com una eina de consulta i orientació per als estudiosos i els escriptors. Conscients d'aquestes limitacions didàctiques, Carles Salvador, president de la Secció de Filologia de Lo Rat Penat, i l'equip de professors que el 1949 hi havien représ, per primera vegada després de la guerra, els cursos de valencià, decidiren de reeditar les ja citades *Ortografia* i *Morfologia* salvadorianes. La primera edició conjunta dels dos opuscles aparegué el 1951 sota el títol de *Lliçons de Gramàtica Valenciana amb exercicis pràctics*, i incorporava algunes revisions suggerides pels professors del seu equip. L'any següent, les *Lliçons* eren editades de nou sota el títol de *Gramàtica Valenciana amb exercicis pràctics* i convertides en manual oficial dels cursos de Lo Rat Penat.

Un dels col·laboradors de Carles Salvador, l'esmentat Josep Giner, trameté a la *Revista Valenciana de Filologia*, que aleshores iniciava la seua publicació, una llarga ressenya de la *Gramàtica* de Sanchis, on demostrà una vegada més els seus sòlids coneixements lingüístics i també les seues particulars visions de determinats fets filològics (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 7). La revista no considerà oportú de reproduir-la, però Sanchis incorporà minuciosament en un exemplar de treball moltes de les seues observacions, que constitueixen una bona part de les «esmenes i addicions» autògrafes que hem reproduït com a apèndix d'aquest estudi. La cura amb què les hi anotà induïx a pensar que projectava una edició revisada i actualitzada de la *Gramàtica*, però, conscient que els avanços de la lingüística, els nous enfocaments metodològics i la difusió d'unes propostes normatives decididament més convergents, impulsades per

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Joan Fuster i pels principals lletraferits del moment, li exigien un replantejament global del llibre, i sabedor que la necessitat de comptar amb manuals gramaticals ben orientats era àmpliament satisfeta pels de Carles Salvador i Enric Valor, aviat renuncià a la funció de gramàtic. Tot i amb això, l'examen d'algunes notes sovint només esbossades, resultat de les seues lectures dels estudis gramaticals d'autors com Enric Valor, Josep Roca Pons, Antoni M. Badia, Emilio Alarcos, Gabriel Ferrater, Joan Solà, Joaquim Rafel, etc., permet comprovar que, si més no fins a l'any 1976, Sanchis no deixà d'introduir-li noves observacions.

Malgrat els escassos estudis que se li han dedicat, la *Gramàtica valenciana* de Sanchis Guarnier manté avui tot el seu interès filològic i constitueix una fita importantíssima per a la comprensió de la història lingüística i sociolingüística de la comunitat catalana, i, en particular, del País Valencià.

SCIPEDIA

2. ESTRUCTURA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

La *Gramàtica valenciana* de Sanchis Guarnier és un llibre de 336 pàgines i 37 línies per pàgina. La dedicatòria, el pròleg, una taula general i el lema ocupen les pàgines [1]-24. El manual pròpiament dit consta de tres seccions clarament delimitades: a) introducció (pp. 25-60); b) el tractat gramatical pròpiament dit (pp. 61-294), desglossat en 366 paràgrafs numerats; i c) un apèndix (pp. 295-[330]) amb «els noms dels pobles de llengua valenciana», seguit de dues taules finals, una d'abreviatures bibliogràfiques i l'altra d'errades advertides. Encara que publicat per l'Editorial Torre de València, el llibre fou imprès a la Ciutat de Mallorca per Gràfiques Miramar, propietat de Norbert Bauzá, que en féu una tirada de 1000 exemplars.

Les primeres pàgines sintetitzen molt bé el contingut i l'esperit del llibre. Les encapçala la dedicatòria: «A la memòria de mon tio el canonge Josep Sanchis Sivera, que m'ensenyà d'estimar, com cal, les manifestacions de l'esperit de València.» Orfe de pares des de la infantesa, Manuel Sanchis Guarnier havia estat educat pel seu oncle, col·laborador de l'Institut d'Estudis Catalans i eclesiàstic il·lustrat, que faltà el 1937, en plena guerra civil. Res no té d'estrany que el nebot, agraït, li dediqués un dels seus llibres més ambiciosos. Acol·lit per Moll a la Ciutat de Mallorca des del març de 1943, també és natural que Sanchis Guarnier li demanés d'avaluar amb un pròleg la doctrina i l'esperit de la *Gramàtica valenciana*. Al capdavant, el nou llibre venia a representar per al País Valencià l'esperit i la doctrina que el filòleg menorquí havia propugnat en els *Rudiments de Gramàtica Preceptiva per a ús dels escriptors baleàrics* (1937) per als seus conciutadans illencs. La detallada taula general compensa en certa manera l'absència d'un índex de matèries, que tanmateix sempre es troba a faltar en aquesta mena de tractats. Finalment cal remarcar, a propòsit de la citació de les paraules de

Fabra adreçades als escriptors valencians i balears, que les darreres frases no reproduïxen amb exactitud l'original per una errada de transcripció clarament involuntària.

Tot seguit, Sanchis Guarner ens presenta una llarga introducció, on examina les relacions entre «idioma i dialecte», fa un «resum d'història lingüística del País Valencià» fins a la «Reconquesta», descriu l'«amplitud i repartiment [geogràfic i demogràfic] de la llengua» i ens ofereix un «extracte de bibliografia lingüística valenciana».

En el primer capítol, Sanchis aborda els conceptes de *llengua comuna*, *llengua erudita* i *llengua popular* i la relació entre els dialectes i la llengua literària. Per a ell, «la divisió dialectal respon a un sentiment real que tenen les gents d'una comarca determinada, de parlar d'una certa manera que no és la de les comarques veïnes» (§ 1). «Damunt el sentiment de tal correspondència, pot constituir-se una llengua comuna, que no és un idioma nou, i a la qual servixen de model els parlars dotats d'un prestigi superior», de manera que la llengua comuna «es definix sempre per circumstàncies exteriors al llenguatge, i es deu a l'extensió d'un poder polític organitzat, a la influència d'una classe social preponderant o a la supremacia d'una literatura» (§ 2). «La llengua literària és sempre una reacció contra la llengua comuna, massa grollera, i es fixa gràcies a l'esforç combinat dels literats i dels gramàtics» (§ 5). «Una llengua [...] no és el resultat d'una creació individual, sinó el resultat d'una creació col·lectiva» (§ 7). «La Societat ve determinada per la Història, i l'individu no té la llibertat de modificar la se[ua] llengua. [...] Però només l'artista d'intensa fantasia és capaç d'emancipar-se, creant expressions que siguen després admeses per la massa i comunitat dels parlants, on, en definitiva, radica el poder executiu» (§ 6). «És per tant natural que [l'artista] empre sovint com a factors ornamentals molts arcaïsmes ja desapareguts de la llengua diària [...], però] deu rebutjar els adornaments buits i falsos» (§ 12). «Llengua erudita és la de la poesia lírica i dramàtica, la de l'eloqüència i de la prosa artística i científica», ben diferent, per tant, de la «llengua popular». L'autèntica «llengua popular» no és la deturpada per interferències i vulgaritats, sinó aquella que és «plena de frescor i de suc, reblida d'arcaïsmes, i enriquida en la morfologia i el vocabulari per les variants dels diferents dialectes comarcals i dels *argots* de cada ofici» (§ 13).

Heus ací, en paraules del mateix Sanchis Guarner, la síntesi de la seua ideologia lingüística, inspirada en l'idealisme vosslerià i en els postulats de l'escola filològica espanyola, i les premisses a partir de les quals esbossa la seua teoria de la normativització i l'aplica al valencià.

En efecte, per a Sanchis, la decadència de la «llengua dels valencians» s'esdevé quan, en relaxar-se entre ells «la consciència d'unitat» i en canviar de llengua les seues «minories rectores» a partir del segle XVI, «s'afluïxa [...] la connexió entre el factor expressiu i l'ornamental [...] de la llengua» (§ 7). És així com «les diferències regionals adquiriren gran intensitat». Per això, «la unificació lingüística ha d'estar feta sobre un tipus de llengua literària basada en la dels escriptors de l'època clàssica, i no en la preponderància de la modalitat dialectal de cap comarca determinada» (§

10). Ara bé, com que el punt de partida és el llenguatge viu valencià –d'ací la importància concedida a la descripció i a la dialectologia–, això implica el reconeixement del polimorfisme al si de la normativa catalana, que Fabra ja havia previst. El punt d'arribada no és el retorn a un model de llengua arcaic, sinó el recurs, quan hi ha vacil·lacions i deturpacions, a les formes emprades pels grans escriptors del segle xv, que són valencians, per tal de reconstruir la unitat de la llengua literària. També caldrà «netejar el valencià de l'excés de castellanismes». En conseqüència, no ens ha d'estranyar «l'aparent anomalia que els gramàtics valencians, en compte de propugnar la difusió del dialecte *apitxat* de la capital, prenguen com a tipus els parlars de les comarques, els quals han estat molt menys contaminats» (§ 11). Tot plegat posa en evidència la necessitat d'una bona orientació gramatical dels escriptors, idea que Sanchis ja havia desenvolupat en el citat article «Els escriptors i la Gramàtica».

El «resum d'història lingüística» és un avanç i una síntesi del seu llibre *Introducción a la historia lingüística de Valencia* (València, 1950), que palesa el mestratge de Menéndez Pidal en el tractament de temes com el substrat ibèric o la caracterització del parlar romànic dels mossàrabs. Sanchis creu que el català «absorbí [...] fàcilment» (§ 10) l'esmoreït mossàrab prejaumí, però no n'extragué l'explicació substratística que, segons declara Molí a la seua *Gramàtica històrica catalana*, devia tenir formulada prou abans de 1952, atès que en la *Gramàtica valenciana* encara sosté, seguint les opinions d'Alcover i de Grieria, que «a la major i millor part de les terres valencianes s'establiren catalans, procedint-ne de Lleida un bon percentatge» (§ 23). El «resum» s'interromp bruscament amb la constitució del regne cristià de València i amb la remarca que el «valencià» gaudí d'oficialitat única fins a l'abolició dels Furs.

El capítol dedicat a comentar l'«amplitud i repartiment de la llengua» comença amb una declaració explícita sobre la identitat de la llengua dels valencians, que, si bé per «raons polítiques» rep el nom de *llengua valenciana*, és una «mera modalitat regional» de la «mateixa llengua parlada a Catalunya, Mallorca i altres indrets», coneguda internacionalment, «amb justificades raons històrico-geogràfiques» (§ 24), pel nom de *llengua catalana*. Seguint una vegada més Menéndez Pidal, fa observar que la frontera lingüística coincideix sovint amb «les línies de la demarcació eclesiàstica, complicades però realment antigues» (§ 26), i aprofita la idea per a donar una relació completa dels pobles i llogarets valencians situats a l'una i a l'altra banda d'aquesta frontera.

En l'«extracte» bibliogràfic comenta breument algunes de les obres lexicogràfiques i gramaticals que ha consultat, reconeix amb un elogi més aviat tàctic els esforços realitzats per Lluís Fullana, insisteix en la necessitat de «coordinar harmònicament la modalitat valenciana dins el conjunt de l'idioma comú de Catalunya, València i Mallorca» i adverteix al lector que ha procurat «documentar amb textos d'escriptors valencians del període clàssic de la nostra Literatura, les normes que es proposen en esta Gramàtica, quan s'aparten de la llengua parlada a València actualment, o dels preceptes dictats per Pompeu Fabra» (§ 32).

El tractat gramatical pròpiament dit es divideix en tres parts: «Fonètica» (pp. 61-104), «Ortografia» (pp. 105-134) i «L'oració i les seues parts» (pp. 135-294), i, òbviament, constitueix el cos bàsic del llibre. L'anàlisi de les aportacions i de les propostes gramaticals de Sanchis, de les fonts de què s'ha servit, dels criteris i dels mètodes que ha adoptat i de les repercussions que han tingut mereix uns capítols a part. Avancem, tanmateix, que Sanchis hi ha tractat de conjuminar el caràcter descriptiu que observem en la *Gramàtica de la llengua catalana* de 1912 de Fabra i l'orientació preceptiva de la *Gramàtica catalana* de 1918 i de les seues edicions successives del mateix autor. Ara bé, a diferència del que fa Fabra en la *Gramàtica* de 1912, Sanchis aborda conjuntament la morfologia i la sintaxi, no dedica cap part a la formació de paraules, i les notícies sobre les formes i els usos de la llengua antiga es limiten a les estrictament necessàries per a avaluar les seues propostes.

La incorporació, al final del llibre, d'una relació de topònims i gentilicis valencians s'inscriu perfectament en la visió culturalista del fet lingüístic que Sanchis propugna. És una relació que té els seus orígens en el treball realitzat a finals de 1935 per una comissió filològica de l'Institut d'Estudis Catalans composta per Pompeu Fabra, Josep Maria Casacuberta, Joan Coromines i Ramon Aramon, que visità València el novembre d'aquell mateix any, i en la qual s'integraren Manuel Sanchis Guarner, Nicolau Primitiu Gómez Serrano i Josep Giner. El treball fou publicat, a nom dels membres valencians exclusivament, en el número 6-7 (desembre 1935 - gener 1936) i en el 10-11 (abril-maig 1936) de la revista *Timó* sota el títol de «Llista de noms dels municipis de llengua valenciana». La clausura de la revista arran de l'alçament militar de juliol de 1936 impedí la publicació del tercer i últim lliurament. L'Institut d'Estudis Valencians intentà sense èxit publicar la relació sencera el 1938. En la *Gramàtica*, Sanchis es limità a reproduir-la íntegrament, respectant variants molt discutibles com *Benatússer*, *Rafelguarap* o *Albalat de Pardines*, i incorporant-hi els gentilicis corresponents, alguns dels quals, com *paniscians*, *catauins* o *carletans*, són no menys discutibles. Es tractava, tanmateix, d'unes propostes de normativització gairebé definitives, que el mateix Sanchis Guarner revisarà i rectificarà: la dels topònims, quan la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans li encarregà de preparar la *Contribució al nomenclàtor geogràfic del País Valencià* (Barcelona, 1966), i la dels gentilicis, en publicar *Els pobles valencians parlen els uns dels altres* (València, 1963-1968, amb reedició esmenada i completada el 1982-1983).

3. APORTACIONS I PROPOSTES

No cal dir que l'interés fonamental del manual de Sanchis se centra en les seues descripcions lingüístiques i en les seues propostes de normativització. El nostre objectiu, ara i ací, és destacar les que ens han semblat més importants. Per raons

pràctiques, hem cregut convenient tractar de manera conjunta d'aquests dos aspectes de l'anàlisi gramatical sanchisguarneriana, ja que s'hi troben íntimament relacionats. Gràcies a un bon treball de Sebastià Bonet (1989), podem comparar còmodament les aportacions de Sanchis amb les que ens ofereix Francesc de Borja Moll en la seua *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears* (1968). Això no sols fa innecessari de reproduir-ne ací els resultats, sinó que ens estalvia de descendir a detalls que potser no val la pena de comentar ara, com són els vulgarismes no estrictament valencians o les variants subdialectals d'abast geogràfic molt restringit. Pel que fa a l'estudi de les fonts, que ja hem vist que Sanchis dona a conèixer parcialment en el capítol sobre bibliografia lingüística valenciana, ens limitarem a destacar aquelles que han tingut un pes decisiu en la tria de les seues opcions.

3.1. Fonètica i ortografia

Abans d'examinar els sons valencians, nucli fonamental de la «Fonètica», Sanchis avança unes notes elementals de fonètica articulatória, matèria en la qual havia esdevingut, per formació i per pràctica, un expert tant en català com en espanyol.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

El domini de la fonètica, dels dialectes catalans i de la romanística expliquen el recurs freqüent de Sanchis a contrastar l'articulació dels sons del valencià general amb la que presenten l'espanyol i altres llengües romàniques, amb la del català oriental i fins i tot amb la que es dona entre els diversos parlars valencians. Aquests coneixements precisos li permetran de formular recomanacions ortoèpiques molt assenyades. Tanmateix, les notes manuscrites amb observacions generalment inspirades en l'estructuralisme que intercalà en el capítol inicial d'aquesta primera part revelen la seua convicció que era una de les seccions més necessitades d'un replantejament global, fins al punt que una de les notes suggereix la substitució del títol «Fonètica» pel de «Fonologia». Malgrat això, convé subratllar que, des del punt de vista històrico-filològic, la seua és la primera descripció sistemàtica i científicament rigorosa del sistema fonètic del valencià, i així mateix la primera d'un dialecte occidental.

Clou la secció de «Fonètica» un breu capítol dedicat a l'agrupament dels sons. Tot i remarcar la tendència del valencià actual a formar diftong quan la primera de dues vocals contigües és *i*, Sanchis Guarner aprofita l'ocasió per a recomanar als poetes que confeccionen «llurs versos [...] seguint la pauta dels nostres clàssics» (§ 101). Per a il·lustrar-ho, reproduïx, mesurades, algunes estrofes o seqüències de versos d'Ausiàs March, Jordi de Sant Jordi, Joan Roís de Corella i Jaume Roig.

El primer capítol de l'«Ortografia» el dedica Sanchis a comentar el caràcter convencional i el valor cultural del sistema de representació gràfica d'una llengua (§ 103), les vicissituds de la tradició gràfica catalana (§ 104) i l'obra d'unificació orto-

gràfica de l'Institut d'Estudis Catalans (§ 105). En un segon capítol s'expliquen les regles d'ús de les diferents lletres i dígrafs del nostre alfabet, inspirades en les «Bases ortogràfiques» que encapçalen el *Diccionari ortogràfic* (1917) de Fabra. I en un tercer i últim capítol s'exposen els usos dels signes ortogràfics auxiliars.

El tractament separat de la fonètica i de l'ortografia permet a Sanchis d'adoptar unes estratègies diferents: més descriptiva en el primer cas, ja que l'anàlisi dels diferents sons implica la presentació de vacil·lacions i tendències en la realització d'alguns d'ells, i més prescriptiva en el segon cas, a causa del seu caràcter convencional, ja que altrament requeriria complexes explicacions etimològiques, no sempre de fàcil comprensió per a la major part dels lectors, i referències minucioses als parlars més genuïns, inservibles per als de procedència apitxada (§ 106).

Ara bé, com que Sanchis, en fer la descripció del sistema fonètic del valencià, hi introdueix sovint consideracions ortogràfiques, i quan formula algunes regles ortogràfiques remet també a la fonètica, abordarem totes dues parts conjuntament. Heus ací algunes de les aportacions i propostes en què millor s'observa la seua independència de criteris respecte a Fabra i a les Normes de Castelló:

a) La distribució de la *e* tancada i de la *e* oberta en valencià «depén principalment dels sons veïns» (§ 45) més que no pas de raons etimològiques. En cas d'exigir accent, caldrà posar l'agut o el greu segons el timbre que presenten en el valencià general: *francés*, *encén* (§ 109), *sépia*, *sénia*, *séquia* (§ 47), *admés* (§ 178), *après* (§ 184). Com a excepcions, no tractades específicament enlloc, però sistemàticament aplicades en la *Gramàtica*, proposa: els ordinals (§ 269), *què* i *perquè* (§§ 310, 313, 365), mots que, pel seu ús freqüent i, en els dos darrers casos, per la seua invariabilitat, creu que convé accentuar segons la normativa fabrista. Igual criteri és el que explica l'opció per l'accent obert en *però*, *emperò* (§ 356). D'aquesta manera queda resolt un tema que les Normes de Castelló no havien abordat explícitament, per bé que sí amb una exemplificació alguna vegada contradictòria (*cortés* al costat d'*ofèn*). En comentar l'anomalia que representa escriure amb accent greu la *e* tancada de *València*, addueix la conveniència de fer-ho així per a poder «rimar amb les paraules cultes terminades en -ència» (§ 47), com feien els poetes valencians del segle xv. En el fons d'aquesta recomanació subjau, evidentment, l'exigència d'adoptar una grafia única per a un topònim tan important.

b) Considera inacceptables, «en parlar literàriament», les alteracions del timbre de la vocal àtona final -a, i, en conseqüència, desaconsella, implícitament, la distinció que fa el dialecte occidental entre -iste (masculí) i -ista (femení). Així mateix, recomana d'evitar els diversos tipus d'harmonies vocàliques que es donen a la major part del valencià en mots com *porta* ['portə], *terra* ['tɛrɐ] (§ 55).

c) Pel que fa a la pronúncia de la *e*-àtona inicial de mots com *embolic*, *eixam*,

espasa, etc., Sanchis comenta: «En la pronúncia literària cal que la *e*- inicial mantinga el seu timbre sense que sone *a*-, com ocorre vulgarment a l'Horta de València i a la Ribera del Xúquer en certs casos, especialment davant *m* seguida de consonant» (§ 56). Aquesta posició rígida davant el que considera una tendència vulgar poc conciliable amb el sistema ortoèpic de tot el català occidental i amb el criteri ortogràfic, contrasta amb la flexibilitat que manifesta en desaconsellar el tancament de la *o* àtona en [u] per acció de la *i* tònica en mots com *cosir*, *sofrir*, etc. (§ 58). No és difícil deduir que aquesta relativa flexibilitat s'explica perquè es tracta d'una tendència constatable, ja des de l'època medieval, en tot el domini lingüístic català.

d) «Pot admetre's en la pronunciació normal l'omissió de la *-d-* intervocàlica de la terminació *-ada*, i el seu plural, però és menys tolerable tal ommissió en el sufix *-ador*, i els seus femení i plurals» (§ 68). L'actitud permissiva de Sanchis davant el primer fenomen obeeix a la seua generalització moderna en gairebé tot el valencià, fins al punt que Fullana en reflectí la pèrdua a les seues propostes ortogràfiques.

e) Encara que preconitza la grafia *-esa* de mots com *pobresa*, *bellesa*, etc., «pot acceptar-se en la pronunciació culta l'omissió de la *s*», per tal com és muda en quasi tot el País Valencià i era la forma més habitual dels clàssics valencians (§ 73).

f) A diferència de Fabra, Sanchis situa l'ús dels diacrítics a nivell de recomanació (§ 110), criteri potser explicable per les seues reticències davant unes convencions gràfiques generalment poc útils i a vegades contradictòries amb la fonètica occidental.

g) Tot i que «no és absolutament condemnable» la pràctica de molts escriptors valencians d'usar la *s* en lloc del dígraf *tz* per a representar els resultats del sufix verbal d'origen grec *-tízein*, en mots com *civilitzar*, *organització*, etc., o els arabismes del tipus *atzavara*, *guitza*, etc., «convé molt» optar per la darrera grafia, «molt ajustada a l'etimologia» (§ 120), tot i no reflectir la pronunciació habitual de la major part del domini lingüístic. Es tracta d'una fórmula de compromís entre la normativa fabrista i la pràctica gramatical valenciana predominant els anys trenta. Davant aquesta situació, els redactors de les Normes de Castelló, que optaren per representar sistemàticament aquests casos amb *s*, preferiren silenciar el conflicte.

h) Sanchis prescriu d'escriure amb *ss* l'alveolar fricativa sorda intervocàlica dels apel·latius i topònims d'origen aràbic com *agràs*, *alcàsser*, *Albocàsser*, *Alcosser* (§ 127), convenció tampoc no tractada explícitament en les Normes de Castelló, si bé s'hi addueixen dos exemples d'apel·latius amb *ç* (*mustaçaf*, *açur*).

i) Raons de tradició literària i d'extensió geogràfica —en concret, d'una àrea que comprén no sols el País Valencià i les Balears sinó també la Catalunya meridional— permeten a Sanchis justificar, en coincidència amb les Normes de Castelló i amb

Moll, l'ús del dígraf *tl* en lloc de *tl·l* per a la representació del fonema lateral alveolar doble de mots populars com *ametla*, *batlia*, etc. (§ 130).

j) No tracta, tanmateix, tendències prou generalitzades en el valencià com l'obertura de la *e* àtona en contacte amb vibrant (*sotarrar*, *tarròs*) o les dissimilacions ja històriques del tipus *llauger* i *sancer*.

3.2. Morfologia i sintaxi

Com ja ha estat dit, Sanchis engloba dins una mateixa secció l'estudi de la morfologia i de la sintaxi. De fet, les «generalitats» preliminars serveixen més aviat per a definir els conceptes sintàctics de què farà ús al llarg de tota una secció que, recordem-ho, duu per títol «L'oració i les seues parts».

Per a Sanchis, «el lligam lògic determina principalment l'estructura de l'oració gramatical» (§ 154), ja que els seus elements segueixen, relativament, un «orde lògic»: el verb ocupa «sovint el primer lloc» de l'oració, on la norma és «l'omissió del subjecte pronominal» (§ 155), si bé no manquen els exemples d'oracions que presenten el·lipsi, pleonasmes i anacoluts (§ 156).

Si els «fenòmens que l'home observa en el món» s'expressen «en una substància a soles, és a dir en el subjecte», l'oració que en deriva rep el nom d'intransitiva, però si s'expressen «entre dues substàncies», una en nominatiu i l'altra en acusatiu, fins i tot entre tres, és a dir, també en datiu, les oracions que en deriven s'anomenen transitives (§ 160).

La definició de proposició subordinada i de les categories gramaticals il·lustra molt bé la formació lingüística de l'autor: «Les proposicions subordinades componen amb la dominant una sola oració psíquica, i són ascendents o almenys semicadents les inflexions finals de llurs grups fònics, per tal com l'atenció del qui parla s'hi manté tensa, considerant inacabada l'expressió» (§ 162); reben el nom de *categories gramaticals* «les nocions que s'expressen per medi dels morfemes», és a dir, dels «elements lingüístics amb els quals es manifesten les relacions que l'esperit estableix entre els conceptes» (§ 163).

Alguns dels conceptes i de les formulacions que apareixen en aquests capítols són idèntics o semblants als que utilitzà Samuel Gili Gaya en el seu *Curso superior de sintaxis española* (1943), fins al punt que no és agosarat afirmar que Sanchis encara se'n pogué beneficiar abans d'enllestir la seua *Gramàtica*, si bé cal tenir en compte que tots dos gramàtics parteixen d'una formació lingüística similar, la de l'anomenada escola filològica espanyola. Entre aquests conceptes i formulacions es poden destacar la classificació i la caracterització de les oracions simples (§ 154; Gili §§ 11 i 32), la definició de subjecte i predicat (§ 155; Gili §§ 22 i 23), l'anàlisi de l'ordre dels

elements de l'oració (§ 155; Gili §§ 66-77), el tractament de l'atribut (§ 159; Gili § 42) i dels complements acusatiu i datiu (§ 160; Gili §§ 52 i 54) i la referència a «les modificacions del concepte verbal» (§ 165; Gili § 87). En canvi, Sanchis s'allunya de Gili, i es manté dins la tradició gramatical, en tota una sèrie de temes com són el tractament dels temps verbals (§ 167) i la consideració del condicional com a mode independent de l'indicatiu i del subjuntiu (§ 167).

Per raons de claredat expositiva, analitzarem les principals aportacions i propostes de Sanchis sota tres epígrafs: Morfologia verbal, Morfologia nominal i Sintaxi.

3.2.1. Morfologia verbal

L'anàlisi descriptiva i normativa de la morfologia verbal —que Sanchis aborda, com féu Fabra en la *Gramàtica* de 1912, abans de la nominal— és una de les contribucions bàsiques del seu manual, car, tot i ser deutora de *La conjugació dels verbs en valencià* de Josep Giner, se n'aparta en alguns casos, ben reveladors de dues perspectives diferents: més centrada en el valencià de les comarques la de Sanchis, i amb una major consideració del parlar de la ciutat de València la de Giner (vegeu-ne a l'Apèndix, docs. núms. 6 i 7, els judicis que expressa en les seues ressenyes de la *Gramàtica* de Sanchis).

En general, Sanchis recomana les formes genuïnes predominants en la llengua oral del País Valencià, que majoritàriament són les mateixes que usaven els escriptors valencians de la segona meitat del segle xv. Com fa en la resta de la seua *Gramàtica*, Sanchis aprofita la descripció de les variants de la morfologia verbal per a destriar les vulgars, les arcaïques i les dialectals d'aquelles que considera adequades per al registre «culte», ja instrumental, ja literari. Les dades sistemàtiques i minucioses sobre la distribució geogràfica de totes aquestes variants —recordem que Moll havia publicat, entre 1929 i 1933, *La flexió verbal en els dialectes catalans*, recollida per mossén Alcover— són precisament, ensems amb la notable atenció que presta a l'estudi de diferents perífrasis verbals, alguns dels aspectes més nous, dins la tradició gramatical valenciana i fins i tot catalana, de la seua *Gramàtica*.

En un primer apartat (a), en què examinem el paradigma dels verbs regulars, donarem compte de les propostes de Sanchis que se separen de les propugnades per Fabra i de les que foren habituals entre els escriptors valencians de la segona meitat del segle xv. En un segon apartat (b) destacarem el tractament donat a algunes formes dels verbs irregulars.

a) A part les desinències en *i* que el català oriental ha adoptat sistemàticament per a les persones 1, 2, 3 i 6 del present de subjuntiu de les tres conjugacions, les diferències més remarcables entre les propostes de Sanchis, per un cantó, i les de Fabra i

dels clàssics valencians del xv, per un altre, afecten: 1) la primera persona del present d'indicatiu de les tres conjugacions; 2) les persones 4 i 5 del present de subjuntiu de la segona i la tercera conjugacions; 3) l'imperfet de subjuntiu; i 4) les formes incoatives de la tercera conjugació.

Pel que fa al primer punt, Sanchis, encara que propugna com a criteri general la desinència *-e* per a la primera conjugació i la desinència *-ø* per a les altres dues, ja que són les vives (§ 170), considera que «també deuen ser admeses en la llengua literària» les formes en *-o* del present d'indicatiu de les tres conjugacions, atés que són usades en les comarques valencianes septentrionals (§ 171). En canvi, rebutja en la llengua escrita la desinència analògica *-c* de l'indicatiu present dels verbs de la tercera conjugació (*sentc*) i, en conseqüència, les formes analògiques del present de subjuntiu (*sentca*, etc.) (§ 173).

Pel que fa al segon punt, Sanchis considera «més recomanables» les desinències 4 *-em* i 5 *-eu* (*batem, bateu*), també propugnades per Carles Salvador. Són, efectivament, les formes predominants al País Valencià, com també ho són al Principat. Tanmateix, jutja que «també són admissibles» les que acaben en 4 *-am* i 5 *-au* (*batam, batau; sintam, sintau*), que a la ciutat de València alternen amb les primeres (§ 173). En canvi, Giner havia proposat aquestes últimes per a la segona conjugació, atés que són les usuals en la capital, permeten diferenciar el subjuntiu de l'indicatiu i havien estat admeses com a formes literàries per Fabra.

Pel que fa al tercer punt, Sanchis propugna que «al costat de les formes en *-ara, -era, -ira*», no sancionades per Fabra però «usades actualment a la major part de la Regió Valenciana» i per ell mateix a la *Gramàtica*, «deuen acceptar-se en la llengua escrita» les desinències en *-às, -és, -ís*, corrents en el Baix Maestrat i la Tinença de Benifassà, normals entre els autors valencians del xv (§ 174) i propugnades per Carles Salvador. Giner, en canvi, havia prioritzat aquestes últimes, bé que suggerint també per a la primera conjugació el paradigma *-és, -esses, -és, -éssem, -ésseu, -essen*, viu en les comarques septentrionals del País Valencià, en comptes del paradigma en *-às*, etc., per tal com aquell predomina en el català nord-occidental i s'aproxima més al del català oriental.

Pel que fa al quart punt, Sanchis admet el sufix incoatiu *-isc*, però n'adopta les formes palatalitzades, que són les que reporta Fabra en la seua *Gramàtica* de 1912, les que proposa Fullana, les que utilitzaren els redactors de les Normes de Castelló i les que ell mateix fa servir en la *Gramàtica*. En fer-ho així, Sanchis es distancia del criteri adoptat per Fabra a partir de la *Gramàtica* de 1918, on propugna el paradigma clàssic en *-esc*. Tanmateix, el nostre gramàtic podrà comprovar que Badia, en descriure els incoatius valencians a la seua *Gramàtica catalana* de 1962, adopta el seu criteri, malgrat que Carles Salvador ja s'havia decantat per les formes no palatalitzades del paradigma en *-isc*. Tot i amb això, a partir dels anys cinquanta l'opció definitiva de Joan Fuster pel paradigma en *-esc* s'imposà entre els gramàtics i escriptors valencians

(Enric Valor, Vicent Pitarch, Joan Francesc Mira, etc.), tal com havia aconsellat Sanchis per al registre literari: «En la llengua clàssica eren emprades generalment les formes amb les desinències *-esc*, *-eixes*, *-eix* i *-eixen* en el present indic., i *-esca*, *-esques*, *-esca* i *-esquen* en el present subj., les quals formes seria convenient assajar-les de reintroduir en el valencià literari, especialment les del present indic.» (§ 177).

A part d'aquestes opcions, potser convé assenyalar que Sanchis rebutja com a pronunciació normativa la desinència 3 *-e* d'alguns temps verbals (*cante*, *cantave*, *cantarie*) (§ 176) i, no cal dir-ho, la *-r* epentètica dels infinitius de la segona conjugació (*bàtrer*) (§ 175). En canvi, admet els participis «forts» d'alguns verbs (*complert*, *establert*, etc.), al costat de les formes «regulars» (*complit*, *establit*, etc.), que són les úniques vivents al País Valencià (§ 179).

b) Entre les propostes referides als verbs irregulars es podria destacar el tractament de l'imperfet d'indicatiu dels verbs *traure*, *veure*, *caure*, etc. (§§ 191, 201, 217). Opina Sanchis que les formes *trea*, *treies*, etc., no admeses per Fullana ni considerades per Fabra, «poden ser acceptades al costat de les formes *treia*, *treies*, etc., [...] que són més clàssiques i s'ouen encara en certes localitats» de les comarques centrals i meridionals del País Valencià. En canvi, *traïa*, *veïa*, *caïa*, etc., «no són admis[s]ibles literàriament» (§ 191), tot i que també són clàssiques i que s'usen encara en diverses comarques valencianes. La justificació, implícita, d'aquella admissibilitat és òbvia: són formes que s'acosten més a les de la llengua literària actual. L'excepció és l'imperfet d'indicatiu de *dir*, *dia*, *dies*, etc., contracció popular de *deïa*, *deïes*, etc., que Sanchis accepta al costat de la forma literària *deia*, *deïes*, etc. (§ 203).

Així mateix, podem destacar l'admissió, com a formes úniques, de les desinències amb la vocal *i* que presenten els tres presents d'*obrir* i *omplir* (§ 194). Així, el present d'indicatiu d'*obrir* fa: 1 *òbric*, 2 *obris*, 3 *obri*, 4 *obrim*, 5 *obriu*, 6 *obrin*. Aquestes formes, generals en valencià, són alienes a la llengua literària medieval, als altres grans dialectes catalans i a la proposta fabrista.

Finalment, mereix ser citada l'acceptació de les formes *valdre* (§ 185), *ser* (§ 214), *tindre* (§ 21[5]), *vindre* (§ 216) i *vore* (§ 217) al costat de les més literàries *valer*, *esser*, *tenir*, *venir* i *veure*, respectivament. En aquest darrer cas, considera «molt més recomanable la forma *veure* que empraven els autors clàssics i de la qual és aquella una corrupció» (§ 217). Idèntic criteri aplica a *ets*, segona persona del present d'indicatiu de *ser*, tot i la generalització d'*eres* (§ 214). En canvi, propugna que en «la llengua culta interessa usar sempre» el participi *estat*, malgrat que el «no [...] gens recomanable» *segut* «s'ou en tota la Regió Valenciana» (§ 214).

3.2.2. Morfologia nominal.

No és fàcil sintetitzar les nombroses qüestions de morfologia nominal que Sanchis Guarner aborda, moltes de les quals havien estat objecte de descripcions més o menys encertades per part de Lluís Fullana i Carles Salvador. Hem agrupat les propostes de Sanchis que ens han semblat més interessants en tres apartats: les que, per fidelitat a la llengua viva genuïna, divergeixen de les preferides per Fabra (*a*); les que, per fidelitat a la llengua clàssica, coincideixen amb les propostes fabristes, tot i haver perdut vitalitat al País Valencià (*b*); i les que són resultat de les interferències castellanes (*c*).

a) Entre les propostes no coincidents amb les recomanades per Fabra podem destacar les següents:

- L'adopció dels plurals en *-ns* dels mots derivats dels antics proparoxítons llatins, com *òrfens*, *jóvens*, etc., els únics vius en valencià, si bé considera més idonis per a la llengua literària els que afegeixen una *-s* al singular (§ 240), tot i que els clàssics els feien sistemàticament en *-ns*.
- Les formes femenines dels possessius, és a dir, *meua*, *teua*, *seua*, etc., «deuen els valencians escriure-les amb *u*» en lloc de *v* (§ 264). Es tracta de variants que no sols tenen un ús generalitzat al País Valencià, sinó que també són compartides per altres parlars de Catalunya i es documenten des de l'època medieval.
- La consideració com a «pràctica» no recomanable, perquè «sembla gal·licisme», de substituir el possessiu femení *ma* pel masculí *mon* davant certs mots femenins començats en *a-*: *mon ànima* (§ 265).
- «En la llengua literària [...] convé molt emprar les formes *aquest* i *aqueix* amb llurs derivats [...]. Emperò s'hi poden també admetre, especialment en prosa, les formes *est*, *eix* (i menys tolerables *este*, *eixe*) i llurs derivats» (§ 267), possibilitat que Sanchis, seguint els criteris adoptats pels redactors de les Normes de Castelló, aplica sistemàticament en la seua *Gramàtica* i justifica adduint que tals formes no sols es troben en «textos antics» (§ 304), sinó també en «autors no valencians» (§ 267).
- S'admeten els numerals *uit*, *dèsset*, *dènou*, al costat de *vuit*, *disset* i *dinou* (§ 268), formes usals al Principat, si bé les dues darreres són alienes als clàssics.
- S'accepta l'indefinit *ningun* (§ 275) i, implícitament, es consideren invariables els quantificadors *massa* i *prou* (§ 274), mentre que per a *bastant* només s'admet la flexió de nombre (§ 274).
- «Encara que en la llengua parlada no s'usa ja en la Regió Valenciana, la forma *altre* és molt recomanable, i preferible sempre en la llengua literària, car és la que empraven els escriptors clàssics. La forma popular *atre* pot tolerar-se provisionalment», com de fet ho fa Sanchis, seguint l'exemplificació de les

Normes de Castelló, malgrat que tot seguit la qualifica de vulgar: «Seria un error pretendre diferenciar el valencià del català del Principat, per l'ús literari de la forma *atre* en comptes de *altre*, per tal com la forma vulgar *atre* és emprada també popularment en el català oriental [...] i en el català occidental» (§ 275). Idèntic criteri val per a *nosaltres*, *vosaltres*, formes que, com *altre*, «són molt recomanables per a la llengua culta, i precises en poesia» (§ 280).

- S'admeten els adverbis de tradició literària que tenen un ús generalitzat en valencià, encara que siguen d'escassa o nul·la vitalitat a la resta del domini lingüístic, com són: *allí*, que «s'empra només en sentit directe» (§ 323); *hui*, «perfectament admissible en la llengua literària», *en acabant*, *adés*, *ans*, *prompte*, *despusdemà*, *enjorn*, *el sendemà*, *mentres*, *a boqueta nit* (§ 324); *a soles* (§ 325); *a fosques*, *ensems* (§ 326); *agosades* –en detriment de la variant clàssica *ausades*, conservada pel valencià central–, *de veres* (§ 328). En conseqüència, no s'hi esmenten d'altres actualment estranys al País Valencià com *gaire*, *aviat*, *de debò*, *força*, *un cop*, *d'hora*, *a sota*, *a sobre*, *endavant*, *endarrere*, etc.

b) Malgrat això, Sanchis recomana determinades opcions fabristes desconegudes o quasi inusitades modernament al País Valencià, com són: *llur*, que és «molt convenient» que l'usen els escriptors (§ 266); el numeral femení *dues*, que «convé emprar-lo normalment en la llengua literària» (§ 268); la forma plena *se* del pronom reflexiu pot «emprar-se especialment» en comptes d'*es* davant verb començat amb *s-* (§ 287), recomanació, per cert, que, seguint l'ús col·loquial valencià, no sol aplicar; les reduccions de *nos*, *vos* a *ens*, *us*, que «en la llengua literària cal fer» (§ 288); *hom*, que ha d'«emprar-se amb moderació» (§ 307); *amb*, que cal distingir sempre d'*en* «dins la llengua escrita de tota mena, fins i tot en els escrits de caire popular» (§ 344).

c) Les deturpacions provocades per la interferència del castellà, fins i tot les més arrelades, mereixen un rebuig sense concessions en la major part dels casos: així, l'adverbi *ahí* «cal expulsar-lo de la nostra llengua» (§ 323); *después* és forma que «deu ser rebutjada absolutament» (§ 324); *entonces* és «totalment intolerable» (§ 324); *menos* «cal evitar[-lo] en la llengua culta» (§ 325); la preposició *hasta* «no és tolerable en la llengua culta» (§ 351); *baix* és inacceptable en lloc de «la preposició *sota*, o la seua sinònima *davall*, en la llengua literària» (§ 351); la locució conjuntiva final *per a que* «cal rebutjar[-la] per incorrecta» (§ 365); i considera «inconvenient» la forma del datiu plural *lis* (§ 282). En canvi, tot i no acceptar el *lo* neutre, planteja els «avantatges lògico-gramaticals» que comporta el seu ús (§ 260), i així mateix admet *inclús* (§ 328).

3.2.3. Sintaxi

Les qüestions sintàctiques tractades per Sanchis constitueixen un dels aspectes més dignes d'atenció de la seua *Gramàtica*, ja que, tot i defensar la major part de les propostes i les recomanacions fabristes, en matisa algunes (a) i en desenvolupa d'altres o en fa de noves (b). Algunes d'aquestes aportacions s'expliquen per la influència del citat manual de Gili Gaya. D'altres són fruit del seu excel·lent domini de la realitat dialectal valenciana, encara que, en aquest sentit, hi ha aspectes d'una gran vitalitat que no tracta (c), o almenys no els comenta amb l'atenció que se'n podria esperar (d).

a) Entre les propostes o recomanacions en què Sanchis matisa les de Fabra podem destacar:

- L'obligatorietat de la concordança del participi passat amb el complement directe quan aquest és un pronom personal feble de tercera persona (§ 223), tot i que el valencià només ho sol fer si els pronoms són *la, les*.
- La preferència pel perfet simple «en la llengua culta escrita» (§ 228), potser pel fet de considerar el perifràstic més adequat per a l'estil col·loquial.
- La defensa explícita de la triple gradació locativa dels demostratius i dels adverbis de lloc (§§ 267, 304, 305, 323).
- La consideració d'*entre si* com a construcció incorrecta enfront del criteri de Fabra d'acceptar-la al costat de la preferent *entre ells* (§ 284).
- La recomanació de limitar els usos d'*hom* als «verbs autènticament reflexius»: *Hom s'enfada si no li fan cas* (§ 307).

Cal advertir, tanmateix, que Sanchis no sempre aplica en la *Gramàtica* les propostes que preconitza. Així, podem observar que prescindeix molt sovint de la recomanació d'introduir les clàusules d'infinitiu en funció de subjecte amb la preposició *de* (§ 346).

b) Entre les qüestions poc estudiades o ignorades per Fabra que Sanchis aborda podem esmentar:

- L'ús de l'imperatiu perifràstic format amb *deixar* com a verb auxiliar: *Deixa'm anar a parlar amb aquell senyor* (§ 229).
- El rebuig de la perifrasi verbal obligativa amb *tindre de* (§ 230), tot i poder-se'n documentar exemples al segle xv.
- La conveniència de no abusar de diminutius i afectius (§ 254).
- La superfluïtat dels pronoms personals tòpics en funció de subjecte excepte quan «es vol remarcar emfàticament la intervenció del subjecte en l'acció, insistint que és aquell i no altri el que hi participa» o quan «pot haver-hi ambigüitat» (§ 280).
- «Quan el pronom indefinit *se* servix de subjecte gramatical de verbs actius usats

impersonalment, convé que el verb vaja en singular, encara que el complement directe estiga en plural (*Es fa gavelles; Es desitja notícies; No es tem desordres*); emperò el verb va en plural quan es tracta d'oracions més clarament passives [...] que no impersonals (*Es venen pans; S'adoben cossis; No es troben compradors*)» (§ 307). El primer ús descrit no s'adiu, però, amb les preferències del valencià col·loquial.

- L'admissibilitat de la construcció *al* + infinitiu en el cas que la determinació temporal expressada equivalga a la construcció amb *quan* + pretèrit perfect d'indicatiu (§ 343), solució que Fabra, tot i no condemnar-la, aconsella d'evitar en favor d'*en* + infinitiu.
- La correcció gramatical dels usos agentius de la preposició *de* després de participis com *seguit, precedit, acompanyat, conegut, estimat, respectat*, etc. (§ 346).

c) En canvi, Sanchis no comenta aspectes sintàctics més o menys característics del valencià com:

- L'ús de *deure* + infinitiu com a perífrasi obligativa (§ 230), que, tanmateix, hi aplica ben sovint.
- La substitució molt generalitzada dels pronoms *nostre, vostre*, per les construccions perifràstiques *de mosatros, de vosatros*, respectivament (§ 264).
- La tendència d'alguns quantificadors que admeten la preposició *de* a mantenir-la sistemàticament en la major part del valencià si els noms que modifiquen són masculins no comptables: *molt de pa*, però *molta fam* (§ 274).
- La restricció de l'ús dels possessius febles davant noms de parentiu a *pare, mare, tio, tia, güelo, güela*, si bé a la ciutat de València i voltants són encara freqüents davant *germà, cosí, fill, nét, nebot* i els seus femenins respectius (§ 265).
- La tendència a la pèrdua de la flexió de gènere dels ordinals *primer, segon*, especialment en casos com *la primer missa, la segon de la classe* (§ 269).
- L'expressió de les hores, ben diferent de la del català central (§ 270).
- La problemàtica específica de les combinacions dels pronoms datius *li, els* amb els d'acusatiu *el, la, els, les* (§ 296), les quals es limita a reproduir en una taula juntament amb les del català central.
- La reducció del pronom indefinit *un* a *u*, ja documentada en els clàssics i estesa a la major part del País Valencià (§ 307), que no aplica mai: *Quan u té interès*.

d) Finalment, resulta si més no curiós constatar que Sanchis a penes presta atenció a alguns problemes sintàctics de considerable importància, generalment complicats per la interferència del castellà, com són els usos del gerundi (§ 168) o els de *ser / estar* (§ 207).

4. CRITERIS. METODOLOGIA

El discurs gramatical de Sanchis Guarner s'estructura en tres nivells: el descriptiu, l'informatiu i el preceptiu. Amb la descripció del sistema fonètic i de les formes i els usos lingüístics que presenten els «parlars valencians actuals en les diverses comarques» (§ 32), l'autor ens ofereix un retrat minuciós i sistemàtic d'aquesta varietat diatòpica, que, curiosament, no defineix explícitament enlloc. Ja hem dit que Sanchis atribueix a la denominació «llengua valenciana» un abast polític-administratiu, però, en descriure l'extensió i la demografia de la «nostra llengua» (§ 25), es refereix al conjunt del domini lingüístic, i, per això, encara que s'ocupa monogràficament de la «llengua dels valencians» (§ 24), les observacions filològiques, és a dir, les informacions complementàries de la descripció i les orientacions preceptives, estan condicionades per aquesta perspectiva lingüística global.

Les observacions filològiques consisteixen a: a) comparar les realitzacions fonètiques, morfològiques i sintàctiques que es donen entre els diversos parlars valencians i entre les d'aquests i la resta dels dialectes catalans, i b) aportar testimoniatges dels «nostres grans literats antics ensems que de les afeccions i preferències dels bons autors moderns», de manera que, una vegada esbrinats «quins són la realitat, la tradició i el gust lingüístics genuïns de València» (§ 32), puguem avalar les propostes normativitzadores.

Així, doncs, Sanchis basa les seues propostes en l'anàlisi de la llengua viva i de la tradició literària, ja que, segons ell, la labor del gramàtic consisteix a traure «les formes idiomàtiques de l'àmbit concret del parlar», a aïllar-les i a sistematitzar-les, de manera que, «després d'ordenar-les, raonar-les i construir-les segons la Història lingüística», les torne «a l'espai, al temps, a la Societat» (§ 5).

La tasca que Sanchis s'imposa respecte al valencià no és fàcil: després de segles d'incomunicació cultural entre els diversos països catalanòfons i de considerables limitacions en el conreu literari de la llengua, cal un considerable esforç per redreçar-lo. D'una banda, no és possible una uniformitat literària absoluta, ja que la diferent evolució històrica ha consagrat algunes divergències lingüístiques i, per tant, caldrà acceptar «diversos usos lingüístics regionals». D'altra banda, la situació sociolingüística exigeix un tacte exquisit si hom vol «evitar un divorci massa accentuat entre la llengua escrita i la parlada» (§ 32).

En conseqüència, una gramàtica valenciana que pretenga respondre adequadament a aquesta complexa situació haurà de preveure necessàriament diversos registres. Sanchis en preveïé quatre: un d'elevat, vàlid per a tota la comunitat lingüística i de caràcter predominantment escrit, que anomena literari, i en el qual és possible la concurrència de més d'una forma; un de mitjà –l'estàndard valencià per antonomàsia–, vàlid per a tota l'àrea regional i de caràcter tant oral com escrit, que seria l'expressió acurada del llenguatge viu; i dos de caràcter no estàndard, que sol denominar

subdialectal i vulgar, fonamentalment però no exclusivament orals i no aptes per a la comunicació cultural. El subdialectal, que també rep el nom de comarcal, reflectiria el llenguatge popular genuí, sintàcticament descurat, i els trets característics dels diversos parlars comarcals que trobem en les obres costumistes de Pasqual Tirado, Salvador Guinot, Manuel González Martí, etc. El registre vulgar reflectiria el llenguatge popular deturpat pels vulgarismes i pels castellanismes «que han usat certs escriptors incultes exagerant els defectes de N'Escalante» (§ 13).

El registre literari, propi de la poesia i de la prosa artística i científica, presenta un component estètic i és el model al qual hom hauria de tendir (§§ 10, 13). Tanmateix, l'autor redacta la seua *Gramàtica* en el registre mitjà o estàndard valencià, com si volgués marcar així els límits entre uns models aptes per a la plena expressió cultural i uns altres d'inservibles en aquest sentit.

Atés que la llengua literària «es fixa gràcies a l'esforç combinat dels literats i dels gramàtics» (§ 5), Sanchis recorre als «escriptors valencians del període clàssic de la nostra Literatura» quan les seues propostes normatives s'aparten de la «llengua parlada a València actualment, o dels preceptes dictats per Pompeu Fabra, l'il·lustre gramàtic codificador del nostre idioma» (§ 32). Això li permet no sols justificar-les, sinó també establir els criteris per a determinar els límits entre els diversos registres. En altres mots, aquells usos i formes que no són confirmats per la tradició literària valenciana del segle xv o, en cas de ser minoritaris al País Valencià, per la seua presència en algun dels altres grans dialectes difícilment podran adquirir la condició de literaris o d'estàndard; és a dir, en expressió freqüent de Sanchis Guarnier, la categoria de «cultes». Així, si a l'adverbi *adés* (§ 324) se li reconeix aquesta condició, tot i que Fabra el considera arcaic, és perquè la seua vitalitat actual al País Valencià és un fidel reflex de la que s'observa en els nostres textos quatrecentistes. En canvi, la preposició *ad* (§ 335), per exemple, a pesar de la seua vitalitat a la major part del País Valencià, «només és admissible en escrits en què s'imita el parlar dialectal», ja que és evitada pels clàssics i inusitada en els altres dialectes catalans. Contràriament, si les desinències en *-o* de la primera persona del present d'indicatiu de les tres conjugacions usades en els parlars septentrionals del País Valencià «deuen ser admeses en la llengua literària» (§ 171), la justificació, no explícita, és que són compartides pel català central i pel nord-occidental. El recurs als clàssics esdevé així una estratègia normalitzadora i normativitzadora alhora, atés que s'invoquen unes autoritats literàries exclusivament valencianes i, per tant, socialment inqüestionables en l'àmbit regional, les solucions lingüístiques de les quals no sols solen coincidir amb les formes i els usos no deturpats del valencià actual, sinó que també, molt sovint, s'aproximen més a les propostes fabristes. Vet ací la raó de la insistència de Sanchis en el conegut consell de Fabra als escriptors valencians (§ 32).

A vegades, el criteri etimològic, generalment implícit, contribueix a sancionar una forma exclusiva del parlar valencià o diferent de la recomanada per Fabra. Així,

aquest criteri permet a Sanchis d'afirmar que «els valencians deuen usar literàriament les formes amb *a* de la llengua viva» del verb *traure* (§ 190), o que *faç* «resulta més recomanable» que *faig* (§ 208), o que «és preferible» *vine* a *vina* (§ 216), o que la forma *darrere* és més correcta que «la forma *darrera*» (§ 323), o que «és infundada la prevenció que mostren alguns escriptors contra la forma *hui*» (§ 324).

El recurs a la lògica gramatical o als paral·lelismes estructurals amb el català literari fixat per Fabra no és absent en les seues propostes. Ho hem vist a propòsit de la forma *lo* de l'article neutre (§ 260), i ho podem endevinar, per exemple, quan prefereix les variants *quéem*, *véem* a *calem*, *veïem* (§§ 201, 217), per tal com són més pròximes a la proposta fabrista (*quèiem*, *vèiem*).

Com Fabra, Sanchis recorre algunes vegades a fórmules memorístiques i comparacions lingüístiques, que li permeten, per exemple, d'advertir que «*doncs* no és sempre equivalent de la conjunció castellana *pues*, perquè esta té sovint valor causal, i així *doncs* és només equivalent al castellà *pues* quan est és substituïble per *luego*, i en canvi és *puix* l'equivalent del castellà *pues* quan est és substituïble per *porque*» (§ 357).

Un dels objectius centrals de la *Gramàtica* de Sanchis és induir el lector a l'acceptació de la doctrina fabrista per la via de la persuasió i de l'autoidentificació. No es tracta de justificar les propostes de Fabra, sinó les solucions valencianes més convergents amb aquelles. Això li exigeix raonar mínimament les qüestions més polèmiques, relacionar les seues opcions amb la realitat lingüística i la tradició literària valenciana i, sobretot, adoptar un to flexible en les formulacions preceptives. Aquest to l'observem, per exemple, en la seua recomanació de les formes incoatives en *-esc*, «les quals formes seria convenient assajar-les de reintroduir en el valencià literari» (§ 177), expressió que palesa no estar massa convençut de la seua ràpida acceptació; o també en el cas d'*altre*, que és forma «molt recomanable i preferible sempre en la llengua literària» (§ 275), expressió que revela, en canvi, una actitud confiada en el triomf de la proposta. De fet, la distracció d'usar «despusdemà l'altre» al costat de «despusahir l'atre» (§ 324) i les dues correccions d'«uns atres» per «uns altres» que apareixen a la taula d'errades poden ser indicatives de quines eren les seues preferències reals.

Les pronúncies, formes i construccions sintàctiques genuïnes, és a dir, aquells trets lingüístics no susceptibles d'estandardització, ja siga per manca d'una sòlida tradició literària, ja per la seua escassa implantació territorial, són eliminades dels registres «cultes» amb una fórmula prudent: la remissió als escrits «de tipus populista» (*detràs*, § 323), «de caire popular» (*mentriments*, § 324), «de caire costumista» (*espau*, § 326) o «en què s'imita el parlar dialectal» (*ad*, § 335). Els trets analògics d'ús generalitzat i d'una certa justificació lògico-gramatical, com el present d'indicatiu 1 *perc* o el present de subjuntiu 1 *perga* (§ 184), o el present d'indicatiu 4 *caiguem*, 5 *caiguen* (§ 201), són considerats «poc recomanables», mentre que les variants vulgars, com *pedre* per *perdre* o *pendre* per *prendre* (§ 184), o subdialectals, com

bàtiga per *bata* (§ 173), són qualificades d'«inadmissibles». L'admissibilitat es reserva, en tot cas, per als trets genuïns d'abast geogràfic reduït però de sòlida tradició literària, com són les formes de subjuntiu 4 *batam*, 5 *batau* (§ 173), o d'ús generalitzat, com l'emmudiment de la *d* del sufix *-ada* (§ 68).

La pauta de genuïtat lingüística la donen, segons Sanchis, els parlars de les comarques, menys permeables a la «contaminació» castellana. No són aliens a aquesta valoració dels parlars comarcals els postulats de la geografia lingüística, ben coneguts per Sanchis, ja que propugna com a subjectes ideals de les enquestes les persones velles i incontaminades. D'ací «l'aparent anomalia» dels gramàtics valencians de rebutjar «la difusió del dialecte *apitxat* de la capital» (§ 11), urbà i acastellanat, i l'estima de Sanchis per la literatura popular i, en general, per totes les manifestacions de la cultura popular.

Tal com insisteix en el seu esmentat article d'*Esclat* i en la seua correspondència amb Joan Fuster (vegeu l'Apèndix, docs. núms. 1 i 3), Sanchis considera que un gramàtic fracassa quan les solucions que proposa als lectors resulten inacceptables per a la major part d'ells. Per això, en formular les seues recomanacions d'ús positives i els seus consells negatius, utilitza deliberadament frases prudents i matisades amb el propòsit d'obtenir l'aquiescència dels destinataris. Ja n'hem vist uns quants exemples en reproduir literalment fórmules com «pot admetre's» (§ 68), «pot acceptar-se» (§ 73), «no és absolutament condemnable» (§ 120), «també són admissibles» (§ 173), «és molt recomanable, i preferible sempre en la llengua literària» (§ 275), de clara inspiració fabrista. Amb els trets subdialectals o menys genuïns, els consells dissuasoris de Sanchis solen adoptar fórmules com «poc convenients» (§ 209) o «poc recomanable» (§ 21[5]). Només en molt poques avinenteses, i davant solucions que no li ofereixen cap dubte, s'atreveix a ser més contundent, tant per a recomanar un ús com per a rebutjar-lo. Recordem, a tall d'exemple, com insistia que les formes dels possessius femenins «deuen els valencians escriure-les amb *u*» (§ 264); en canvi, no va tenir cap inconvenient a desautoritzar el ben arrelat adverbí *ahí* amb un expeditiu «cal expulsar-lo de la nostra llengua» (§ 323). Aquesta mena d'expressions (vegeu-ne més exemples a l'apartat 3.2.2.c) les sol reservar per als vulgarismes i sobretot per als castellanismes. Tot plegat posa de manifest la sintonia perfecta de Sanchis amb les tècniques de persuasió que Fabra esmerçava en les seues *Converses filològiques*.

I, també com Fabra, Sanchis adopta sempre un estil descriptiu i un to no polèmic. Es podria observar, tanmateix, una diferència en aquest sentit: mentre que la descripció esdevé generalment en Fabra una manera de formular una proposta de normativització, en Sanchis té un valor més autònom, car no sempre serveix per a justificar la recomanació que proposa. Així, en parlar de l'*fón* del perfet d'*esser*, el nostre gramàtic fa veure que, tot i ser l'única forma viva, «convé conrear també la forma *fui* usada pels clàssics» (§ 214).

Comptat i debatut, Sanchis es revela un fidel seguidor de Fabra, amb qui compartia

unes excel·lents qualitats de lingüista i pedagog, i, per tant, de tarannà ben diferent del de Carles Salvador, l'altre gramàtic valencià del moment, divulgador generalment rígid i inflexible en les seues formulacions. Tanmateix, la seua adhesió a la normativa fabrista no el privà mai de mantenir, en qüestions de detall, els seus criteris particulars, generalment ben orientats, fruit de la seua sòlida formació filològica i del seu coneixement profund de la realitat lingüística i sociolingüística valenciana.

5. LA GRAMÀTICA VALENCIANA I LES DISCUSSIONS SOBRE EL MODEL DE LLENGUA LITERÀRIA

Com ja ha estat dit, Sanchis, encara que hi va introduir alguns retocs després de 1943, havia deixat pràcticament enllestida la seua *Gramàtica* aquell mateix any. El text havia de reflectir necessàriament les preferències gramaticals de les revistes i les publicacions de l'època republicana, bé que, segons afirmarà Sanchis el 1962 a «L'evolució de la llengua literària dels escriptors valencians de la Renaixença» –article aparegut el 1963 a *Critèrium*–, «amb menys concessions que les que hom admetia abans del 1936». Les «concessions» a què feia referència –*est, atre, cantara, patixc, vindre*, etc.– responien a la seua convicció que eren imprescindibles per a assegurar l'acceptació del fabrisme: «Els valencians haurien rebutjat considerant-lo una intolerable imposició, tant el sistema gramatical fabrista com qualsevol altre que es titulés català, si no feia concessions demostratives de respecte a les particularitats regionals valencianes.» A més, Sanchis partia del consell de Fabra que l'obra de depuració calia fer-la «dins cadascuna de les tres grans regions de la llengua literària».

Ara bé, en el moment de publicació de la *Gramàtica*, la situació descrita per Sanchis no s'adeia ben bé amb la realitat del petit món del valencianisme cultural. Ho constatava el mateix Sanchis al citat article de *Critèrium*:

L'apassionada indisciplina que antany presentaven els escriptors valencians, ha estat substituïda –almenys en el camp idiomàtic– per un deler de norma i un afany d'aprenentatge. Una bona part del poble valencià no té encara les idees clares respecte a l'idioma, però tots els escriptors –o quasi tots– saben hui que la correcció gramatical està ja definida bastant concretament.

En efecte, la voluntat de rigor lingüístic de l'Editorial Torre, la tradicional adhesió al fabrisme de Carles Salvador i dels escriptors més solvents que havien sobreviscut a la guerra de 1936-1939 (com Almela, Artola, Duran, etc.) i la posició unitarista de Joan Fuster deixaren sense sentit algunes de les «concessions» gramaticals de Sanchis.

És en aquest context d'adhesió sense escletxes a la normativa fabrista –tret de Bayarri, que publicà a *El Vèrs Valencià* (1947) una curiosa normativa ortogràfica–

quan es discutí a la tertúlia de la casa de Xavier Casp la qüestió del model de llengua literària al qual havien de subjectar-se els col·laboradors de l'Editorial Torre. I és també el moment en què Manuel Sanchis, Josep Giner i Enric Valor publicaren a la revista *Esclat* (1948) sengles articles en què exigien una bona orientació gramatical dels nostres escriptors. El títol i el contingut del de Sanchis, «Els escriptors i la Gramàtica» (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 1) recorden el que Fabra havia publicat al número 2 de *La Revista* (1915) sota el títol de «Cal gramàtica als escriptors». El seu interès rau en el fet que explica les coordenades a partir de les quals havia confegit la seua *Gramàtica*:

El gramàtic ha d'estudiar la realitat viva del parlar a les diferents comarques i estaments socials, i la tradició dins la literatura vernacle, per poder determinar quins usos lingüístics són idiomàticament correctes. Si el públic rebutja les proposicions d'un gramàtic, aquest ha fracassat, perquè la seua doctrina era dolenta, per tal com havia oblidat que la llengua és un fet social, manifestació d'una psicologia col·lectiva, producte d'una cultura nacional. I és que l'àrbitri del gramàtic deu orientar el gust lingüístic dels parlants, però mai no podrà contrariar-lo [...].

Gràcies a l'esforç conjunt de gramàtics i escriptors, es fixa la llengua literària, que és sempre una reacció contra el parlar comú, el qual manifesta una tendència a l'empobriment, a la grolleria i a la contaminació.

L'Editorial Torre adoptà unes normes gramaticals que preconitzaven les opcions més convergents amb el model fabrià (*altre, nosaltres; -itzar; est/aquest; veure*), però sense prescindir de la morfologia nominal (*meua*) i verbal (*cante, patisc, anara*) valenciana. És a dir, significaven un progrés en el camí de la convergència gramatical respecte a algunes opcions que Sanchis havia adoptat en la seua *Gramàtica*, encara inèdita.

En fer-se càrrec de la Secció de Filologia de Lo Rat Penat, Carles Salvador organitzà uns cursos de valencià orals i per correspondència (1949), amb l'ajut dels pocs exemplars comercialment disponibles de les seues *Ortografia* i *Morfologia*. Exhausts, Carles Salvador inicià les gestions per a reeditar conjuntament els dos volums. La iniciativa provocà les iras de Miquel Adlert, el mentor intel·lectual de la tertúlia de la casa de Casp. No hi havia diferències de criteris lingüístics entre el grup de lletraferits que s'aplegava en aquesta tertúlia, format pels escriptors més joves, i el que es reunia a Lo Rat Penat a l'entorn de Carles Salvador, integrat per poetes ja consagrats abans de la guerra civil. Si hi havia alguna diferència, les posicions més unitaristes correspondrien al grup de Torre, que, tanmateix, es disposava a editar el manual gramatical més valencianitzant. La rivalitat entre el tàndem Casp/Adlert i Carles Salvador pel protagonisme en el petit món del valencianisme literari produí situacions més que curioses, com demostra la propaganda amb què Adlert anunciava la pròxima aparició de la *Gramàtica* de Sanchis:

Heus ací una fulla del llibre que esperaven els valencians: *Gramàtica Valenciana*, per Manuel Sanchis Guarner, amb un pròleg de Francesc de B. Moll. Una gramàtica valenciana que ofereix la garantia científica de la personalitat del seu autor. No us deixeu sorprendre per cap gramàtica obra d'amateur.

L'«amateur», és clar, era Carles Salvador. Reportar ací l'anècdota, per la seua relació amb la publicació de la *Gramàtica* de Sanchis, no té altra finalitat que datar els inicis d'unes picabaralles personals que motivaren l'allunyament de Fuster de la tertúlia de la casa de Casp i potser foren el punt d'arrancada d'unes temptacions secessionistes que només arribaran a materialitzar-se en la dècada dels setanta.

El que realment té interès per als nostres objectius són les cartes bescanviades entre Fuster i Sanchis a propòsit de la funció del gramàtic i del model de llengua literària. En la carta que li adreça el 25 de setembre de 1949 (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 3), Sanchis, abans de respondre a unes consultes gramaticals molt concretes, sintetitza el seu pensament pel que fa a la decisió de confegir un manual gramatical i a l'orientació que considera que ha de tenir. Confessa que ha decidit escriure'l en contra dels seus interessos investigadors perquè ha après que «la llengua és un fet social i que el públic necessita sotmetre's a una disciplina, i només ho fa quan la considera acceptable, i ja saps que els valencians es neguen a aprendre llur llengua en una gramàtica que es titule catalana». Opina Sanchis que «un gramàtic fracassa sempre que la gent no l'escolta», i, si no l'escolta, és perquè no ha sabut «estructurar el gust lingüístic actual dels parlants». És a dir, repeteix les mateixes idees que sosté en l'esmentat article d'*Esclat* i que, en certa manera, s'inspiren en les estratègies persuasives que Fabra havia esmerçat en les *Converses filològiques*. D'altra banda, assevera que «el fabrisme més bé que una doctrina és una actitud, i el mateix mestre no fou mai hermètic. A València no podem escriure una llengua que la gent rebutge per trobar-la massa diferent de la que parla, i els gramàtics, tot i cercant la unitat harmònica del domini lingüístic català, havem de regularitzar la nostra peculiaritat regional històrica».

En la seua contestació, datada el 19 de desembre (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 4), Fuster qüestiona els arguments de Sanchis, ja que opina que si el gramàtic que ha encertat d'estructurar «el gust lingüístic dels parlants que posseeixen el geni de la llengua» no és escoltat per «la gent més o menys llibresca», que és predominantment urbana, «el seu esforç serà inútil».

Els arguments de Sanchis no convencen Fuster, que, en una carta datada el dia de Nadal de 1950 (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 5), despatxa l'afer amb unes frases expeditives:

[...] la meua *anima naturaliter cartesiana* no tolera, davant el problema de la llengua literària, sinó una solució «definida», «normal», «raonable», «lògica», «a-pintoresca», «a-dialectal», «a-historicista», etcètera. Comprenc perfectament que hi hagi valencians –tu, i tants– defensors de tot el contrari, o de

gairebé tot el contrari. No seré jo qui us discutirà el dret a preconitzar l'ús de la morfologia de l'Olleria o de Joanot Martorell. Àdhuc sóc capaç de reconèixer que, en conseqüència, sou més «castissos» que jo. Ara: sincerament, no sento cap atracció pels «legitimismes» lingüístics («tal paraula o forma és bona perquè l'emprava Ausiàs March o Jaume Roig»: d'això, en dic «carlisme» idiomàtic), ni m'entusiasmen les «varietats dins la unitat»: ni, menys encara, crec en la necessitat de tenir, o sostenir, els valencians, un *accent regional* dins la literatura catalana.

S'hi oposaven, doncs, dues concepcions ben diferents sobre la naturalesa i la funció de la llengua: per a Sanchis, la llengua és un fet social, un producte cultural, que cal estructurar; per a Fuster és només una eina de comunicació purament funcional, això sí, al servei d'una cultura. Els unia, tanmateix, un mateix objectiu: aconseguir la normalitat cultural del país. Una normalitat a la qual havien contribuït decisivament les gramàtiques de Sanchis i Salvador, com proclamà el mateix Fuster en un article publicat el 1971 (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 9) amb el títol de «Dificultats valencianes», on jutjava molt positivament en aquest sentit la tasca de l'Editorial Torre.

6. VALORACIÓ

Els objectius de la *Gramàtica* de Sanchis anaven més enllà de l'àmbit literari, car també pretenien donar pautes per al bon ús oral del valencià. Com ja ha estat apuntat, Sanchis no la concebé com un text de divulgació, apte per a la iniciació escolar en valencià, sinó com un manual de descripció lingüística i d'orientació gramatical destinat als literats, als col·laboradors dels mitjans de comunicació i, en general, a tots aquells usuaris desitjosos de dignificar socialment la llengua. Malgrat els aspectes poc o gens estudiats (derivació i composició, *ser* i *estar*, passivització, ordre de les paraules, article indeterminat, concordança, etc.), que, certament, només comptaven amb precedents molt elementals, la *Gramàtica* de Sanchis conté aportacions descriptives i normatives de considerable interès, que van des de les notícies dialectals i tries preceptives sobre les diferents formes verbals fins a l'exposició rigorosa dels usos de les diferents perífrasis verbals. No té menor interès l'exemplificació dels punts explicats amb textos extrets de la llengua medieval i, en menor mesura, d'autors moderns. Però, sobretot, és un manual d'exposició clara i amena, concebut amb rigor científic i passió patriòtica i, per tant, sense l'aridesa habitual dels textos gramaticals. Encara avui, constitueix l'únic intent seriós de descripció i codificació del valencià, que va tenir un considerable impacte al País Valencià tant per les pautes que va marcar per als futurs treballs de normativa com pel seu caràcter de símbol de la definitiva incorporació valenciana al fabrisme gramatical.

Sanchis no considerarà les concessions gramaticals als «regionalismes» valencians

com una estratègia per a la implantació del model literari propugnat per Fabra per al Principat, ni tampoc com una rèmor per a la difusió de la doctrina fabrista, sinó més aviat com una condició necessària, imposada per l'anàlisi de la realitat lingüística i psicolingüística del seu país, per a assegurar-hi la normalització lingüística i cultural. Per a Sanchis, era fonamental «evitar un divorci massa accentuat entre la llengua escrita i la parlada» (§ 32) –paraules, certament, calcades d'aquelles que Fabra va escriure a l'article «De la depuració de la llengua literària» (1927): «Cal evitar d'establir un divorci massa gros entre la llengua escrita i la llengua parlada»– i per això insistia que no es podien menystenir les percepcions lingüístiques dels seus conciutadans. D'un article publicat el 1968, precisament sobre «La implantació del “fabrisme” al País Valencià», destinat sobretot a lectors del Principat, són aquestes reveladores paraules:

Els valencians tenim molt desenrotllat el sentiment de la nostra personalitat regional, i fins i tot els que propugnem obertament la unitat idiomàtica amb el País Valencià i les Illes, demanem ser escoltats col·lectivament, volem una integració però no pas una submissió, desitgem incorporar-nos però no ser absorbits.

Des del punt de vista històrico-lingüístic, la *Gramàtica* de Sanchis, encara que tributària de Fabra en criteris i metodologia, és sobretot d'inspiració idealista. Sanchis assimilà les doctrines lingüístiques i literàries de Croce i Vossler al Centro de Estudios Históricos de Madrid, gràcies a grans mestres com Menéndez Pidal i Navarro Tomás. D'acord amb aquesta filosofia lingüística, les llengües són creacions d'una cultura i, per tant, són modificables i modificades pels homes capaços de prou originalitat expressiva per a crear innovacions, les quals, si són acceptades pels seus coetanis, esdevindran norma col·lectiva d'una comunitat lingüística. La gramàtica normativa no és sinó l'esforç d'interpretació d'aquesta norma conscient o inconscient per tal de regularitzar-ne i sistematitzar-ne l'ús. Com ja hem pogut comprovar, és amb aquest bagatge teòric que Sanchis concebé i redactà la seua *Gramàtica*, sota l'impuls patriòtic anunciat en la primera edició de *La llengua dels Valencians* (1933).

Encara que Sanchis aprofità el *Curso superior de sintaxis española* de Gili Gaya, sobretot pel que fa a algunes teoritzacions lingüístiques i formulacions sintàctiques, el plantejament global de la seua *Gramàtica* respon a la formació que havia adquirit en el moment d'esclatar la rebel·lió militar de 1936, és a dir, quan encara no havia complert els 25 anys. En aquest sentit, caldria subratllar el rigor dels seus coneixements tècnics (fonètica, geografia lingüística, etc.), gramaticals (Fabra, Fullana i altres gramàtics valencians) i literaris (literatura medieval, literatura popular del segle xx), la fructífera convergència del pla descriptiu i preceptiu i l'equanimitat de les seues propostes. De fet, és a la *Gramàtica* de Sanchis que cal buscar per primera vegada una recta formulació lingüística de les Normes de Castelló, incloent-hi aquelles qüestions, com l'ús del dígraf *tz*, el de la *ss* en mots de procedència aràbiga i l'accentuació de la

e, de què no s'havia tractat de manera explícita. D'altra banda, algunes de les seues opcions morfològiques –fonamentalment els demostratius simples, *atre*, *nosatres*, els subjuntius en *-ara*, *-era*, *-ira* i els incoatius en *-ixc-*, que són les que figuren en les Bases d'Unificació que encapçalen les Normes i en els exemples adduïts, no es poden considerar cap retrocés per a la data de redacció provisional (1943) de la *Gramàtica*, atesos els usos literaris majoritaris fins aleshores i la voluntat de concitar el màxim nombre d'adhesions possible.

Obra, per tant, de consulta per a iniciats, la *Gramàtica* de Sanchis trigà prou anys a exhaurir-se, ja que els manuals gramaticals de Carles Salvador i d'Enric Valor, que se'n beneficiaren notablement, cobriren les principals necessitats docents en els difícils temps del franquisme i permeteren que milers de valencians poguéssim recuperar el conreu escrit de la nostra llengua.

Encara que Carles Salvador comptà amb l'assessorament tècnic de Josep Giner, Enric Valor, Vicent Ferrís i Francesc Ferrer, col·laboradors seus en la Secció de Filologia de Lo Rat Penat, per a la redacció i la revisió de les primeres edicions de la seua *Gramàtica Valenciana* (1951, 1952, 1959, 1966), la influència de la *Gramàtica* de Sanchis hi degué resultar decisiva en l'acceptació del dígraf *tz*, en la proposta d'accentuar la *e* segons la pronunciació occidental, en la formulació de la doctrina correcta sobre la distribució dels sons palatals fricatius i africats del valencià i en la recomanació del paradigma verbal en *-esc* dels verbs incoatius de la tercera conjugació. Carles Salvador prescindí de les consideracions de registre i de les explicacions i els comentaris lingüístics que observem en la *Gramàtica* de Sanchis, i oferí com a propostes normatives, gairebé sempre sense alternatives formals, les que aquest últim havia propugnat per al registre literari. En altres mots, la *Gramàtica* de Salvador sintetitza, amb precisió i claredat, en la seua versió definitiva (1966), la doctrina gramatical més exigent de Sanchis, model que seguien els nostres escriptors i al qual va al·ludir aquest últim en el citat article de *Crítèrium* quan afirmà: «He tingut la satisfacció que molts escriptors valencians hagen escoltat els meus consells.» Curiosament, Carles Salvador, que en una ressenya a la primera versió de *La llengua dels Valencians* (1933), publicada a *El Camí* el 17 de febrer de 1934, criticà severament que Sanchis no hagués identificat la llengua dels valencians amb el nom de catalana, mai no publicà cap de les seues obres gramaticals sinó amb el nom de valencià.

Una de les principals mancances de la *Gramàtica* de Sanchis és la referida a la formació de paraules i al lèxic. Doncs bé, Enric Valor ha sabut omplir aquestes llacunes, i desenvolupar aspectes gramaticals poc estudiats per Sanchis, amb dues aportacions bàsiques: *Millorem el llenguatge* (1971, amb reedició ampliada i revisada el 1979) –temes gramaticals presentats a l'estil de les *Converses filològiques* de Fabra– i un *Curso medio de gramàtica catalana referida especialmente al País Valenciano* (1973, traduït el 1977), que aprofita alguns materials del seu *Curso de lengua valenciana* (1966) i duu un títol inspirat en el que Moll havia donat a l'edició revisada dels

seus *Rudiments* de 1937: *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears* (1968). Com Sanchis Guarner, Valor hi conjumina l'adhesió a la fonètica i a la morfologia valencianes amb una visió de conjunt de la llengua, l'amor pels parlars comarcals més genuïns amb un profund coneixement de la tradició literària i el propòsit de convèncer el lector raonant les seues propostes amb una excel·lent orientació lingüística. Valor només s'hi interessa per la llengua «cult» i la parla «acurada». Per això, en codificar el registre literari aconsellat per Sanchis, ho fa amb uns criteris prou més rígids i exigents que els d'aquest últim i, per tant, més pròxims als de Carles Salvador. Així, per justificar la pronunciació «correcta» del sufix *-ada*, observa que els mots que el duen és amb aquesta forma «com figuren en els diccionaris, com els escriuen els bons escriptors i com cal que [els] diguem tots». Aquests criteris preceptius, que consagren com a model universal recomanat les propostes de Sanchis per al valencià literari, i el fet d'haver titulat com a català el seu *Curso* de 1973, que converteix Valor en el primer valencià que publica una obra gramatical amb aquesta denominació, no són aliens a l'impacte cultural de l'obra de Joan Fuster i a la creixent influència del moviment nacionalista valencià.

En restablir-se el sistema parlamentari després de la mort del general Franco (1975), els sectors més reaccionaris de la societat valenciana determinaren sufocar el moviment democràtic, que havia assumit les reivindicacions de normalització lingüística i la catalanitat onomàstica de l'idioma autòcton, enarborant el fantasma de la imposició d'una llengua catalana diferent de la valenciana. Una de les maneres més demagògiques d'orquestrar la maniobra era assenyalar públicament els suposats traïdors a la «pàtria valenciana». Sanchis, que simbolitzava la posició acadèmica més insubornable en relació a la defensa de la identitat de la llengua, esdevingué un dels objectius preferents a atacar. Calia desacreditar-lo científicament.

Entre aquests intents ens interessa destacar, ara i ací, els que se centraren en la seua *Gramàtica*. El manual feia temps que s'havia exhaurit i les seues «concessions» regionalistes havien estat àmpliament superades pels plantejaments molt més unitaris i obertament favorables a l'ús de la denominació de català d'autors com Enric Valor, Joan Francesc Mira, Vicent Pitarch, etc. Això, però, importava ben poc. Miquel Adlert, vell amic de Sanchis, i el pare Francesc de Borja Cremades triaren la *Gramàtica* com a blanc principal dels seus objectius, i amb aquest propòsit publicaren respectivament *En defensa de la llengua valenciana* (1977) i *La Llengua Valenciana, en perill* (1982).

El fil conductor del llibre d'Adlert és que, amb l'excusa de dignificar la llengua literària, Sanchis havia manipulat els nostres clàssics per catalanitzar el valencià. Frases com «els pancatalanistes basen la seua llengua en l'escripta, imposant com a "llengua dels valencians" el català de Fabra», o glosses com «si no són els vius valencians i no són els clàssics, ha de ser perquè són els catalans», referida a la possibilitat de formar els plurals d'*home*, *verge*, etc., afegint-hi una sola *s*, expressen prou bé el to de les seues «explicacions» teòriques i de les seues «instruccions» gramaticals.

L'objectiu central del llibre de Cremades és presentar la *Gramàtica* de Sanchis com un text ple de contradiccions i concebut amb intencions perverses. En una nota inicial, redactada arran de la notícia de la seua mort, declara que Sanchis és «opòst casi diametralment a les meues idees, tant lingüístiques, com cultural-patriòtiques. Mes, com a home, i més encara com a cristià, lamente sa desaparició», i confessa «preferir que el contingut d'este llibre [...] no puga ya aplegar a ferir l'ànimo d'ell». Així, la justificació amb què Sanchis accepta l'emudiment de la *s* del sufix *-esa* («per tal com és un arcaisme») contindria, segons Cremades, dos greus errors: «dir sense especificació aclaratòria que els nostres classics valencians usaven com a sufix de tals substantius *-ea*» i «considerar arcaïques les dites formes, puix que se practicaren en la llengua clàssica». Perquè, pel fet de «ser clàssica una forma, ¿per això deu considerar-se arcaica? ¿De quina font naix eixe desproposit?». En conseqüència, creu que es pot «calificar eixa absència, o absolut silenci, com un detonador d'explosiu efecte i sospitosa intenció. ¿Li donaria por o *paor* (com diuen els clàssics) son tractament? I, vist que Sanchis no utilitza el sufix *-ea*, es demana: «¿Es eixa comprovació i fet, una marca del zelós “retrobament”, per l'amor a les “formes indígenes”, per la fidelitat al “llegat cultural dels nostres avantpassats”, i “a la llengua autòctona, herència viva de glòria i de possibilitats”?» Un fragment de l'«Epilec», que reproduïm literalment, ens estalvia de comentar el sentit i el to de les seues opinions alhora que ens il·lustra sobre una alternativa ortogràfica secessionista:

[...] confiém haver consegut substancialment l'objectiu primordiàl, es dir, demostrar que el Professor de la Universitat de València, DON MANUËL SANCHIS GUARNÉR, LLUNT DE SER EL MESTRE INDISCUTIBLE, HA INCURRÍ, FINS EN SA ESPECIALITAT, O EN «QÜESTIONS DE LLENGUA», EN MOLTS I GREUS ERRORS, I ELS HA ESCAMPAT PER LA GEOGRAFIA ESPANYOLA I PEL MON SANCÉR DE LA CULTURA, EN MINVA O EN PERÍLL DE GREU MINVAMENT PER A LA PERSONALITAT CULTURÀL VALENCIANA.

I ho ha realisàt, procedint en ses exposicions teòriques escrites, igualment que en les orals, des de l'aula, per a sos fins, no sempre clars:

1er, resucitant per art de màgia millars i millars de formes arcaïques mortes.

2^{on}, eliminant atres tantes, o mes, que s'han conservàt com a consustancials característiques del parlar de nostre poble, moltes d'elles des de son naiximent.

3er, afegint millers de formes i veus del fabrisme del tot extranyes al llenguatge valencià, algunes fins al valencià antic literari, classic o no; atres, al modern, literari o parlàt.

4^{rt}, a vegades tergiversant én manya i én veritats a miges, i silencis segons pareix calculats, ensenyances i normes gramaticals.

5^{nt}, i tot açò, aprofitant-se de la fama postica i mítica d'infalibilitat o «INDISCUTIBILITAT» científica.

Estos son, lector, segons nostre parér, els mijos dels que s'ha valgut i s'està

valent per a intentar minar o eliminar gran part del bagatge lingüístic cultural, que han creat fills del nostre poble des de fa dotzenes de generacions, carregats de peculiaritats específiques, en l'objectiu real, conscient o inconscient, de convencer al món cult, i a nostre propi poble, de que la «LLENGUA DELS VALENCIANS» no es realment *valenciana*, encara que siga dels valencians, i que per tant València no té LLENGUA AUTÒCTONA, a pesar d'assegurar ell, moltes voltes, que la té, i atres tantes o mes negant-ho, mijant l'afirmació de que es del DOMINI LINGÜÍSTIC CATALÀ.

La mítica aureola que en certs cercles culturals del Regne de València embolca sobre fictici pedestal la figura seua es, segons creem, lo que mes mal i mes confusió ha causat i està causant a la llengua i literatura valencianes.

Avui tots dos llibres no passen de ser una mera curiositat arqueològica, d'interés, en tot cas, ideològic. Òbviament, tampoc no han aconseguit desacreditar al més mínim la més valencianitzant de totes les gramàtiques no secessionistes dels últims cinquanta anys. Ben al contrari, vista amb la perspectiva dels cinquanta anys transcorreguts des que fou redactada, la *Gramàtica* de Sanchis se'n apareix com una obra madura i sòlida, que no solament posà punt final a la desorientació gramatical dels valencians –i així ho reconegué el mateix Fuster en el citat article de *Serra d'Or* (vegeu l'Apèndix, doc. núm. 9)–, sinó que, a grans trets, anuncia les línies bàsiques dels models de llengua utilitzats actualment pels mitjans de comunicació valencians. Basta contrastar les seues propostes amb les que es defensen a *La llengua als mitjans de comunicació* (València, 1990), que recull les ponències de diversos professors universitaris presentades a unes Jornades sobre la Llengua Oral als Mitjans de Comunicació Valencians (1987), i a *La llengua dels mitjans de comunicació* (Alzira, 1990), de Toni Mollà, base dels programes lingüísticament acurats de l'emissora de televisió autonòmica Canal 9.

Amb *La llengua dels Valencians* (1933), Sanchis havia pretés informar els seus conciutadans de l'existència i la identitat de la seua llengua. Deu anys després, amb la *Gramàtica valenciana*, pretenia dotar les minories cultivades valencianes d'unes pautes de dignificació i coherència en l'ús públic del valencià, compatibles amb l'autoidentificació psicolingüística i amb la naturalitat comunicativa. El País Valencià havia produït el gramàtic que necessitava, però, a diferència del Principat, hi mancaven les circumstàncies polítiques i culturals que haurien pogut fer-hi triomfar socialment l'obra de complementació normativa que Fabra recomanava i que Sanchis es proposà de fixar, «servant estricta fidelitat als prudents i assenyats mots del Mestre Fabra als valencians» (§ 32).

ANTONI FERRANDO
Universitat de València

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADLERT, Miquel (1977) *En defensa de la llengua valenciana. Perqué i com s'ha d'escriure la que es parla*, València, Del Cénia al Segura.
- BADIA MARGARIT, Antoni Maria (1962) *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos.
- BONET, Sebastià (1989) «Els manuals de gramàtica i la llengua normativa» dins Joan MARTÍ et alii eds., *Actes de les Terceres Jornades d'estudi de la llengua normativa*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia, pp. 11-73.
- BURGUERA, Francesc de P. (1991) *És més senzill, encara: digueu-li Espanya*, València, Eliseu Climent.
- CREMADES, Francesc de Borja (1982) *La Llengua Valenciana, en perill*, València, Grup d'Acció Valencianista.
- FABRA, Pompeu (1926) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. [Quarta edició, reproducció de la de 1918.]
- (1933) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans. [Setena edició, amb modificacions.]
- (1956) *Gramàtica catalana*, Barcelona, Teide. [Amb un prefaci de Joan Coromines.]
- (1982) *Gramàtica de la llengua catalana*, Barcelona, Edicions Aqua (Aqua Reprint). [Facsimil de l'ed. de Barcelona de 1912; amb un prefaci d'Antoni M. Badia i Margarit.]
- FACULTAT DE FILOLOGIA (1978) *Informe sobre la llengua del País Valencià*, València, Universitat.
- FERRER PASTOR, Francesc, i GINER, Josep (1956) *Diccionari valencià ordenat alfabèticament per a servir de Diccionari de la Rima precedit de l'exposició de l'ortografia i morfologia*, València, Frederic Doménech.
- FULLANA, Lluís (1915) *Gramàtica elemental de la llengua valenciana*, València, Doménech. [Citem per l'ed. facsimil de Paterna 1978, del Grup d'Acció Valencianista.]
- FUSTER, Joan (1971) «Dificultats valencianes» 1, *Serra d'Or* (Montserrat), núm. 142 (juliol), p. 45, i 2, núm. 143 (agost), p. 29.
- GALLOFRÉ, M. Josepa (1991) *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*, amb un pròleg de Joaquim Molas, Montserrat, Publicacions de l'Abadia (Biblioteca Abat Oliba, 99).
- GILI GAYA, SAMUEL (1964) *Curso superior de sintaxis española*, Barcelona, Bibliograf.
- GINER, Josep [RENAT, Guillem] (1933) *La conjugació dels verbs en valencià*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.
- (1948) «El Diccionari General de la Llengua», *Esclat* (València), 1 (maig-juny), pp. 26-27.
- (1949) «Regles de lectura valenciana», *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, XXV, pp. 663-670.

- MOLL, Francesc de Borja (1952) *Gramàtica històrica catalana*, Madrid, Gredos.
- PÉREZ MORAGÓN, Francesc (1982) *Les Normes de Castelló*, València, Eliseu Climent (Quaderns 3 i 4).
- POLANCO, Lluís (1984) «La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives», dins M. Teresa CABRÉ *et alii* eds., *Problemàtica de la normativa del català. Actes de les Primeres Jornades d'estudi de la llengua normativa*, Montserrat, Publicacions de l'Abadia (Biblioteca Milà i Fontanals, 1), pp. 107-146.
- RENAT, Guillem, vegeu GINER, Josep.
- SALVADOR, Carles (1966), *Gramàtica Valenciana*, València, Lo Rat Penat. [Quarta edició, versió definitiva.]
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1933) *La llengua dels Valencians*, València, L'Estel. [Versió ampliada definitiva: tercera edició (1967).]
- (1948) «Els escriptors i la Gramàtica», *Esclat* 1 (maig-juny), p. 8.
- (1952) «Valencian, a Regional Variety of Catalan», *Romance Philology* (Los Angeles), V (1951-1952) pp. 220-222.
- (1963) «L'evolució de la llengua literària dels escriptors valencians de la Renaixença», *Critèrium* (Barcelona), 17, pp. 59-82.
- (1968) «La implantació del "fabrisme" al País Valencià», *Serra d'Or* (Montserrat), 103 (15 d'abril), pp. 45-46.
- SIMBOR, Vicent (1991) *Carles Salvador i Gimeno: Una obra decisiva*, València, Diputació Provincial.
- (1991) «La novel·la de la postguerra al País Valencià (1939-1972) entre la problemàtica llengua literària i el desfasament estètic», *Caplletra* (València), 10 (primavera 1991), pp. 51-82.
- SOLÀ, Joan (1984) *Pompeu Fabra, Sanchis Guarner i altres escrits*, València, Eliseu Climent (Quaderns 3 i 4).
- (1987) *L'obra de Pompeu Fabra*, Barcelona, Teide (El Blau Marí, 8).
- (1987) *Qüestions controvertides de sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions 62 (Llibres a l'abast, 229).
- VALOR, Enric (1971) *Millorem el llenguatge*, València, Gorg. [Segona edició ampliada: 1979, 2 volums, València, Eliseu Climent (Papers Bàsics 3 i 4).]
- (1973) *Curso medio de gramàtica catalana referida especialmente al País Valenciano*, amb un «Prólogo» de Rafael L. Ninyoles. València, Gorg. [Traducció catalana (1977): *Curs mitjà de gramàtica catalana referida especialment al País Valencià*, València, Eliseu Climent.]
- (1983) *La flexió verbal*, València, Eliseu Climent.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Aquest apèndix documental aplega les ressenyes més importants sobre la *Gramàtica valenciana* de Manuel Sanchis Guarnier i els articles i cartes de Joan Fuster i del mateix Sanchis que se centren en els problemes de fixació del model literari que propugnen per als valencians.

Com es pot comprovar en les indicacions sobre la procedència de les fonts utilitzades, els materials ací reunits mostren una gran heterogeneïtat. Des del punt de vista de la seua presentació material, es podrien reduir a dos grups: a) els signats per Sanchis, Fuster i Badia, majoritàriament acurats des del punt de vista de l'edició i/o de la normativa ortogràfica, però amb algunes convencions gràfiques no sempre coherents, i b) els signats per Giner, prou descurats en l'estructura formal, en les convencions gràfiques i en alguns aspectes de la normativa gramatical. Tot plegat no facilita gens l'adopció d'uns criteris uniformes d'edició. En conseqüència, en reproduir aquests materials hem optat per un respecte absolut als originals, amb les següents excepcions:

- 1) En a) s'han utilitzat els claudàtors per a indicar les reconstruccions exigides per oblits evidents (ex. en [la] teua) i per faltes d'ortografia (ex. mas[s]a), i els parèntesis angulars, per a les lletres sobrerres (ex. dissenncció<n>), errors imputables a distraccions de l'autor i al procés d'edició. Així mateix s'han posat en cursiva els títols de llibres (ex. *Ales o mans*), els exemples gramaticals (ex. *servezca*) i les citacions en llatí (ex. *perinde ac cadauer*). Les majúscules o minúscules dels títols dels llibres hi són usades d'acord amb l'edició original.
- 2) En b), a més dels criteris especificats en a), s'han fet servir els claudàtors per a suplir mots o indicacions que es poden considerar oblits (ex. [Al §45,]), per a les transcripcions fonètiques expressament indicades per l'autor i, quan van en negreta, per a inserir-hi les anotacions marginals o interlinears de Sanchis, que també es reproduïen en negreta. Tanmateix, s'ha prescindit dels claudàtors i dels angulars quan sospitem que les anomalies gramaticals podrien respondre a criteris personals o vacil·lacions de l'autor. Així mateix, s'han alterat les convencions gràfiques i la presentació formal dels textos, sense modificar-ne la literalitat, en aquells casos en què ens ha semblat que ho exigia la claredat expositiva o la coherència de l'edició.

1. Manuel Sanchis Guarnier: *Els escriptors i la Gramàtica*

[*Esclat*, 1 (maig-juny de 1948), p. 8]

A la gent no li agrada estudiar Gramàtica. Hi ha un fort corrent entre el públic semiculte hostil als estudis gramaticals. Fa una vintena d'anys hi hagué un ministre d'Instrucció Pública que arribà a suprimir l'ensenyament de la Gramàtica dels cursos del batxillerat. Pensava, alegrement, que com que de parlar tothom en sap, no calia incomodar els xics amb l'aprenentatge de la teoria d'una cosa que ja practicaven. Eixa tendència al mínim esforç explica també l'èxit comercial de certs llibres que anuncien ensenyar un idioma estranger sense gramàtica, que

resulten tan te[mp]tadors per als incaut<e>s com ho serien una Astronomia sense matemàtiques o una Geodèsia sense trigonometria.

Cal reconèixer que els responsables d'aquesta fòbia gramatical del públic són, en gran part, els seus preceptors. La gran majoria del professorat de Llengua i Literatura –disciplines no desglossades ni àdhuc en l'ensenyança universitària– sentí la seua vocació desperta per l'amenitat estètica de la Literatura i no amaga gens el seu desplaer per la Gramàtica, la qual només ha estudiat superficialment.

L'aridesa de la Gramàtica, però, ha estat superada per la nova Filologia idealista. La llengua no és ja un objecte de dissecció<n>, sinó la manifestació del nostre pensar i del nostre sentir, una activitat lògica i artística. El positivisme metodològic subsistix no obstant, i cal primerament conèixer els fenòmens lingüístics i aprendre'n les lleis, si bé substituint la freda i pomposa terminologia acadèmica per una altra nomenclatura més expressiva i emotiva ensems. Importa molt advertir que nosaltres, meridionals, tan afeccionats als focs d'artifici com mancats de constància laboral, no eludim la feixuga tasca del sistemàtic estudi positiu dels fets, pretextant principis d'un idealisme filològic no paït. La Gramàtica, doncs, ha d'enunciar el fet idiomàtic, però no pot reduir-se a analitzar-lo i sistematitzar-lo lògicament, perquè la llengua és també creació estètica, i és aleshores que es confonen la Gramàtica i la Literatura.

No cal dir que l'estudi de la paraula com a expressió de la cultura popular material autòctona, i del gust artístic nacional manifestat en l'obra literària de les diferents èpoques, el trobarà el públic més atractiu que no l'enfarfec de regles i enfilall de termes classificadors de les gramàtiques en ús.

El gramàtic ha d'estudiar la realitat viva del parlar a les diferents comarques i estaments socials, i la tradició dins la literatura vernacle, per poder determinar quins usos lingüístics són idiomàticament correctes. Si el públic rebutja les proposicions d'un gramàtic, aquest ha fracassat, perquè la seua doctrina era dolenta, per tal com havia oblidat que la llengua és un fet social, manifestació d'una psicologia col·lectiva, producte d'una cultura nacional. I és que l'àrbitri del gramàtic deu orientar el gust lingüístic dels parlants, però mai no podrà contrariar-lo.

Eixe gust o sentiment artístic idiomàtic és, com diu Vossler, un dels pilars de la Gramàtica, i es reconeix amb l'exemple dels estilistes, puix que l'artista condensa i accentua els trets i tendències de la seua època. Gràcies a l'esforç conjunt de gramàtics i escriptors, es fixa la llengua literària, que és sempre una reacció contra el parlar comú, el qual manifesta una tendència a l'empobriment, a la grolleria i a la contaminació.

La llengua oral servix només per a expressar les necessitats o les expansions elementals dels parlants, és eminentment utilitària i esdevé més eficaç com més senzilla i regular siga. Però la llengua artística del poeta i del pensador és molt més complicada, puix que els fins d'ornamentació hi són fonamentals i empra certes formes idiomàtiques bellament decoratives –arcaïsmes, innovacions, especialitzacions de sentit, figures de construcció, etc.–, alienes a llurs fins actuals de comprensió, les quals no poden ésser usades en la conversa col·loquial sense incórrer en pedanteria.

L'escriptor (o l'orador) que necessita més recursos, té, doncs, més llibertat idiomàtica que no el simple parlant, però tampoc no pot desbordar les barreres gramaticals, per tal com si en l'Art valen els trets de cada esperit, en la Gramàtica només poden regir els de la comunitat, perquè la llengua, com ja ha estat dit, és un fet social i sols la col·lectivitat dels subjectes que se'n servixen, és qui pot fer-hi innovacions. Només excepcionalment, algun artista d'intensa

fantasia i reconegut prestigi, haurà estat capaç d'emancipar-se alguna vegada, creant expressions lingüístiques que siguen després admeses per la mas[s]a dels parlants.

Cal, doncs, una acció combinada dels literats i els gramàtics, puix que la incultura gramatical dels escriptors té funestes conseqüències. És cert que en diversos països, alguns literats –per altres conceptes distingits– han fet de la indisciplina gramatical una positura més o menys aparent. Però la gran majoria dels escriptors procuren, amb més o menys afany, «escriure bé». El que passa és que cal fer un esforç, i encara, als escriptors valencians que també els costa molta de pena trobar l'orientació escaient: però parlar d'això ens duria massa lluny...

2. Carta de Joan Fuster a Manuel Sanchis Guarner

[ARXIU SANCHIS GUARNER, Epistolari Joan Fuster]

Sueca, dissabte 10 [de setembre de 1949]

Benvolgut Sanchis: Acabe d'enviar-te, per correu a part, certificats, dos exemplars del meu segon opuscle de versos, 3 *poemes*, un per a tu i l'altre per al senyor Moll. Rebeu-los com a testimoniatge de la meua amistat més cordial.

I ara no tindràs més remei que suportar una consulta gramatical més. Supose que per mediació de Miquel sabràs el conveni a què hem arribat els col·laboradors d'Editorial Torre a fi que les publicacions de la nova col·lecció presenten una certa homogeneïtat morfològica. Naturalment, per la meua part no hi he posat cap inconvenient. El meu pretès «fetitxisme de Fabra» –frase teua que Miquel sol repetir-me amb alguna reticència– no ha passat d'ésser el recurs del despistat que no ha vist ni veu cap altra taula de salvament. Fer-me partidari dels barcelonismes morfològics pel simple fet d'ésser barcelonismes seria atribuir-me un desconeixement massa profund de l'actitud de Fabra. No s'amaga Fabra de fer objeccions a les mateixes formes que admet, o que es veu obligat a admetre, i jo, ni en açò ni en res, no acostume a ésser més papista que el corresponent Papa. Però dues raons em decantaven a acceptar íntegrament la morfologia barcelonina. Una, la comoditat. La trobava molt més pràctica, molt més senzilla, i sobretot molt més satisfactòria, que no la que em proposaven els *soi-disants* gramàtics valencians. ¿Creus tu seriosa la recomanació de Giner, d'usar en certs casos el present de subjuntiu amb *-e*, *-es*, *-en*, i en uns altres casos amb *-i*, *-is*, *-in*? O una cosa o l'altra: o les *ii* amb llurs avantatges, o les *ee* amb llur valencianitat. Aquesta inconseqüència m'era intolerable. Com aquella altra inconseqüència del senyor Salvador, que escrivia, per exemple, *parteix*, per a dir unes línies més avall *partixquen*, si no *parteixquen*. I etcètera. I això que aquests eren els gramàtics: no parlem dels aficionats ni dels nikòlauprimitius. Però no cal que insistisca sobre açò, puix que tu en saps molt més que jo i has viscut els bons temps de les «invencions» gramaticals dels nostres amics esmentats. (Giner, dit siga entre parèntesi, bat el rècord en coses gracioses: d'ell és la grafia *de-set*, 17, i la *de-neu*, 19, segurament per conservar aquest parell de mots extraordinaris, únics que jo conec que tenen dues *ee* obertes; d'ell, i d'ara,

és escriure *lligc*, etc.) Ja et dic que no em semblava seriós res de tot això, i vaig preferir acollir-me a un sistema com el barceloní de Fabra, que almenys tenia l'avantatge d'ésser lògic. L'altra raó que em decantava pels barcelonismes era la creença (que, a desgrat de tot, encara professe) que la llengua literària ha de tenir una sola morfologia.

Quan Casp va parlar-me de la conveniència de posar-nos d'acord sobre aquests punts, una vegada sospesos els pros i els contres, no hi vaig posar cap obstacle. El meu criteri era que, posats a reivindicar els valencians una morfologia literària, calia que ho féssim sense l'esperit de me'n-fotisme i populatxer, que ha caracteritzat els escriptors que ens precedeixen. Vull dir que sense eixir dels més estrictes límits de l'ortodòxia local, procuràssem escurçar distàncies amb les altres morfologies literàries i preferir certes formes clàssiques. Una qüestió que se'ns plantejà desseguida fón la conjugació incoativa dels verbs de la tercera. (Perdona si fique el rem en alguna cosa; sempre he estat un mal estudiant de gramàtica). Fer l'increment incoatiu en *-ix*, no m'ha semblat mai massa literari. En *-eix* el feien els clàssics i el fan els altres dialectes. ¿No és aquesta transformació d'*-eix* en *-ix* una degeneració dels nostres parlars? Supose que els filòlegs fareu alguna distinció entre degeneració i evolució. Direm, doncs, *serveisc*, *serveix*, *servezca*. Una altra qüestió era la forma en *-s* del pretèrit imperfect de subjuntiu de la primera. Paco s'inclinà per la terminació amb *e* tònica (*cantés*, *cantesses*), que és la proposada per Giner i que a mi, no sé per què, no em fa gens de gràcia: hom podria reprotxar-hi un tant de barcelonisme vergonyant. Crec que hauria estat millor adoptar la terminació amb *a* tònica, que és la clàssica, la mallorquina (o no?) i més acostada a la forma viva en *-ra*. Desconec les solucions i recomanacions que fas en [la] teua *Gramàtica* sobre açò; i per això aprofite l'avinentesa per preguntar-t'ho. És a vosaltres, els filòlegs, que correspon dir l'última paraula. I a més, ja que els propòsits, admirables, d'Editorial Torre, semblen anar per bon camí, convindria marxar amb les coses ben meditates; fora d'anar rectificant després, recitant meaculpes, per una imperdonable manca d'orientació. Confesse que, per a continuar en el terreny dels assaigs, preferiria tornar a Fabra.

Llevat del que t'acabe d'indicar, no trobe més dificultats en les propostes i els acords de valencianització morfològica, encara que lamente la pèrdua dels avantatges del subjuntiu amb *ii*.

I res més. Una abraçada de

Joan Fuster

3. Carta de Manuel Sanchis Guarnier a Joan Fuster

[ARXIU JOAN FUSTER, Epistolari Sanchis Guarnier]

Palma de Mallorca,
25 [de] setembre [de] 1949

Sr. Joan Fuster
Sueca

Benvolgut amic:

He tingut una gran alegria en rebre els teus poemes. I la meua satisfacció perquè a València comptem ja, almenys, amb dos poetes de gran envergadura, es veu encara completada pel fet que aquesta segona publicació teua haja eixit a llum a Alacant, ciutat que tan poc d'interés venia mostrant pels nostres esforços de redreçament de l'esperit valencià, però ja veig la fecunditat de la teua companyonia amb Josep Albi.

El problema que em plantejes en la teua lletra sobre l'orientació gramatical dels escriptors valencians, és, com quasi totes les qüestions culturals, un problema dels que no poden tenir una solució matemàtica. Jo mateix, sabent que en les decisions normatives que es dicten ha d'haver-hi per força quelcom d'arbitrari, i que això és el que origina les polèmiques més apassionades, quan vaig resoldre de dedicar-me a la filologia havia decidit treballar només en estudis d'investigació i no tractar mai de gramàtica preceptiva. Nogensmenys ja saps que m'estan imprimint una gramàtica valenciana. Per què he rectificat? Perquè he après que la llengua és un fet social i que el públic necessita sotmetre's a una disciplina i només ho fa quan la considera acceptable, i ja saps que els valencians es neguen a aprendre llur llengua en una gramàtica que es titule catalana, i et confesse que les que duen el títol de valencianes no em satisfan a mi.

No podem oblidar que un gramàtic fracassa sempre que la gent no l'escolta, i debades pretendrà que la seua doctrina era científica puix que es refermava en fonaments històrics, per tal com resulta evident que el públic s'ha desentés de les seues teories perquè no havia sabut estructurar el gust lingüístic actual dels parlants. Si no hi haguessen altres raons molt més fortes per a soterrar-la, n'hi hauria prou amb el fet que segons la *Gramàtica* del Pare Fullana no escrivia ningú, ni ell tampoc; tan sols el Pare Ivars procurava d'adaptar-s'hi, però sospite que ho feia per disciplina monàstica.

La unitat completa de la llengua literària fóra desitjable però no la trobe factible. No cal parlar de la unificació absoluta de l'ortografia, la qual és ja una realitat fora de [la] dels incultes. En canvi és totalment impossible la unitat prosòdica: als valencians de la capital els podem dir que no parlen «apitxat», però com hauríem de demanar a un suecà com tu, que no pronuncie la *v* ni la *-r* final perquè els barcelonins no ho fan? La pronúncia oberta o tancada de les *ee* tòniques, segueix diferents regles en el valencià i català occidental que en el català oriental i que en el mallorquí, i aqueixa diversitat de tractament en les rimes és un dels pocs indicis sòlids que serveixen per a esbrinar si una poesia clàssica anònima *fou* escrita o no per un valencià. Tampoc no és recomanable la confusió en un lèxic únic dels mots populars; per què un menorquí havia d'emprar paraules pallareses o un alacantí mots empordanesos?

Les dificultats més grosses, però, les trobem en la morfologia perquè aquesta requereix regles concretes. Creu-me quan et confesse que en redactar la meua gramàtica he tingut sovint por de contribuir a la consolidació d'algun dialectalisme en haver hagut d'assajar de definir el valencià. La morfologia fabrista té l'immens avantatge que tu dius i que també em declarava Thous Llorenç: està magníficament sistematitzada. El dilema no ha estat en la nostra Renaixença «fabrisme o antifabrisme», sinó «fabrisme o caos». Però el fabrisme més bé que una doctrina és una actitud, i el mateix mestre no fou mai hermètic. A València no podem escriure una llengua que la gent rebutge per trobar-la massa diferent de la que parla, i els gramàtics, tot i cercant la unitat harmònica del domini lingüístic català, havem de regularitzar la nostra peculiaritat regional històrica. La Corona d'Aragó no fou mai un estat unitari sinó federal: quelcom semblant caldrà que siga la llengua literària moderna.

Prou de divagacions teòriques i anem als detalls que em consultes. Tens raó quan no t'agraden els incoatius derivats amb *-ix*, perquè els clàssics són en *-eix*; però la forma barcelonina *parteixo* de la 1ª, i les del subjuntiu *parteixi*, etc., també són modernes; molt preferibles són les mallorquines *partesc*, *partesca*, etc., però em sembla que els valencians dubtarien en triar una forma pròpia o una barcelonina, però que serien molt<s> pocs els que s'interessassen per les mallorquines. En els imperfets de subjuntiu de la 1ª, propugne en la meua *Gramàtica* que acceptem la desinència en *-às*, que és la clàssica i la viva a Alcalà de Xivert i a Mallorca, i tolere la desinència dialectal *-ara*, divulgada per quasi tot el País Valencià. Respecte als presents subjuntiu crec que convé acceptar les desinències personals del valencià actual, més acostades a les clàssiques.

Ja estic assabentat de la propera aparició de *Ales o mans* dins la col·lecció «L'Espiga». Tinc ganes que pugues fer una publicació dels teus versos no tan esquifida com les anteriors, per poder donar a conèixer com cal la teua poesia. Aquests companys de «Torre» tenen en llur obra un mèrit transcendental, perquè atenen fonamentalment allò de què tan poca cura teníem els valencianistes de l'avantguerra: la qualitat.

Havem reemprés la publicació del nostre monumental *Diccionari* i t'adjunte un prospecte, amb el prec que en faces tota la propaganda que pugues perquè no comptem amb cap ajuda de l'Estat i vivim molt pobres. En Nikolau de Çuequa s'ha fet protector espontàniament; com podríem enfadar-nos pels seus primitivismes, quan és un dels pocs patriotes integrals que tenim en el nostre patriarcat!

Moltes gràcies per la tramesa dels versos. T'abraça

Manuel Sanchis Guarner

4. Carta de Joan Fuster a Manuel Sanchis Guarner

[ARXIU SANCHIS GUARNER, Epistolari Joan Fuster]

Sueca, dilluns, 19 [de desembre de 1949]

Benvolgut Sanchis: Fa temps que volia escriure't. Havia d'agrair-te l'atenció que tingueres amb mi, contestant-me i resolent-me aquella consulta gramatical. Ara, aprofitant l'ocasió de canviar les felicitacions per les diades que s'acosten, em decidesc a fer-ho.

M'agradaria haver comentat personalment amb tu les idees que, sobre l'orientació gramatical dels escriptors valencians, m'exposaves en la teua carta. No se m'havia acudit mai pensar en l'aspecte d'aquesta qüestió, des del punt de mira del gramàtic. Jo me l'havia plantejada com a simple problema de moral —passa'm els mots— científica i patriòtica. Vull dir: com que jo sóc llec en matèria lingüística creia deure meu refiar-me dels qui en són tècnics, sense aventurar-me a pontificar pel meu compte en coses de què ho ignore tot; i per altra banda, he estat conscient, sempre, de la desgràcia que, per a València, significava l'habitual anarquia gramatical. L'actitud d'alguns, de molts escriptors valencians més vells, em portaren, més que per reacció, per precaució, a adoptar textualment Fabra. Els uns es pensaven, de bona fe potser, que el fet d'haver nascut a València implicava la garantia d'escriure correctament el valencià. Els altres dedicaven gran part de llur temps a improvisar-se criteris privats i absolutament idiotes sobre ortografia, prosòdia, sintaxi i —l'essencial— l'origen de la llengua. (També haurien tingut, sense vacil·lar, idees pròpies sobre el càlcul infinitesimal, si aquest hagués tingut relació amb la llengua.) I, ja ho saps, entre uns i altres, casa per agranar. Lingüísticament, València era una casa de putes sense ama, i ells que em perdonen la manera de senyalar. (Un detall ben gràfic: farà uns cinc anys, ens reuníem al Rat Penat una colla d'universitaris, procedents tots de la Facultat de Dret, amb l'optimista intenció de confeccionar —no res— un vocabulari castellà-valencià: no cal dir que les discussions que s'hi originaven eren d'allò més amenes, còmiques i tot: ningú de tots no sabíem ni un mos de filologia, i era cosa de veure les teories i opinions que es treien del cap per defensar i justificar les formes més absurdes. Jo els havia proposat una solució més senzilla: agafar un vocabulari castellà-català —concretament, el que porta l'Enciclopèdia Salvat— i suprimir els abundosos dialectalismes no valencians i introduir-ne d'altres nostres. Però en aquell grup hi havia uns quants ratpenatistes per herència: xicots els avis dels quals havien estat fundadors del «Casal» i coses per l'estil. Ells parlaven a casa en castellà, com és costum entre els socis de la venerable Institució; llurs lectures en la nostra llengua no passaven de Llorente —particularment allò del «Valencianisme d'un xiquet d'escola», que els enternia— i dels poemes de llurs avis; però res d'això no obstava perquè es considerassen especialment perits en llengua valenciana. I no parlem de tolerar la més insignificant ombra de catalanisme! El vocabulari acabà, com diem per ací, a males dinades. Encara deuen haver pels armaris del Rat caixes plenes de paperets amb la meitat del *Vocabulari* del P. Fullana posat al revés...)

A l'esguard d'aquest panorama, jo em pregunte si el problema radica en el gramàtic, com tu insinues: em pregunte si un gramàtic fracassa solament «perquè no ha sabut estructurar el gust lingüístic actual dels parlants». Examinem-ho bé. ¿Sobre qui actua immediatament l'obra del gramàtic? ¿Qui són els qui han d'escoltar —són paraules teues— el gramàtic? És evident: els

nuclis que, amb benvolença i magnanimitat, qualificarem d'intel·lectuals: mestres d'escola, autors de llibrets de falla, poetes, guanyadors de violes d'or, novel·listes (hi ha algun novel·lista?), etc. ; tots els qui llegim i escrivim en valencià. ¿És el gust lingüístic d'aquests senyors el que deu estructurar el gramàtic? Confie que cregues que no. Jo crec que no. Si el gramàtic parteix de la base d'entendre la llengua com un fet social —base que jo no discutiria si es tractàs d'una llengua sana i normal, i no d'un parlar, com el de València, que no ha rebut l'endegament eficaç per la literatura i que es debat en una contaminació indeturable de castellanismes—, si el gramàtic parteix d'aquella base, dic, haurà de decidir-se per un dels dos fets socials: per la llengua dels pobles, de la gent que, si l'escola no és nostra, no rebrà mai la tonsura gramatical, o bé per la llengua de la capital i de les ciutats més grans, d'on procedeixen quasi tots els nostres escriptors d'ara. O siga que el gramàtic pot haver encertat l'estructura del gust lingüístic dels parlants que posseeixen el geni de la llengua; però si la gent més o menys llibresca no li fa cas, el seu esforç serà inútil. Ací fracassà Fullana i hauria fracassat el mateix Fabra, principalment, perquè els qui havien d'haver-los escoltat es feren els sords. És en la gramàtica on aquests —jo entre ells— han d'aprendre «el gust lingüístic actual dels parlants» o qualsevol altre gust lingüístic ortodox.

No és que jo vulga predicar ara una obediència *perinde ac cadaver*, dels literats, respecte dels gramàtics. No sóc massa partidari, per naturalesa, de les preceptives. Caldria, a més, esbrinar si el literat serveix l'idioma o se'n serveix. Però crec necessari, *hic et nunc*, la recuperació per part dels escriptors del sentit de responsabilitat i de la capacitat de disciplina. Sobretot tenint en compte que la majoria dels qui escriuen en valencià ho fan, més que res, per raons patriòtiques. Gràcies a la manca de responsabilitat i de disciplina estem encara on estem, en punt a llenguatge. I ja n'hi ha prou d'aquest color.

Espere que enviaràs els exemplars de la *Gramàtica* per als amics «degudament autografiats». M'agrada tenir els llibres d'autors amics amb llur firma. És una forma de la mania col·leccionista, de les més inofensives que conec.

Ja sabràs que les activitats editorials Torre estan en el ple. Miquel m'anuncia, a més de la teua *Gramàtica*, un llibret de Villar i l'*On vaig, Senyor?* de Paco. El meu llibret també està prou avançat. També tenen bones impressions respecte de *Murta*. Segons m'han dit, ja ha eixit algú amb la flautada del «minoritarisme». No sé per què tenen aquesta dèria antiminoritària, com si algú la tingués minoritària: seria estúpid creure que un autor vulga reduir, a consciència, el nombre dels seus lectors. Un cronista de *Jornada* ha demanat que les poesies que es publiquen a *Murta* siguen «intel·ligibles»: «al alcance de casi todo el mundo», com dirien els de *La Codorniz*. Per cert que sobre això del minoritarisme tinc jo una carta exemplar del nostre inefable amic Giner. Només et diré que, per animar-me a escriure versos com aquells de «Som gent honrada, som gent tranquil·la», que són els que li agraden, em recorda el seu cas: ell per vocació i per gust s'estaria tot el dia fent filologia, però en canvi, què fa?: se sacrifica, i comprenent que València està més necessitada d'agents de venda de llibreries que no de filòlegs, el bon home es dedica a vendre *Pal·las* al primer despistat que cau en les seues mans. És una opinió. De gents així serà el Regne dels Cels, que deia aquell.

Acabe.

Bones festes i molts anys.

Una abraçada del teu amic

Joan Fuster

5. Carta de Joan Fuster a Manuel Sanchis Guarner

[ARXIU SANCHIS GUARNER, Epistolari Joan Fuster]

Sueca, 25 [de] desembre [de] 1950

Benvolgut Sanchis:

Reprendre ara el tema polèmic de la morfologia resulta fatigós, una mica enervant i tot. He mantingut *sempre*, sobre això, una actitud bastant clara, i només provisionalment, i per unes suposades raons de tàctica, vaig considerar convenient de cedir-hi. Avui, ni les «raons» ni la «conveniència» no em semblen gens vàlides, i he decidit retornar a les meves posicions inicials. En definitiva, potser tot és una qüestió de temperament, i la meua *anima naturaliter cartesiana* no tolera, davant el problema de la llengua literària, sinó una solució «definida», «normal», «raonable», «lògica», «a-pintoresca», «a-dialectal», «a-historicista», etcètera. Comprenc perfectament que hi hagi valencians –tu, i tants– defensors de tot el contrari, o de gairebé tot el contrari. No seré jo qui us discutirà el dret a preconitzar l'ús de la morfologia de l'Olleria o de Joanot Martorell. Àdhuc sóc capaç de reconèixer que, en conseqüència, sou més «castissos» que jo. Ara: sincerament, no sento cap atracció pels «legitimismes» lingüístics («tal paraula o forma és bona perquè l'emprava Ausiàs March o Jaume Roig»; d'això, en dic «carlisme» idiomàtic), ni m'entusiasmen les «varietats dins la unitat»: ni, menys encara, crec en la necessitat de tenir, o sostenir, els valencians, un *accent regional* dins la literatura catalana. Lamento molt decepcionar-te, si és que haves pensat alguna cosa distinta de mi. Com que aquesta carta no aspira a ésser cap declaració de principis, tampoc no m'allargaré a precisar o matisar les anteriors puntualitzacions. Suposo, però, que et fas càrrec dels meus arguments «personals». També en tinc d'altres, més generals, que no cal que retregui perquè te'ls saps tan bé com jo. Discutir sobre aquestes qüestions –ho hem fet ja algunes vegades!– seria, potser, massa complicat: hauríem d'aclarir tantes coses prèvies per no incórrer en galimatias, que més val deixar-ho córrer. Ho deixarem córrer, doncs.

Abraçades de

Joan

6. Josep Giner: *Observacions tècniques a la Gramàtica valenciana de M. Sanchis Guarner*

[*Anales del Centro de Cultura Valenciana*, 27 (maig-agost de 1951), pp. 175-177]

La publicació de la *Gramàtica valenciana* de Manuel Sanchis Guarner significa dotar als literats valencians d'una obra de treball indispensable i necessària. El literat ha de saber la gramàtica: això és una qüestió *sine qua non*. I l'ha de saber d'una manera perfecta, sense dubtes ni vacil·lacions. El literat valencià, sense necessitat d'ésser un gramàtic, ha d'estar al corrent de totes les qüestions gramaticals candents i ha de saber-ne la solució gramatical correcta. En tal sentit, la gramàtica de Sanchis Guarner és un llibre de capçalera de les lletres valencianes. No

cal fer-ne l'elogi. Manuel Sanchis Guarner és un perfecte gramàtic i filòleg i l'autoritat gramatical del seu llibre és màxima, comparable a la gramàtica de la Real Academia per al castellà. La llengua valenciana ja té el seu codi gramatical. Ara cal que els escriptors valencians l'estudien amorosament i n'assimilen les ensenyances.

Tota obra de l'empenta d'esta gramàtica és susceptible d'un comentari seré i d'unes acotacions a fi d'explicar l'abast i aplicació de les seues regles. També es podrien assenyalar alguns detalls intranscendents, que caldria tenir en compte en successives edicions. Per via d'exemple, ens permetem de fer algunes observacions de detall, ben entés que reconeixem l'autoritat indiscutible de la bona doctrina que, en general, conté el text que comentem, el qual recomanem a tots els escriptors valencians.

A la pàgina 72, § 47 c) cal esborrar l'exemple *ametla*, la *e* del qual és tancada, com assenyala el mateix autor en la pàg. 87.

En la pàg. 82, § 62 cal refusar en la pronunciació literària la omissió de la *d* de la terminació *-ada*. En general, la pronunciació de la *-d-* intervocàlica en casos com *mocador*, *caçadora*, *cadena*, *madura*, *cadira*, etc., és absolutament imprescindible, posat que es pronuncia encara en moltes comarques valencianes. La *d* darrere de *a* es conserva en absolut en casos com *agradar*, *cada*, *caduf*, *cadell*, *cadafal*, etc., i no hi ha cap raó per a suprimir-la en *cadena*, *cadira* o *llaurador*. Tal supressió és pròpia només del parlar de la gent rústica i analfabeta, però absolutament impròpia de les persones educades de la capital. En açò es distingixen en la capital els qui parlen bé el valencià dels qui parlen com a rústecs llauradors analfabets, encara que en la mateixa Ribera hem sentit dir a dones analfabetes paraules com *mocador*, *xica casadora*, *cadireta*, etc., amb *d* ben pronunciada.

A la pàg. 87, § 75 caldria haver donat la llista completa d'exemples en *tl*: *espatlar*, *vetla*, *vetlar*, *títle*, *títlar* (cast. *tilde*, *tildar*), *mollada*, *batle*, *buila*, *bitla* (popular: *birla*).

A la pàg. 91, § 82 caldria recomanar la conservació de la pronunciació labial de la *m* en *comte*, com es conserva en *femta*. S'haurien de suprimir els dos exemples primers.

A la pàg. 95, § 88 final, caldria haver indicat que el fonema palatal africacat sonor es representa en general per *j*, *g* (*jove*, *geniva*). En canvi, la grafia *tj*, *tg* representa el mateix fonema geminat (*viatge*, *metge*), per bé que la geminació no sempre es fa, però és evident que existix, com ho mostren alguns casos de dissimilació dels dos components de la geminada, nasalitzant-se la primera part: *llojja*, *rellotge*, *jutge*, *aríjfol*, etc., pronunciats *llojja*, *rellojje*, *jujje*, *aríjfol*, etc., i també, amb nasalització de la primera *j* per dissimilació: *llonja*, *rellonge*, *junge* (a Penàguila), *arínjol*, etc.

A la pàg. 125, § 136 final, els exemples citats són de diversa índole. En *nauixer*, *disbauxa*, *rauxa*, etc., la *x* sona com darrere de consonant, amb tota raó etimològica (NAVICARIUS > *nau-xer*, amb so etimològic africacat sord). En *auxili*, pur llatíisme, correspon pronunciar *aucsili* (popular: *aussili*).

A la pàg. 127, el § 141 ens sembla dels més inhàbilment redactats, amb regles i excepcions absurdes. Tan senzill com fóra dir: *Regla general*: El fonema palatal africacat sonor es representa per *j*, *g*: *jaç*, *joc*, *julivert*, *gent*, *geniva*, *gitar-se*, *gíner*, *vaja*, *pujar*, *pluja*, *hages*, *vegen*, *col·legi*, *màgic*, *privilegi*, etc. Per excepció s'escriu *tj*, *tg*:

a) en la terminació *-atge* (geminada): *viatge*, *coratge*, *formatge*, *homenatge*, etc.

b) en els mots següents (ací posar la llista completa dels mots en *tj*, *tg*): *metge*, *fetge*, *setge*, *heretge*, *petge* (geminats), *sitja*, *petja*, *foija*, *sutja*, etc. (geminats). Hi ha uns quants mots on la

t ha estat una qüestió ortogràfica moderna del barceloní (ací no és geminada en valencià, i equival simplement a *j*, *g*): *corretja*, *platja*, *lloïja*, *mitja*, *pitjor*, *desitjar*, *enutjar*, etc.

A la pàg. 182, § 213, cal corregir l'imperatiu del verb *saber*, el qual és tot igual al subjuntiu.

A la pàg. 240, la regla del § 240 és massa complicada. Hauria estat preferible de dir que els mots acabats en *-e* fan el pl. seguint la regla general: *pare*, *arbre*, etc., fan *pares*, *arbres*, etc. Per excepció: 1) els mots *home* i *jove* fan els pl. *hòmens* i *jóvens* (formes on és imprescindible la *n*); 2) els mots *orfe*, *ase*, *cove*, *rave* i *tave* fan també els pl. en *-ns*: *òrfens*, *àsens*, etc., per bé que en la llengua literària es podrien tolerar els pl. *orfes*, *ases*, etc.; 3) els mots *terme*, *[marge]*, *verge*, *orde*, *imatge*, etc., formen el[s] pl. *termes*, *marges*, *verges*, *ordes*, *imatges*, per bé que en els escrits populars es poden tolerar els pl. *térmens*, *màrgens*, etc. Esta gradació de matisos, que respon perfectament a l'estat exacte del valencià popular i literari, ens sembla de rigor en la necessària matisació i exactitud d'un bon tractat gramatical valencià.

En el § 241 c) tracta de la formació del pl. dels mots acabats en *-st*, *-xt*, *-sc*, si bé es dona la regla exacta valenciana («fan el plural afegint simplement *-s*»): *gust*, *gusts*; *t[r]ist*, *trists*; *pretexts*, *boscs*, *fo[s]cs*, etc., emperò s'admeten en valencià els pl. en *-os*, completament estranys al valencià, i s'arriba a dir que «són preferibles els pl. moderns amb *-os*». Sobre aquesta qüestió cal recordar que Mestre Fabra, als seus darrers temps de professor universitari, es va decantar definitivament <e> pels pl. en *-sts*, *-xts*, *-scs*, d'acord amb el valencià. En canvi, ens sembla encertada la redacció del § [241] h). Els pl. en *-jos* tenen la seua raó i és completament infundada la preferència als pl. en *-igs*.

Al § 246, hauríem suprimit els femenins *hereva* i *romeva* (inexistents en valencià i en la llengua antiga); les formes valencianes són només *hereua* i *romeua*. Les formes populars valencianes corresponents al català *jueu*, *jueva* són *judeu* (amb conservació dialectal valenciana de la *d* etimològica, comparable a *teda*, català *teia*), femení *judia* (forma normal valenciana, que de cap manera cal considerar castellanisme).

Respecte al pronom feble *us* per *vos*, hauríem preferit als §§ 288, 296 a 303, l'ús exclusiu de *vos*, deixant de posar *us* en general, el qual solament fóra recomanable darrere *que*, *no*, *si*, *bé*, etc. La preferència de *us* ens sembla del tot infundada.

Al § 337 es dona la bona regla general de no usar la preposició *a* davant l'acusatiu personal. En el bon valencià parlat encara es conserva prou bé tal ús avantatjós. Hi ha dos excepcions, indicades en la pàg. 271. Caldria afegir una tercera excepció: quan es tracta d'un nom propi de persona no precedit de cap determinatiu: *He vist a Pere*; *amar a Maria*; *convidar a Joan*. Aquesta excepció és admissible (es troba força en els clàssics i arranca del llatí vulgar, es troba en els dialectes francesos, italians i occitans) a condició d'interpretar-la estrictament i no estendre l'ús de *a* quan van precedits d'un determinatiu: *He vist l'oncle Pere*; *jo rentaré la Maria*, i *tu*, *la Joana*; *adorar el Jesuset*, etc.

Finalment, assenyalem un lapsus que no s'ha corregit en les proves: l'ús de la forma *atre* i *nosatres* en lloc de *altre* i *nosaltres* que usen tots els bons escriptors valencians. Les formes usades dins els texts, suposen un retrocés pernicios que no podem acceptar. Cal escriure *altre* i *nosaltres* encara que en la lectura descurada i en la pronunciació corrent es deixe muda la *l*, però no es deu suprimir en l'escriptura.

L'esforç que suposa la redacció d'esta *Gramàtica valenciana* mereix ésser continuat per la prestigiosa autoritat de Manuel Sanchis Guarner, preparant la segona edició, que potser caldria descomposar en dos manuals: un compendi breu i concís, suprimint els capítols d'introducció

que siguen innecessaris, i una segona edició més ampliada, tractant més a fons les qüestions gramaticals i, sobretot, amb més detall.

Manuel Sanchis Guarner mereix grat de tots els amants de la nostra llengua valenciana.

7. Ressenya [inèdita] de Josep Giner a Manuel Sanchis Guarner: *Gramàtica valenciana*. Amb un pròleg de Francesc de B. Moll. Editorial Torre. València [1950]. [S'hi reproduïxen les observacions lingüístiques que Sanchis Guarner anotà en el manuscrit original.]

[ARXIU DE LA DIPUTACIÓ PROVINCIAL DE VALÈNCIA, Institució Alfons el Magnànim, *Revista Valenciana de Filologia*, correspondència]

Aquesta *Gramàtica valenciana*, suara apareguda, és senzillament la gramàtica del valencià literari, i com a tal codi gramatical dels escriptors valencians segurament serà objecte de repetides edicions, ja que és difícil de concebre que cap persona valenciana de cultura en pugui prescindir. No serà balder, doncs, en vistes de contribuir al seu millorament en les futures edicions, de fer-ne una crítica gramatical constructiva, estenent-nos, de passada, en alguns punts de gramàtica valenciana pendents de resolució.

En primer lloc parlarem de l'autor. Manuel Sanchis Guarner és un genuí representant de la jove intel·lectualitat valenciana. Per la seua nissaga, és nebot d'En Josep Sanchis Sivera, l'il·lustre canonge, que fou sens dubte el millor historiador de València, magnífic exemplar de capacitat de treball intel·lectual i d'amor puríssim a la pàtria. En casa del seu oncle, el canonge, va transcórrer la infantesa i primers estudis de Manuel Sanchis Guarner, en el vell casal de la valencianíssima plaça de l'Almoina. Per la línia materna, Manuel Sanchis Guarner és també representant d'una altra família valenciana d'intel·lectuals: els Guarner valencians (recordem ara el gran poeta i literat Lluís Guarner). Manuel Sanchis Guarner, llicenciat en Dret i en Filosofia i Lletres, estudià lingüística amb En Lluís Gonzalvo París, i principalment en Madrid com a alumne d'En Tomás Navarro Tomás. Col·laborador de l'*Atlas lingüístic d'Espanya*, i especialista en filologia valenciana, publicà ben jove un llibret que demostrà enjorn la seua profunda capacitat: *La llengua dels Valencians* (col·lecció L'Estel). Després, Manuel Sanchis Guarner, estudiós infatigable i capaç, s'ha anat formant en el domini de la filologia i lingüística. Actualment és col·laborador de l'obra del *Diccionari català-valencià-balear*, que porta a terme Francesc de Borja Moll.

Vejam detingudament el contigut d'aquesta *Gramàtica valenciana*.

Dedicatòria: «A la memòria de mon tio el canonge Josep Sanchis Sivera, que m'ensenyà d'estimar, com cal, les manifestacions de l'esperit de València.»

Pròleg de Francesc de B. Moll, el gran filòleg mallorquí, continuador de l'obra del *Diccionari català-valencià-balear*. Aquest pròleg és interessantíssim. Indiscutiblement és un pròleg molt escaient. Certes afirmacions, tanmateix, semblen un xic exagerades: la superació del dilettantisme, de l'empirisme i de la rutina, és cert referint-se a les obres publicades fa temps. És a dir que Francesc de B. Moll només té present, pel seu natural aïllament de l'ambient literari i gramatical de València, l'època ja passada i superada dels Llombart, Martí Gadea, Nebot Pérez

i Fullana, les obres dels quals li són ben conegudes, i a les quals al·ludix sense anomenar-les. Però ja fa anys que a València existixen criteris fermes i dreturers sobre totes les qüestions gramaticals i de llengua literària, i sobre les més minucioses qüestions de reglamentació gramatical, com ho demostren les obres literàries publicades en valencià en els darrers vint anys. Ara bé, fins ara no s'havia escaigut la publicació d'un llibre gramatical on hom tracta metòdicament, de cara al gran públic, i no oralment o particularment a les minories literàries, com venia ocorrent fins ara, les normes ja acceptades per la generalitat dels escriptors valencians. La segona part del pròleg és emocionant i mereix ésser llegida atentament i meditada pels qui voldrien mantenir «fets diferencials» que no escauen certament amb les tendències actuals a la unitat dels hòmens i dels pobles hispànics. [Això donarà gust als de la Censura.]

Una *Taula general* de dotze pàgines és un encert que permet de cercar ràpidament dins el volum qualsevol qüestió de detall i dóna una visió de conjunt del seu contingut i disposició general. Fa el paper d'un índex de matèries.

Com a *lema* hom cita les paraules de Pompeu Fabra: «Nosaltres, catalans, no desitjaríem altra cosa sinó que emprenguésseu una obra de forta depuració del vostre idioma, encara que no us preocupésseu gens d'acostar-vos al nostre català; que tractésseu de descastellanitzar el valencià i enriquint-lo, procurar acostar-lo al valencià dels vostres grans escriptors medievals.»

L'obra consta de dos parts: una extensa Introducció i la Gramàtica pròpiament dita. La Introducció conté quatre capítols.

I. Una exposició sota l'epígraf «Idioma i dialecte», on Manuel Sanchis Guarner tracta mestrirolament estes matèries. Manuel Sanchis Guarner s'hi mou sempre dins de conceptes generals. La influència de l'escola mallorquina —on la realitat del dialecte al costat de la llengua literària és més patent— s'hi traspuja. La realitat valenciana és un poc distinta. Ací no percebem el dialecte: tot és llengua literària. El fet és que els valencians no tenim idea de l'existència de cap dialecte ni patois dins del valencià. [El parlar apitxat és un subdialecte amb clares peculiaritats fonètiques.] Els valencians sentim profundament el fet real de la unitat del llenguatge valencià i la seua identificació amb la llengua literària: notem, sí, que en tal o tal comarca pronuncien o diuen tal mot així o de l'altra manera, però ningú creu en l'existència de dialectes, parlars o patois locals dins del valencià. Ja Griera observava que el valencià presenta una forta unitat, front a la rica varietat dels parlars catalans i balears. Aquest fet del sentiment popular i real de la profunda unitat del valencià mereix, al nostre entendre, de mantenir-se. El valencià és monolític, per usar una expressió gràfica moderna. I ho és, més encara, en la consciència i sentiment dels valencians. Francament, beneita [beneïda; *beneït té l'accepció popular de 'bobo', com el castellà bendito*] siga tal idea popular. Realment el valencià presenta una unitat lingüística tan sum[m]ament compacta i unificada que els lingüistes com Manuel Sanchis Guarner haurien d'anar amb cura en no confondre les particularitats rústiques de tal o tal localitat amb veres diferenciacions dialectals i no defraudar els purs sentiments naturals lingüístics dels valencians.

II. «Resum d'història lingüística del País Valencià». Aquest petit resum enclou una sèrie de qüestions i problemes que no volem ara comentar. Com Manuel Sanchis Guarner ha publicat suara una *Introducción a la historia lingüística de Valencia*, que mereix un comentari a fons, ja

ho farem aleshores. Manuel Sanchis Guarner presenta ací en la *Gramàtica* una història lingüística *interna*, que segurament no era el lloc adequat. Totes les llargues llistes d'etimologies de topònims no poden interessar massa a l'ingenu aprenent de gramàtica valenciana, a l'escriptor literari àvid de normes segures, etc. En canvi, hauria estat més eficaç una història lingüística *externa*. **[Hauria estat més eficaç i més difícil, i jo no la tinc encara feta.]** Només té al final del § 23 (pàg. 46) uns mots oportuns. Llàstima que a la història externa de l'idioma, a partir del 1237, se li dedique tan poca atenció! Al fi i al cap seria la veritable història de la nostra llengua; tot l'anterior només és prehistòria; qüestions científiques per als savis, però esdevingudes morbos[e]s per als diletants valencians i el mateix gran públic, àvid de discussions inextricables però que no oferixen cap profit per al millor coneixement de la llengua clàssica i per al conreu del valencià.

III. «Amplitud i repartiment de la llengua». Aquest capítol és un dels més grans encerts de la Introducció. Manuel Sanchis Guarner dona la xifra de sis milions de parlants, la qual, segurament, alguns voldran discutir. **[Les xifres són del cens de 1930 i foren tretes de l'estadística del BDC, XX.]**

IV. «Extracte de bibliografia lingüística valenciana». Aquest capítol caldria haver-lo completat amb la llista íntegra dels vocabularis i diccionaris valencians publicats. No cita el Fuster, el Rosanes, el Cabrera, el Garcia Girona i tants d'altres. **[El de Garcia Girona és local, del Maestrat. El de Fuster és insignificant. Els altres dos no els conec. En canvi, vaig oblidar el de Just Pastor, 1827.]** En la llista de tractats gramaticals, creem que caldria blasmar amb duresa el llibret de Nebot Pérez **[no m'agrada blasmar ningú]**; també els immerescuts elogis a la *Gramàtica* del P. Fullana **[prou més moderats els meus elogis al Pare Fullana que els que li féu Giner en l'Almanaque Las Provincias 1949, pàg. 24]** podrien desorientar els lectors de bona fe. Finalment, Manuel Sanchis Guarner exposa la preocupació de tots els gramàtics valencians en l'intent «d'evitar el divorç massa accentuat entre la llengua escrita i la parlada, que fóra a València especialment pertorbador».

Després d'aquesta Introducció, comença l'obra pròpiament gramatical, dividida en tres seccions: I. Fonètica, II. Ortografia i III. Morfologia i Sintaxi.

I. Fonètica. En la part general, cal no oblidar que Manuel Sanchis Guarner és un especialista professional, deixeble de Navarro Tomás. La seua autoritat és màxima i en resulten unes pàgines mestriables. Al § 33 final caldrà corregir dient «vibracions de l'aire» **[té raó en això de l'aire]**, que són les que transmeten els sons, i no pas «vibracions de l'èter», que són les ondes hertzianes. Al § 40 cal grafiar *tibants* (*Diccionari Ortogràfic*, 4ª edició).

En tractar de la distribució de les *ee* obertes i tancades, Manuel Sanchis Guarner es manifesta contrari als tractadistes que acostumen a dir que el timbre de les *ee* tòniques valencianes respon<en> a causes etimològiques (veja's Renat i Ferrís, «Les *ee* tòniques del valencià», *Miscel·lània Fabra*, on està demostrada la qüestió). **[Giner aplica servilment al valencià, que pertany al català occidental, la hipòtesi gens segura que Fabra formulà respecte al català oriental, que té regularment e < È. Tracte d'aquest tema en el meu estudi**

sobre Aiguaviva, on era més escaient que no en la *Gramàtica*.] Segons Manuel Sanchis Guarnier, els casos del § 44 són «casos d'homonímia» (aquest mot tan grat als Gilliéron i Grierà està ben desacreditat) quan realment són casos evidents de diferent origen etimològic. [Al § 45,] l'exemple *neu* caldria col·locar-lo entre els exemples amb Ē, ja que ve de *NĒVE per NĒVE [uner-klärt ap. REW 5936], com ho testifiquen l'italià *neve*, el castellà *nieve* i el català oriental *neu*. Resulta un poc confusional la no distinció de mots erudits i populars: així *pesta*, *vesta* i *tempesta* [les tres procedeixen de Ē] són mots erudits, d'introducció antiga [on consta això?]. Els mots propis tendixen a ésser tractats com a mots erudits [qui ha formulat eixa llei?]: això explica la *ε* oberta de *Salem* [aquest, àrab], *Josep*, *Llorenç*, *Vicent* [aquests tres, procedents de Ē]. Aquest darrer, al Maestrat és *Vicent* amb *e* tancada, etimològica; aquesta fonètica dialectal es podria convencionalment admetre com a admissible en les rimes poètiques, ja que els poetes valencians es troben no tenir cap rima per a *sant Vicent*, amb *ε* oberta, i la poesia vicentina valenciana és més que abundosa. En canvi, *llenç* és una *ε* oberta etimològica (cf. castellà *lienzo*). [En llatí hi ha LĪNTEU i LĒNTEU, REW 5072.] La tesi de Manuel Sanchis Guarnier [i] impeditx reconèixer la causa etimològica de la diferència de timbre entre la *ε* oberta de *gendre*, *tendre*, *divendres*, amb la *e* tancada de *vendre*, *prendre*, *estendre* [les formes verbals són analògiques]. En els altres verbs en *-endre*, la *e* tancada obediex a l'analogia de la conjugació: *ofén*, *pretén*, *ofés*, *pretés*, tenen *e* tancada etimològica. És el cas del valencià antic *seure*, *seus*, amb *e* tancada testificada per les rimes, per analogia amb *sec*, *seen*, *sega*, *seguen*, que la tenien etimològica. En el cas únic de *cendra* cal admetre una base CĒNERE per a tot el domini català i occità [i verd < VĪRDE, perla < PĪRULA, pel < PĪLU, vela < VĒLA, verge < VĪRGINE, terc < TĒRTIU, tela < TĒLA, melsa < MĪLSA, mustela < MUSTĒLA]. En l'apartat h), la distinció etimològica és evident. Al § 47 b), caldria afegir *qüerna*, nom d'un panet. Al c), hom comet un error en posar *ametla* amb *ε* oberta, posat que és tancada, sense cap dubte, com el mateix autor assenyala en la pàg. 87, § 75. Les excepcions del d) són tot[e]ls mots populars corresponents a Ē, on etimològicament correspon *e* tancada. La *e* de *València* és etimològicament tancada en valencià. Caldria esperar VALĒNTIA > *Valença*, però el manteniment de la *i* s'explica per la pronunciació tradicional d'un nom propi tan usat i important [simplement per cultisme, com en tants altres topònims que conserven i (Meliana, Borriana, Clariana)] i, a més, per la conservació antiga del seu adjectiu popular *valenci*, *valencina* amb la seua *i*. (De passada indicarem que ens inclinem a no considerar àrab el sufix català *-t*, *-ina* dels noms gentilicis.) [Crec que hi hagué un creuament del llatí -ĪNU amb el sufix dels adjectius àrabs.] La grafia i pronunciació del mot *València* requereix una remarca. En primer lloc, és evident que cal pronunciar-lo amb *e* tancada en valencià. En segon lloc, es pot acceptar la grafia del *Diccionari Ortogràfic* amb l'ús de l'accent greu (*València*), ja que es tracta d'un mot propi i per motius d'unitat ortogràfica amb els catalans. [Això és exactament el que jo dic; no cal repetir-ho.] En les rimes, evidentment, *València*, pronunciat amb *e* tancada, no té cap rima en valencià (com *sant Vicent*, amb *ε* oberta). Per això en poesia cal acceptar la convenció poètica fònica de pronunciar-lo a final de vers amb *ε* oberta, on rima amb tots els mots erudits en *-ència*, que tenen *ε* oberta.

Al § 50 caldria separar els casos de la regla general, on la *ɔ* oberta respon a una *ö* breu llatina, dels casos on la *ɔ* oberta general catalana-valenciana respon excepcionalment a una *ō* llarga llatina: *flor*, *plor*, *plora*, *hora*, *sol*, valencià *por*, etc.

Al § 56 no és ben bé exacte que la *e* inicial sone a en embolic, enveja, enviscar, etc. Cal no

confondre les exageracions d'alguns rústics amb el llenguatge normal. **[Ja dic que es tracta d'un vulgarisme.]** En valencià normal no es diu *ambolic*, *anveja*, etc. El gramàtic no ha de perdre de vista el sentiment del ben parlar que tenen les persones afinades i no ha de posar-se a citar totes les exageracions de la gent rústica, que als mateixos valencians ens fan riure, prova que el comú de la gent té perfecta idea de l'existència real d'una pronunciació correcta comuna, que és la que el gramàtic deu citar. El cas *amprar* no és tal desviació. Es tracta del verb *amprar* (que fa *jo ampre*, *ell ampra*, etc., amb *a* en tota la conjugació, documentat des del s. XIV), forma diferent del verb *emprar* usat pels catalans, els quals dos verbs tenen valors semàntics distints. **[Emprar i amprar no són mots distints. Cfr. Diccionari Alcover-Moll, s.v. emprar, amb abundant documentació.]** Ídem, ídem sobre el que diu de *eixut*, *eixam*, etc. En els mots en *estampoc* es diu *aspasa*, *astable*, *ascolta*, etc., si no és pels rústics, i no tots. Això és fer riure en valencià. El que ací s'esdevé és que amb l'article *la* s'elidix la *e* inicial en la pronunciació (*la espasa*, *la escala*, *la escola*, etc., es pronuncien *laspasa*, *lascala*, *lascola*, grafiats antigament *la spasa*, *la scala*, *la scola*, etc. **[Quan diuen ascoltar, quin article preced[e]ix?]** Si bé els mots llatins amb *s-* líquida prengueren en llatí vulgar una *ï* de sosteniment inicial: *ISCALA*, *ÏSCHOLA*, així mateix *ÏSPATHA*, *ÏSTUNA*, etc., conservaren la forma primitiva sense *ï* d[*a*]rrere l'article *la*, de manera que la diferència de vocal del valencià actual entre *lascala* i *escala* és un reflex dels primers temps del llatí vulgar. Així mateix ocorre en *una espasa*, *bona escola*, etc., vaig a *escola*, etc., però en canvi es conserva perfectament **[no en el parlar vulgar]** la *e* inicial en *les espases*, *tres escales*, *sucre espés*, etc.). Les pronunciacions rústiques *ascolta*, *aspasa*, etc., citades per Manuel Sanchis Guarner són exageracions usades al teatre rural, per a fer riure.

Al § 58 les pronunciacions *aumplir* i *aurella* no existixen en valencià. **[Mai no es pot dir: «no existix»; cal dir: «no ho he sentit», però això de aumplir i aurella ho ha sentit tothom.]** Sí que es diu *aulor* i *aufegar*, que són casos únics, particulars i fixats, però no hi ha un cas general de diftongació de *o-* inicial.

Les pronunciacions *cosir*, *tossir*, *collita*, *Torís*, *joventut*, etc., són les més normals valencianes. *Cusir*, *tussir*, etc., són formes plebees. **[La inflexió de la *i* tònica és general en el valencià.]** En canvi, és general pronunciar *u* la *o* de *Joan* i *Joano*. **[És la influència de la palatal precedent.]** Respecte [a] *Josep* i *Jusep*, coexistixen les dues pronunciacions, però *Josep* és la més normal en les persones afinades.

Entenem que cal adoptar la pronunciació acurada de les classes més distingides, evitant l'error de citar pronunciacions rústiques **[la dialectologia s'ha de fer amb persones rústiques]**, defecte que sovint tenen les transcripcions fonètiques de mossén Alcover, que transcrivía el valencià més pintoresc que oïa, com es veu en la seua molt defectuosa conjugació verbal. **[La de mossén Alcover és sentida, replegada del poble; en canvi, la d'En Renat és elaborada llibrescament en un despatx.]**

Al § 63 no es diu res sobre la pronunciació de la *-f* final en valencià. Sona *-p* en *matalaf* (però *matalafet*, *matalafer*) i *Rafelguaraf* (cf. la grafia antiga *filosop*). **[Matalaf, Rafelguarf, Benicalaf són mots àrabs; el valencià literari diu Josep, i no és aquí que s'ha de tractar això.]**

Al § 65 caldria assenyalar **[ja ho dic en els exemples que pose]** que el valencià pronuncia la *t* darrere *n* i *l* com en *cant*, *alt*, *molt*, *empelt*, i encara en els plurals *cants*, *alts*, *molts*, etc. **[no tot el valencià pronuncia *t* darrere *n* final.]**

Al § 68, en parlar de la pèrdua de la *-d-* entre vocals, caldria fer observar que la pèrdua de la *-d-* interv[oc]àlica només s'esdevé en el valencià normal darrere *a*, però no darrere de les

altres vocals. Darrere *a* es conserva en molts mots aïllats: *madeixa, cadaf, cadafal* [pretònics], *cada* [no sempre], *agradar* [no], *m'agrada* [no], etc. Aquesta llista es podria completar extensament. En general, àdhuc en els casos on apareix la pèrdua de la *-d-* (*caena, caïra, maiür, mocaor*, etc.) es troba també la conservació [només en les persones molt cultes]: *cadena, cadira* [molt poc], *mocador* [no], etc., són vulgars en la mateixa Ribera del Xúquer i cal dir que al Maestrat. Per això la supressió de la *d* en els mots més vulgars és un cas típic de rusticisme, una tendència absolutament inadmissible en boca de les persones educades, que els gramàtics valencians deuen condemnar amb tota energia. Realment en la terminació *-ador* (*mocador, llaurador*, etc.) tots els valencians hauríem de pronunciar bé, ja que les pronúncies *mocaor, llauraor*, etc., estan bé per a femeters i gent de tro, però no en persones cultivades. Quant a la terminació *-ada*, Manuel Sanchis Guarnier diu que «pot admetre's en la pronunciació normal l'omissió de la *d* intervocàlica». Ací Manuel Sanchis Guarnier no serà seguit per cap orador valencià que s'estime un poc. I és que realment pronunciar *vegà, bugaes, galtas*, etc., és completament inadmissible, propi del parlar descurat, però caldria que almenys els universitaris senten el goig de parlar un bell valencià noble i digne. [La prosòdia castellana admet la caiguda de la *-d-* en la terminació *-ado* (*soldao*). Crec que a València dir *vegada*, molts ho trobarien pedant.]

Al § 73 final, el problema de la terminació *-esa, -ea*, Manuel Sanchis Guarnier el resol amb elegància. [Problema eludit però no resolt.] És un problema, en efecte, però *clausum*, la qual cosa permet ajornar-lo. Actualment, en aquest punt, segurament per la influència de Carles Salvador, gramàtic i escriptor, que representa l'influx del parlar del Maestrat [i el *fabrisme servil*] en el valencià literari actual, tots els bons escriptors usen *-esa*, recolzat pel català literari, però els escriptors populars seguiran usant *-ea*.

Al § 74 caldria haver fet observar que el valencià manté l'absoluta conservació de la *l* davant consonant labial, en exemples del tipus *alba, palma, alfals, albercoc, albergina*, etc., on no es troba mai cap cas de velarització en *u*, com és freqüent al mallorquí. [Parle del valencià, no del mallorquí.] L'absoluta conservació de la *l* davant labial és norma del català literari antic, on, en canvi, segurament per influència dels models provençals, és freqüent de trobar la velarització en *u* de la *l* davant les dentals. En el català modern, aquests fenòmens es troben curiosament invertits: mentre que la conservació de la *l* davant les consonants dentals és absoluta, tret diferencial del català i l'occità, es troba en el català modern una forta tendència a velaritzar la *l* davant les labials, tendència que és regular en el mallorquí; els escriptors de les Illes arribaren a imposar grafies com *aubu, paumu*, etc., àdhuc als mateixos escriptors valencians. En canvi, tal tendència és estranya al valencià, que manté l'absoluta conservació de la *l* davant labial, tret l'*is<s>oglossa* del qual coincideix exactament amb els límits entre el Maestrat i Tortosa, ço és el riu la Sénia. Tenint en compte que la velarització de la *l* en *u* davant labial és un vulgarisme modern, la rusticitat del qual explica perfectament que siga a Mallorca on més força haja pres, caldria que els escriptors mallorquins evitassen en la llengua literària les grafies en *u*, ja que el fet d'escriure *alba, palma, alfals*, etc., amb *l*, que en la lectura poden llegir-la tan velar com vulguen, fins com a *u*, no suposa cap alteració de la llur respectable pronunciació dialectal. [Les complicades condicions de vocalització de *-l* final de síl·laba en les Balears, l'Empordà i el Rosselló les exposa Coromines (AIL Cuyo, III, 152).] En tal sentit, és inadmissible que els escriptors mallorquins seguixquen usant les grafies *auba, pauma*, etc., i menys en les edicions d'obres completes amb ortografia modernitzada, com hem vist suara en

les de Costa Llobera, Oliver, etc., car han de tenir en compte que cal plantejar la qüestió en el terreny purament ortogràfic: es tracta d'un so velaritzat que tant es pot representar per *l* com per *u*, la pronunciació quedant sempre a gust dels mallorquins, i per tant en les grafies amb *l* els mallorquins poden perfectament pronunciar la *l* tan acostada a la *u* com vulguen, i, recíprocament, la pronunciació dialectal cal transcriure-la amb *l* ortogràfica. En resum: entenem que en les obres de Costa Llobera cal grafiar sempre *alba*, *palma*, etc., excepció feta d'alguna rima dialectal, o imitada del mallorquí, com la de *paumes* / *Jaumes* del nostre Teodor Llorente.

Al § 75 notem, de passada, que Manuel Sanchis Guarner dona la pronunciació *almel-la* (millor fóra *amel-la*, com al sud del Regne) amb *e* tancada, rectificant així l'errada del § 47 c). *Tl* es pronuncia *l-l* en *ametla*, *espatla*, *guatla*, *motle*, etc. (en tota la zona al sud del Xúquer. En canvi, el Maestrat, Castelló i la capital han perdut la geminació), és a dir dins els mots populars. Ara bé, en els mots erudits la cosa és tota altra; així *atleta* cal pronunciar *adleta*, millor que no pas *al-leta*. [És impossible pronunciar *adlêta* sense fer pausa.] És un rusticisme donar als nexes erudits l'equivalència dels nexes populars. En *espatla*, la *tl* és un dígraf ortogràfic, convencional; en *atleta*, *tl* són dues lletres, ço és dos fonemes que es troben de costat. Bulbena deia que de *fil-loxera*, calia llegir *filoixera*. En tal sentit, la Gramàtica mallorquina de Francesc de B. Moll té molts defectes, com quan diu que en *examen* la *x* sona com la *tz* de *dotze*... [A Mallorca sí: en comptes de *ks* pronuncien *ts*.] Cal no confondre les males lectures dels mots erudits amb la fonètica dels mots tradicionals.

Al § 77, suprimir les pronunciacions *hòmer*, *ràver*, *còver* [són vives a Dénia i la Marina]. Ara bé, les formes d'infinitius en *-rer* sí que existixen a la Marina [i a altres comarques]. Es tracta d'un vulgarisme local de generalització de la terminació *-er* de *vèncer*, *nàixer*, *córrer*, etc., que no mereixeria esmentar-se sinó en la gramàtica dialectal. És un fenomen de morfologia, no de fonètica. [No és de veres, perquè sí que hi diuen *còver*.] En la literatura patoisant de la capital és possible de trobar alguns d'aquests infinitius en *-er*: es tracta d'autors de la dita comarca (es pot veure en les obres de Francesc Martínez i Martínez, etc.) o, en altres casos, de persones que, en posar-se a escriure en valencià per primera vegada, creuen que tots els infinitius deuen acabar en *r* –com en castellà– i escriuen *créurer* o *béurer* en un esforç de finir...

Al § 79 creem que caldria recomanar les pronunciacions *setmana* (*semmana*), *coina* (*conna*), *espatla* (*espal-la*), però en canvi *atmosfera* (*admosfera*), *admirar* (*admirar*), *ètnic* (*èdnic*), *atleta* (*adleta*), etc. [Ja he dit que una cosa és l'ortografia i una altra la transcripció fonètica.]

Al § 82 caldria recomanar la pronunciació *comte*, conservant la *m* el seu punt d'articulació, com *femta*. No es diu res de la preposició *amb*, les regles de la qual han estat repetidament formulades [pel senyor Giner, que té una teoria original]. Actualment es pronuncia davant consonant labial [em], davant les altres consonants en la llengua literària [em], en la familiar [en], davant vocal [emb], per bé que en el llenguatge familiar [en]. Alguns literats pronuncien la vocal com a *a*, però sembla més oportú de recomanar *e* en valencià.

Al § 94 final, la pronunciació *yo* del pronom *jo* és l'única normal i admissible en valencià. En canvi, en *ja* seria de desitjar d'acceptar les dues pronúncies: *ja* (cult) o *ya* (corrent). Les formes *jas*, *jau*, suposats imperatius del verb *haver*, sembla erroni considerar-les derivades del radical (*ha*)*jau*. [Giner pot trobar documentades les formes *hajam*, *hajau* de l'imperatiu de *haure* fins i tot al Diccionari Fabra.] Creem que es tracta simplement de *hi has*. [Interpretació personalíssima de Giner, no recolzada en cap text antic.] La grafia que proposa Manuel

Sanchis Guarner estaria només fundada en el fet que la forma *hi has* es troba ésser pronunciada en algunes localitats (Albaida) *jhas*; es tracta d'un fenomen vulgar de palatalització, comparable a la forma *nyhas* d'altres localitats (Cullera).

Al § 97 cal rectificar la transcripció fonètica en *també ho foren* [tambéu foren] [és una pronúncia culta], *el llac* i no *ell llac* [impossible, si no es fa pausa, evitar la palatalització], *hi ha* [ya], *no solament per* [impossible evitar la labialització], i, segons crec, *com ho palesen* [kom eu palesen] [dic que és pronúncia culta].

Al § 110, Manuel Sanchis Guarner dóna l'accent diacrític no com a obligatori, sinó només com a recomanable. És ja un matís, fins [a] arribar a fer-lo merament potestatiu. Efectivament, aquesta enu[t]josa llista de mots que cal aprendre, és una errada del sistema de l'Institut, ja que fou feta amb massa precipitació. [Tot això no va per mi sinó per Fabra; crec que té raó Giner.] En primer lloc caldria deixar-la reduïda al mínim: les formes verbals *és, són, féu, sé*, els mots gramaticals *sí, vós, què*, però en els substantius és de desitjar d'abolir-la, amb la qual cosa se simplificarà l'ensenyament de l'ortografia. No trau a res d'accentuar *bé, mèu, món, Déu, pèl, ús, màs*, etc., ja que el context de l'oració apareix sempre clar. Basta veure que l'Institut accentua *sèu* i Manuel Sanchis Guarner *séu*, que *be* (=anyell) és un mot local, infantil, que condemna *bé* a dur accent de per vida, que un valencià pronuncia igual *té* i *el te, bóta* i *bota* (realment és una mateixa paraula), *féu* i *el feu, nèt* i *net, rés* i *res, véns* i *vens*, etc. Ara bé, els mots diferents que s'escriuen igual són centenars i no passa res. Voler diferenciar els mots de diferent significat mitjançant diacrítics enutjosos és una complicació absurda i innecessària. La sola raó d'evitar qualche falta de lectura sense tenir en compte que els mots s'usen dins la frase, no és prou per a establir una càrrega tan feixuga, que, a més a més, no ens servix per a res als valencians, ja que la lectura de *sec, feu, vens, us, te, res, net, mon, ma, bota, be*, cap valencià pot equivocar-la, ni tampoc la de *ha molt la farina, dona'm pa, una dona, Deu, la ma, el pel negre, jo soc*, etc. És tan absurd l'ús d'aquest accent diacrític —establert per motius merament fonètics del català oriental— que tots els gramàtics valencians (Bernat Ortín, Carles Salvador, Manuel Sanchis Guarner) tracten d'explicar-lo com si fos degut «per tal de distingir certes paraules d'unes altres que tenen la mateixa forma però diferent significat» (Manuel Sanchis Guarner), és a dir, per raons semàntiques, com si *moll, poll, sa* i centenars de mots no tingueren diferents significats. La veritable raó és purament fonètica, incomprensible per als valencians. Ara bé, el fet de declarar-la *potestativa*, de manera que qui volgués seguir accentuant-los podria perfectament fer-ho, seria una solució que alleugeriria l'ensenyament de l'ortografia.

Al § 143 a) cal escriure *bólig* [no, perquè els derivats són *bolitxada, bolitxera*], i així mateix *càrrig* [*càrritx* no és valencià sinó mallorquí], valencià *carrís* [millor *carric* < CARRICU]. En canvi, caldria suprimir *linx* en aquest §. [Sí, és un mot idiota; el vaig copiar de Fabra.]

Al § 147 caldria eliminar la grafia *càstig*, que és una errada de l'Institut, posat que la *g* no té origen etimològic, ja que és una variant dialectal de *castic*. [Té raó Giner: *castic* millor que *càstig*; vaig seguir massa Fabra.] A més, la *g* de la terminació *-ig* té sempre valor de *tx* (cf. *Càtig, Tírig*). La grafia valenciana és *castic* (com en català antic, segons demostren les rimes). L'Institut hauria d'admetre també *castic*, i ortografiar la seua variant *càstic*, comparable en tot a *fàstic*, mal que fos per simplificació i uniformació ortogràfica amb el valencià. La valor *tx* de *ig* àton s'imposa àdhuc en *càrrig*. [El derivat és *carritxal*.] Restaria només com a única excepció el llatíisme *pròdig*, que també es podria grafiar *pròdic*.

Al § 151 caldria preferir *Na Irene* a *N'Irene*. Quant a l'elisió de la *a* de l'article *la*, potser caldria conservar-la davant *i* i *u* tòniques, d'acord amb la pronúncia valenciana: *la illa*, *la ungla*, *la urna*, *la hidra*, *la hulla*, etc. (en els verbs *la usa*, *la insta*, etc. diferents de *l'usa*, *l'insta*, etc.). **[Cal evitar tantes complicacions, sobretot si no les recomana Fabra, que no peca de massa senzill.]**

§ 17[1]. En parlar de la desinència *-o* de la primera persona present indicatiu al Maestrat, creem que caldria fer una distinció: la desinència *-o* és general a la 1ª conjugació en la dita zona, coexistint en moltes localitats amb la forma normal valenciana sense desinència a les 2ª i 3ª conjugació; l'ús de la *-o* en les 2ª i 3ª conjugació no ens sembla tan<t> admissible com en la 1ª conjugació (i només afecta <a> la zona fronterera a Catalunya), i la raó és evident: la 1ª conjugació necessita una desinència (siga *-e*, siga *-o*), ja que les formes sense desinència (mallorquines) presenten innumerables inconvenients i serien detonants en valencià; però la 2ª conjugació no la necessita gens (i és una llàstima que l'admeten els catalans) ni la 3ª conjugació curta. En valencià, li podem admetre a un escriptor del Maestrat *canto* (per *cante*), però a València seria detonant admetre-li *bato*, *sento*, *patixo*, per *bat*, *sent*, *patixc*. Tal és el sentiment literari de la capital, que al fi i [al] cap enclou el 90% del moviment literari valencià. **[Protestaran els castellanencs amb tota la raó.]**

En el § 173, les observacions sobre les localíssimes desinències *-o* del present de subjuntiu, caldria suprimir-les per no merèixer la pena de citar-les. Distracten l'atenció del lector innecessàriament, ja que no serà possible ni de citar un sol text valencià on apareguen usades. És contraproductiu dir «no deuen usar-se literàriament tals formes» quan consta que ningú les usa ni s'han usat mai. Més aviat, és un perill perquè [a] algú li vinga ganes d'usar-les. **[Serà algun esperit contradictori.]** Altrament, tals citacions sembla que no tenen més efecte que demostrar que no s'ignora l'existència, però en canvi presenten als ulls del lector profà tota la lamentable diferenciació dialectal, per a goig dels senyors de Madrid i lament dels valencians. **[Supose que els senyors de Madrid que experimenten eixe goig seran els filòlegs, perquè se'ls donen notícies dialectals.]**

En l'observació que es fa sobre l'ús de les desinències *-am*, *-au* al present de subjuntiu de la 2ª conjugació cal fer unes precisions. En primer lloc, les desinències *-am*, *-au* només existixen normalment en la 2ª conjugació i en la ciutat de València són les úniques usades, sense vacil·lació; la vacil·lació és en la zona rural, especialment del nord. Aquesta qüestió de la desinència de la 1ª i 2ª persona plural del present de subjuntiu de la 2ª conjugació caldrà resoldre-la: a València no hi ha hagut indecisió en els escriptors; basta llegir tota la literatura valenciana dels darrers cent anys per a comprovar-ho. La introducció de *-em*, *-eu* al subjuntiu de la 2ª conjugació és deguda a Carles Salvador, que aporta el llenguatge del Maestrat **[de Pompeu Fabra]**. Els exemples clàssics citats al § 172 ens semblen mal triats: hom cita formes de verbs de la 3ª conjugació (on precisament els qui propugnen *-am*, *-au* al subjuntiu de la 2ª, estan convençuts que són inadmissibles en la 3ª) que ningú està disposat a usar: *sirvau*, de *servir*, *consentau*, de *consentir*, *sintam*, *sintau*, etc. La cita caldria fer-se a base de verbs de la 2ª conjugació i poden servir de model tots els texts dels segles XIII fins ara.

§ 175. Tenim per dubtosa l'afirmació que és afegida una *-r* als infinitius en *-re* (*batre*, *creure*, *beure*, etc.) «esporàdicament per tota la Regió».

§ 176. La segona part d'aquest paràgraf és importantíssima i convindria donar-li més extensió. És un dels punts capitals que actualment van obrint-se pas entre la gent de lletres

valenciana i objecte de moltes converses i comentaris. Els gramàtics haurien de tractar a fons les qüestions candents. És evident que els verbs en *-iar* són tots llatinismes moderns. Els qui es popular[iz]aren abans del s. xvi conserven la bona pronunciació nostrada: es diu *canvi* (nom), però *ell canvia*, *nosaltres canvi-em*, etc.; en el s. xvi es deia *estudi*, però *ell estudia*, com *ell atia*, *ell estalvia*, etc. Però els verbs en *-iar*, si bé existien i eren coneguts dels lletrats dels segles anteriors, en realitat només s'han popularitzat a partir dels segles xviii (*estudiar*, *odiar*, etc.), xix (*acariciar*, *apreciar*, *apropiar*, etc.), xx (*pronunciar*, *oficiar*, *iniciar*, *anunciar*) o als nostres dies (*irradiar*, *refugiar*, *contagiar*, etc.). Esta modernitat explica la influència de l'accentuació a la castellana, totalment inadmissible. La prova de formes vives com *canvia* (general), *sacía* (Alacant, Castalla), *acaricia* (Torís), *gloría*, etc., són evidents. Si del llatí *EXAMINAT* diem *examina*, malgrat el substantiu *examen*, no hi ha cap raó per a no dir *apropia*, *estudia* o *anuncia*, com diem *canvia*, *gloría*, *insinúa*, *continúa*, *evalúa*, etc. Els qui diuen *estúdie* per *estudie*, haurien de dir *glòrie*, *contínue*, *eválue*, etc. (verbs).

§ 178 c) voldríem cridar l'atenció sobre la grafia *cobert*: el fet és que la grafia antiga és sempre *cubert*, amb absoluta unanimitat. El valencià modern també pronuncia *cobrir*, *cobrim*, *cobrix*, etc., però *cubert*. Mereix l'atenció dels filòlegs. [*Cubert* és analògic dels qui diuen *cubrir*, per la inflexió de la *i* tònica que tant irritava a Giner en el § 58; hi ha també la influència de la labial següent.]

§ 179 a) també es diu *retort*; b) *oferir* i *sofrir* només tenen participi passat *ofert* i *sofert* (uns participis passats en *-it* no són admissibles de cap de les maneres) [; c)] en canvi, *complir*, *establir*, *omplir*, *reblir* i *suplir* formen el participi passat en *-it*].

§ 178 b) millor que *pertanygut*, *planygut* i *fenygut*, preferiríem l'eliminació total de la *ny* davant *g*: *pertangut*, *plangut* i *fengut*. Aquestes darreres grafies ens semblen preferibles (independentment que admetrem la pronunciació palatal de la *n*, per bé que preferim la *n* velar). Realment la tendència vulgar és a destruir totes les alternances verbals: del fet que es diu *plany*, *plànyer*, hom conserva la *ny* a ultrança, sense cap necessitat, ja que *pertangut*, *plangut* i *fengut* són formes perfectament bones i aptes, a més d'ésser etimològiques i clàssiques. En tot cas, es podria acceptar una segona forma en *-nyut*: *planyut* i *fenyut*.

A la pàg. 151 cal corregir una errada d'impremta: la 1ª persona present subjuntiu de *cantar* és *cante*.

§ 185. Sobre la forma *valdre*. És l'única usada en valencià. Pompeu Fabra publicà un treball prou extens per a decantar-se per *valer*, però realment no demostrà gran cosa. Tots els seus arguments servixen per a demostrar la legitimitat de *valdre*: és qüestió de mesurar bé els antecedents. En primer lloc, *valdre* és habitual en el valencià del s. xv. És l'única forma del llenguatge parlat valencià (les localitzacions que fa Manuel Sanchis Guarner són sobreres; en valencià parlat només hi ha *valdre*; *valer* no es diu enlloc), i és tan llegendari com *veure*, *plaure*, *caure*, etc. (arcaïcs *veer*, *plaer*, *caer*, etc.). A més, la raó decisiva de Pompeu Fabra no existí en el dialecte occidental: el gerundi *valent* amb *e* oberta (antietimològic) amb el timbre de la *e* oberta de *valer*, on tots els gerundis i infinitius en *-er* tenen *e* tancada etimològica. Realment *valdre* és un infinitiu ben llegendari, que el mateix *Diccionari* de l'Institut hauria d'admetre, junt a *valer*. Amb tot, en la Gramàtica Valenciana som partidaris de posar sempre les dues formes: *valer* (o *valdre*) i recomanar com a preferible en la llengua literària la primera, i molt especialment en els composts *equivaler* i *prevaler*, salvant només la perfecta legitimitat de *valdre*. La raó de preferir, a la final, *valer* en valencià és per a evitar la tendència empobridora

vulgar de traure l'infinitiu del futur, cosa que no és cap guany (cf. els infinitius *tindre*, *vindre*, trets dels futurs *tindré*, *vindré*, amb oblit dels infinitius propis *tenir*, *venir*).

§ 190. Al paradigma de l'imperfet de *traure* i *creure*, caldria suprimir les formes *trea*, deixant només *treia*, etc. El fet que el valencià discrepe del català oriental en els presents (*traem*, *creem*, *veem*, etc.) no ens ha de fer perdre de vista que les formes *trea*, *crea*, *vea*, etc. (imperfets) són vulgarismes totalment inadmissibles, ja que suposen l'eliminació vulgar de la *i* etimològica [aquesta *i* és antihlàtica només] de l'imperfet fort (*treia*, *creia*, *veia*, etc.). Ací cal fer honor al P. Fullana, que sempre propugnà les formes correctes (*treia*, *creia*, *veia*, *reia*, etc.) i mai acceptà les vulgars (*trea*, *crea*, *vea*, etc.). Som totalment del seu parer. Per això no admetem que «poden ser acceptades» (§ 191). Cal evitar-les fins en escrits populars, on bastaria pronunciar-les a l'estil vulgar, però mantenint en l'escrit la forma correcta. Hauríem suprimit la menció de *trauïa* al Camp de Llíria. Ací cal evitar els defectes d'Alcover: no distingir el parlar de les persones cultes i educades del parlar rústec, ple de barbarismes vacil·lants. [No crec sobrerres algunes notícies de dialectologia.] Quant al participi passat de [*riure*], *rist* [és la forma absolutament predominant en valencià].

§ 194. El participi passat *omplert* (analògic) és totalment estrany al valencià, que només diu *omplit* (etimològic).

[§ 199.] Les formes contractes d'*anar-se'n* citades per Manuel Sanchis Guarner són tan vulgars que poden donar lloc a confondre el lector. Qui diu *mo-ne*? Cal que el gramàtic no cite exemples que cap valencià culte seria capaç de pronunciar, perquè tot exemple citat per un gramàtic, encara que siga per a condemnar-lo, té el prestigi de la lletra impresa. En canvi, valdria més citar les formes *anem-'s-en*, *aneu-'s-en*, que realment sí que són molt usades. [Ja ho faç en tractar dels pronoms, § 284.]

Al § 228, en citar les formes de l'auxiliar *vaig* del perfet perifràstic, es citen només les formes *vas*, *vam*, *vau*, *van*, però es donen com a «no recomanables» les formes *vares*, *vàrem*, *vàreu*, *varen*. Realment la forma *vàreig* no mereixia citar-se, puix que és inexistent en valencià i totalment inusada per cap valencià, escrip[t]or o parlant. Ara bé, les formes [singular] 2 *vares*, plural 1 *vàrem*, 2 *vàreu*, 3 *varen* no es poden donar com a no recomanables, puix que són sentides en valencià com a més distingides i correctes que les escurçades *vas*, *vam*, *vau*, *van*. En aquestes qüestions del pretèrit perfet, el valencià conserva els matisos i gradacions aristocràtics que els altres dialectes catalans han totalment perdut. [Trobe grotesc parlar de l'aristocràticisme del valencià quan fa segles que deixà d'ésser llengua de l'aristocràcia, si bé encara ho és del poble i de molts intel·lectuals, cosa que, potser, té més valor.] En primer lloc, la preferència al pretèrit sintètic és sentida com a pròpia del llenguatge ciutadà i senyorívol, literari, front al perfet perifràstic, més rural [apreciació subjectiva d'En Giner]. Les terminacions dels perfets de la 1ª conjugació són *-ares*, *-àrem*, *-àreu*, *-aren*, i és naturalíssim que un parlar on el perfet sintètic és un temps viu use les formes *vares*, *vàrem*, *vàreu*, *varen* i considere rurals les formes *vas*, *vam*, *vau*, *van*, pròpies dels dialectes que desconeixen l'ús del perfet sintètic.

§ 257. Article definit. L'abolició a ultrança de les formes d'article definit masculí *lo*, *los*, feta per l'Institut, obediex a l'estat del barceloní modern, que les ha eliminades totalment. El valencià normal presenta el punt dolç: en general usa *el*, *els*, però *lo* li és conegut, especialment en els nexes fònicament soldats *en lo*, *per lo*, *amb lo*. L'ús de *lo* en poesia, per a obtenir un resultat fònic més harmoniós, deixant una major llibertat a l'artista, s'imposa. Caldria una codificació rigorosa dels casos on és aconsellable l'ús de *lo*: ara bé, això només ho podrien fer

els gramàtics valencians, on *lo* conserva vitalitat en els usos restringits i el seu ús en casos especials obediex a delicats matis<s>os fònics tradicionals. Tal codificació suposa un delicat treball de gramàtica i de poètica, a la recerca del punt dolç. **[No compliquem encara més la Gramàtica.]** En un principi, l'ús exclusiu de *el, els* a l'estil barceloní, que ha donat lloc a tants versos malsonants, és degut, en primer lloc, a l'estat del barceloní parlat, però també al concepte de simplificar a ultrança les regles gramaticals, a fi d'imposar una senzilla uniformitat desitjada, defugint la complicació gramatical expositiva, més carregosa, però més d'acord amb la complexa realitat del bon llenguatge.

Als §§ 259 i 260, Manuel Sanchis Guarner combat el castellanisme que suposa l'ús d'un *lo* article neutre, i la seua doctrina és mestrívola. **[En gran part l'he presa de la Gramàtica de Moll.]** A títol d'informació direm que el *lo* més difícil d'eliminar serà el de la combinació neutra *lo que*.

§ 264. Respecte a les formes *meua, teua, seua*, creem que els lectors barcelonins podrien llegir-les donant a la *u* el so de *v* barcelonina. En canvi, els valencians hauríem de llegir *meva, teva, seva*, pronunciant-les com a *u*. D'aquesta manera hom llegiria *sentint* la seua pròpia pronúncia.

§ 268. Creem que les grafies de 17 i 19 haurien d'ésser *desset* i *denou*, sense accent, que serviren ensem per al mallorquí (aguts) i per al valencià (plans). L'Institut, al seu *Diccionari*, podria admetre aquestes variants, evitant les grafies amb accent. En la variant *hui* seria preferible d'acceptar, excepcionalment, la grafia tradicional amb *h*, millor que *uit*, massa xocant. **[Eixa *h* de *uit* no és etimològica i no veig quina falta hi fa.]**

§ 269. Caldria haver posat els ordinals *catorzé, quinzé, setzé, desseté, divuité, denové* i suprimir *sext, sèptim* i *octau*.

§ 273. La forma *bastant*, com a adjectiu quantitatiu, no és valenciana (en català segurament és castellanisme). En els exemples citats per Manuel Sanchis Guarner, *bastant* és un participi **[sempre és un participi etimològicament]** i no significa 'prou'. S'haurien pogut afegir *que, força* i *gaire*, explicats. I condemnar severament l'ús barceloní de donar uns plurals absurds a *prou, massa* i *força*, plurals vulgars, en absolut estranys al valencià. **[La Gramàtica no és per als barcelonins.]**

§ 275. Respecte a la grafia *atre* usada per Manuel Sanchis Guarner cal blasmar-la severament. Precisament, actualment, tots els escriptors valencians usen *altre* en la llengua literària. Tal adopció per Manuel Sanchis Guarner significa un retrocés. El fet d'escriure *altre* no impediex de llegir-lo *atre* en lectura familiar o llenguatge corrent. Usant Manuel Sanchis Guarner grafies fonètiques, res no li hauria costat d'utilitzar la transcripció fonètica per a indicar que *altre* es pronuncia [atre] o [altre], segons es tracte del llenguatge corrent o literari, però mantenint la grafia literària tradicional *altre*. L'ús de la forma *atre* utilitzada per Manuel Sanchis Guarner ha d'ésser refusat pels bons escriptors valencians. **[Crec que Giner té raó; fou una concessió excessiva que vaig fer al gran públic.]**

§ 305. Creem inadmissible el dialectalisme *astò*.

§ 307. És discutible que *se* siga subjecte en *Es fa gavelles*, construcció dubtosa per *es fan gavelles*, qualificant-lo de sinònim del pronom subjecte *hom*.

§ 310. En *quins han vingut*, *quins* no és un pronom, plural de *qui*, el qual en plural és invariable (*qui són?*) sinó un adjectiu; l'exemple aquest deu anar al § 278. Cal, doncs, no

confondre: *qui han vingut?* = *qui són els que han vingut?*, amb: *de tots els músics que hem avisat, saps quins han vingut?*

§ 323. Cal suprimir la grafia falsa *darrera* per *darrere*, la qual és una errada de l'Institut que es deu esmenar aviat. *Enjorn* significa en general castellà *temprano*: *tornar enjorn del camp, acabar enjorn la faena*. *Gens* en *no estudies gens* no significa 'un poc'. Manuel Sanchis Guarner, preocupat per l'ús dels mots negatius *mai, cap, res, gens* en les frases interrogatives i condicionals amb valor positiu, no dona una exposició clara de l'ús i significats d'aquests mots. Tampoc explica l'ús valencià d'usar *no* quan els dits mots es troben sense el verb, en contradicció amb la regla del § 331 final. Per això assenyala un adverb *no gens*. Sobre *d'espai*, creem que la forma veritable és *espai*, com en la llengua antiga: *camina molt espaiet, parla espai i t'escollaré, espai!*, etc. El veritable significat valencià de *arreu* és 'successivament, l'un darrere l'altre': *per festes donaren racionament de pa tres dies arreu; treballar arreu* és 'treballar seguidament, sense prendre's cura de la perfecció de la tasca', i, d'ací, 'de qualsevol manera'.

Clou l'obra un apèndix nomenclàtor dels noms dels pobles de llengua valenciana amb els seus adjectius gentilicis. Quant als noms, es tracta de la reedició del nomenclàtor en preparació per diversos estudiosos. En general, les grafies valencianes citades són acceptables. Discrepem de l'encert de les següents adoptades per Manuel Sanchis Guarner: *Musseros, Benatússer, Lloc-nou de la Corona, Rafelguarap, Albalat de Pardines, la Vall de Tavernes, Muro del Comtat, Benigani, Benicassi* i algun altre poc tradicional. Hauríem preferit *Museros, Benetússer* (no comprenem la necessitat d'alterar les grafies tradicionals de sis segles en casos com aquest, on la pronúncia vulgar pot alterar algun so; si admetem que els rústics fan *Benatússer*, cal no oblidar que les persones afinades, potser cultes, també diuen i escriuen *Benetússer*: caldria evitar els canvis innecessaris i balders de les grafies valencianes tradicionals, no castellanitzades), *Poblenou de la Corona, Rafelguaraf, Albalat de la Ribera, Tavernes de Vallúigna, Muro d'Alcoi* (ço és, sobre el riu d'Alcoi), *Benigànim* i *Benicàssim*, respectivament. En el cas dels dos darrers, caldria respectar les grafies tradicionals, que són nostrades, malgrat en el parlar corrent no es pronuncien les *-m* finals pels comarcans, però sí a la capital.

Quant <s> als gentilicis, la recopilació només té una valor de replega de formes locals. Les formes citades no són les literàries, ans bé hom cita pronunciacions vulgars (*paniscians, catauins, vilaronguers*, etc., per *peniscolans, catadauins, vilallonguins*, etc., formes també existents). En altres casos se citen formes inexistents (*carletans, algemesinencs, picassenters*, etc.; les formes correctes, amb tota seguretat, són *carletins, algemesins* i *picassentins*). La preocupació de recórrer a la viva veu fa adoptar les formes acastellanades en *-enys* (*russafeny, alzireny*, etc.) o les adaptacions artificioses en *-enc* per a traduir el *-ense* de les formes no menys artificioses del castellà: *xativenc* per *xativí* (forma popular valenciana). En general, el castellà no posseïx cap sufix gentilici comparable al valencià *-í, -ina, -ins, -ines* (el qual no creem d'origen àrab, com se sol dir, sinó més aviat romànic o millor mediterrani pre-romà fusionat amb el sufix llatí *-inus, -ina*, del mateix origen mediterrani; casos com *gironí, badaloní, barceloní*, etc., tan abundosos a Catalunya, no expliquen ben bé l'origen àrab, a més si a Múrcia i Andalusia escasseja); el nostre sufix és un sufix *viu*, amb plenitud de vitalitat creadora: els gentilicis valencians no són, en general, creacions petrificades, sinó mots creables i entenedors i acceptables per tothom; si són generalment formes consagrades, com *xativins*,

algemesins, cullerins, alfarrasins, etc., també caldria admetre *simatins, rocafortins, paternins, benicassins, etc.* A mida que la recopilació es faça més afinada i es vagen eliminant les formes realment inexistents (tipus del citat *carletans* per *carletins*), substituïdes per les formes tradicionals, augmentarà considerablement el nombre dels gentilicis valencians en *-ins*, fins [a] arribar a veure's clarament que convé a tots, tret d'unes quantes excepcions (generalment els en *-à*, tipus *morellà*, i alguns pocs en *-enc, -er, -ut, etc.*): llavors caldrà triar, en tots els casos de dubte o inusitats, decididament la forma creable en *-ins*.

Manuel Sanchis Guarner ha fet la millor gramàtica valenciana possible: segurament la millorarà en successives edicions, però difícilment ningú no podrà superar-la. Així Manuel Sanchis Guarner, a qui felicitem cordialment, s'ha consagrat el millor gramàtic valencià. I la seua *Gramàtica valenciana* és un llibre imprescindible a tots els escriptors valencians i a tots els desitjosos de conèixer l'estat gramatical de la llengua de València.

8. Ressenya d'Antoni Maria Badia i Margarit : «Una gramàtica valenciana»

[*Bulletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, I (1952), pp. 100-101]

El senyor Manuel Sanchis i Guarner ha escrit un bell tractat de Gramàtica, ensems normativa i descriptiva, del valencià, és a dir, de la modalitat que ofereix a les terres de València la llengua catalana. Però l'autor, més que un gramàtic, és pròpiament un lingüista, i això s'havia de projectar sortosament damunt les pàgines del seu llibre; aquest no és solament, doncs, malgrat el seu títol, una gramàtica, sinó un resum de lingüística aplicada al valencià; això és el que veiem ja, de bell antuvi, a la introducció del llibre, on l'autor estudia les relacions entre idioma i dialecte, estableix un resum d'història lingüística de València (aturant-se especialment en les aportacions d'àrabs i mossàrabs), centra el valencià en el conjunt del domini lingüístic català i extracta el més important de la bibliografia lingüística valenciana. No podia faltar tampoc una detallada descripció dels sons del valencià, donada l'especialització de l'autor en la fonètica, dins el vast camp de les activitats lingüístiques. Això és el que trobem en la part denominada Fonètica, on, ultra unes nocions de fonètica general, veiem inventariats tots els sons del valencià, distingint els límits de les zones que ocupen, quan no són universals al valencià (com ocorre amb la *v*, no sempre labiodental, o les sonores, que en valencià central esdevenen sordes, etc.), i assenyalant els principals defectes comarcals. Una altra part tracta d'ortografia, que és la més seriosa aportació a la unificació de l'ortografia catalana des del costat valencià; els escriptors valencians havien acceptat ja, definitivament, l'any 1932, l'ortografia de l'Institut d'Estudis Catalans, però l'obra del senyor Sanchis i Guarner ha vingut ara a donar una forma científica i força definitiva a la seva adaptació al valencià, la qual adaptació no és gens fàcil, especialment en els casos, bastant nombrosos, de disparitat de timbre vocàlic entre els dialectes orientals i els occidentals. Les parts tradicionals de la gramàtica ocupen la major part del llibre. Així hom estudia unes generalitats, després de les quals són tractats monogràficament el verb, el nom i l'adjectiu qualificatiu, els articles i adjectius determinatius, els pronoms, els adverbis, les preposicions i les conjuncions. En tota aquesta part és ben clar l'intent de l'autor d'aconseguir un acostament entre la doctrina gramatical de

l'Institut i els fets de llengua valencians; això duu alguna vegada a confusions, bé perquè l'Institut no sempre ha arribat, per ineludibles necessitats d'unitat, al darrer fet dialectal, bé perquè el valencià aspira a un reconeixement de personalitat per a fets de llengua que a la resta del domini no pesen en el mateix grau. Amb tot i el que hem dit, l'obra del senyor Sanchis i Guarner ve cridada a allò que segurament ha estat el seu primer mòbil: a fer més ferm el coneixement i ús del valencià i a assegurar el seu manteniment dins la unitat del domini català.

9. Joan Fuster: «Dificultats valencianes» (1 i 2)

[*Serra d'Or*, núm. 142 (juliol 1971), p. 45; núm. 143 (agost 1971), p. 29]

La cosa, realment, no tindria gens d'importància, si no fos per la interferència d'un mal entès «amor propi local». D'ençà de Llorente, o de Villarroya, i fins i tot d'abans, els valencians que han decidit escriure en la seva llengua, en general, hi han fet jugar ben poques vel·leïtats particularistes. Em refereixo als «escriptors» amb pretensions de normalitat. Fora d'alguna excepció aberrant, el particularisme ha tendit a manifestar-s'hi en uns altres nivells: en el tristíssim del nom de l'idioma, sobretot. Però no, o no gaire, en la pràctica d'escriure. Que hagin escrit més bé o més malament és ja una altra qüestió. Enfront del mòdul de «llengua literària» que, de mica en mica, i amb l'expansió de la Renaixença, anava establint-se al Principat, els valencians únicament discrepaven en uns punts secundaris i trivials: mantenien *teua, seua, meua* en lloc de *teva, seva, meva*, i tractaven de conservar una sèrie de formes verbals privatives. I ni tan sols, en un principi, fou sentit això com una «discrepància». Al capdavant, també hi havia escriptors de les Illes que escrivien *teua* i *meua* —encara ho feia Llorenç Ribet, per exemple—, i Verdaguer i Maragall mateix usaven sovint *diga* o *siga* en comptes de *digui* o *sigui*, d'acord amb una tradició viva de la seva gent. La prufja localista rarament sobrepassava aquests límits. Del costat valencià —a diferència del que s'ha esdevingut amb els mallorquins—, han sortit escasses «reivindicacions» de cara a l'Institut, en matèria de lèxic o de sintaxi. De sintaxi, cap, si no m'enganyo; i de lèxic, en la majoria dels casos, inspirades en raons fonètiques, gairebé sempre enraonades. El fet pot explicar-se, bàsicament, per la desconfiança que l'escriptor valencià sent davant la llengua «parlada» en el seu país. Sol tenir consciència del grau de depauperació i de castellanització a què ha arribat el seu dialecte. El de la capital, en particular. Cal recordar que molts dels lletraferits a què al·ludeixo són originaris de la ciutat de València o dels seus voltants, o bé hi han estat «recriats». Els redactors de la premsa satírica i els autors de teatre popular eren, en alguns moments —no sempre—, més fidels als hàbits col·loquials; però ells acostumaven a quedar al marge de qualsevol propòsit literari centrat en l'idioma. De les comarques, on la llengua tenia un curs més preservat, i era per tant més rica i autèntica, amb prou feines eixia cap «ploma» hàbil i sensible, capaç de recollir de la boca del poble un matís de vocabulari o la gràcia d'un gir castís. Només el petit grup de la zona del Nord, els «castellonencs», van ser-hi porosos: Salvador Guinot, Josep Pascual Tirado, Àngel Sánchez Gozalbo. En particular, Pascual Tirado, que en *Tombatossals* i en *De la meua garbera* va aconseguir deliciosos passatges d'una autenticitat, d'un «autoctonisme», encantadors. Algun altre nom d'una altra procedència s'hi podria afegir. Però tota aquesta literatura naix condicionada per un instint

de modèstia: no aspira a ser sinó literatura «regional», atenta al toc pintoresc o a la voluntat de document entranyable. Els escriptors que intentaven la poesia lírica o la narrativa —no diguem els de l'erudició i de l'assaig, que ni poden ni volen embolicar-se en aquesta mena de preocupacions— es veien forçats a ajustar-se al model «llibresc». De tots els poetes valencians dels últims cent anys, solament Bernat Artola té una certa exuberància d'idioma: potser premeditada; potser perquè no havia trencat el vincle nutrici amb el parlar de la Plana. I, malgrat tot, don Teodor Llorente també mereix un record. Llorente tracta d'escriure com escrivien els poetes de Jocs Florals de l'època a tot arreu dels Països Catalans: però sense exageracions. I els seus millors poemes —*La barraca*, *Cançoneta amorosa*, *La cançó del teuladí*, *Vora el barranc dels Alcadins*— no signifiquen cap ruptura alarmant amb l'idioma del carrer. És l'únic dels poetes ratpenatistes que s'aguanta, i per això. O gairebé l'únic. Avui mateix, una part de la poesia de Vicent Andrés Estellés, tremendament arrelada en un «realisme» directe i agressiu, es debat en unes dificultats d'expressió ben adustes: penso en versos que sacrifiquen una mica la gramàtica per poder dir el que volen dir, i per dir-ho amb una passió inexcusable. La resta de la plantilla poètica del país s'accontenta amb un llenguatge prefabricat i més o menys ben après. Relativament ben après, en Carles Salvador; més dútil, en Almela i Vives; maquinal, en Xavier Casp. La «llengua literària» dels valencians, en bloc, resulta bastant descolorida, si per «color» hem d'entendre la transfusió col·loquial. En la prosa encara és més evident, això. Les pàgines descriptives d'Enric Valor recullen encara una palpitació de la seva terra: la foia de Castalla. Ernest Martínez Ferrando va escriure en el català «noucentista» que li pertocava... Tot plegat, no podia ser d'una altra manera. Els col·laboradors de *Taula*, els d'*El Camí*, els de *La República de les Lletres*, posem per cas, havien de ser fabristes, i van ser-ho tant com van saber ser-ne. Si hi ha en aquell bloc de papers unes determinades deficiències —moltes, al cap i a la fi—, no era per deliberació ni per tossuderia, sinó per manca d'estudi. Carles Salvador, Josep Giner i Manuel Sanchis Guarner van contribuir en termes decisius a la «disciplina» general. Algun recel concret, de detall, hi perdurava, sens dubte. El setmanari *Acció*, segons he sentit contar, es negava a emprar la forma *amb*, i sostenia l'emocionant arcaisme *ab*, per marcar distàncies amb la «catalanofília» dominant. Això era pels anys 30... [...]

La «represa», després del 39, simplificà molt les coses. No és que el trauma fos «favorable», no cal dir-ho. Ben al contrari. Fins i tot convé apuntar que els residus indigenoides van tenir-hi un clima òbviament propici: Rat-Penat protegit, «bacavés» suspicax de don Nicolau-Primitiu, *desahogos* rupestres del senyor Bayarri. Era lògic. Però qualsevol temptativa de «continuitat» seriosa havia d'alçar-se sobre la negació de tot això. Recordo el període que avui anomenaríem *underground* —tan innocent!— dels últims anys 40 i dels primers 50, que fou la meua iniciació en el problema. Hi havia, aleshores, d'una banda, Carles Salvador, que, sense massa concessions, i amb la tenacitat estratègica de sempre, prosseguia la seva tasca; i hi havia l'Editorial Torre, de Xavier Casp, de l'altra. Van ser dues dreceres, en part antagoniques, que, en l'afer de la «llengua literària» —i de la llengua *tout court*—, coincidiren més que no es pensaven els respectius mentors. Ara ho podem valorar amb una relativa objectivitat. I, si un plus de mèrit calgués atorgar, correspondria a l'Editorial Torre, per les dimensions de l'esforç, per la major seguretat de criteri, i per l'atractiu que va exercir entre els joves intel·lectuals del país fins al 1960 o el 1962. Tant se val: aquestes peripècies, anecdòtiques, no caben en el present comentari. Ni tampoc la precisió de dates i d'eficàcia que varen tenir les *Gramàtiques* de Carles Salvador i de Manuel Sanchis Guarner, tan diferents en el propòsit i, en definitiva, tan coherents en l'estímul.

Alguna cosa s'havia produït, mentrestant, o gràcies a tot això: la liquidació –«per ruïna»– dels reductes insidiosos. Entre les victòries de Pompeu Fabra, la més clara, la més complexa i la més inconfessada és aquesta. I dic «de Pompeu Fabra» per xifrar-ho amb un nom emblemàtic. A partir de llavors, la «llengua literària» al País Valencià quedava definida. La *teua* i la *meua*, com *cante* i *diga*, i les altres minúcies, adquirien un altre sentit, en el nou context: vam procurar que aquestes mínimes «dissidències» tinguessin una justificació en els clàssics, i que, en comptes de ser un tret de separació, fossin una referència històricament unitària. I ací s'acaba l'episodi... [...].